

Anton Çehov

BESLEME

ÖYKÜLER

Türkçesi ERGİN ALTAY

BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,

Şefik Basımevinde basıldı ve ciltlendi. (1994)

Dizgi: Serap Kılıç

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ. Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul Telefon:
2525675-2525988-2525989 Fax: 2527233

2622.

1

1. basım: 1968, Varlık

2. basım: 1994, Can

ISBN 975-510-583-2 ı Bu çevirinin yayın hakları Can Yayınları'ndadır. (1994)

İÇİNDEKİLER

Besleme.....

Volodya.....

Başkalarının Derdi.....

Nişanlı Kız.....

Boyundaki Nişan.....

İonç.....

Kabuğuna Sinmiş Adam.

7 15 30 37 59 74 96

BESLEME

Geceyarısı. On üç yaşındaki besleme Varka, beşiği sallarken bir yandan da uykulu bir ninni tutturmış, mırıldanıyordu:

Uyusun da büyüsün, ninnii, Tıpış tıpış yürüsün, ninnii...

Meryem Ana tasvirinin önünde küçük, yeşil bir lâmba yanıyor. Odanın bir başından öteki başına gerili ipte, kurumaları için kundak bezleri, iri, kara pantolonlar asılı. Lâmbanın ışığı, tavanda geniş, yeşil bir yuvarlak çizmiş, kundakların, pantolonların uzun gölgeleri sobanın, beşiğin, Varka'nın üstüne düşmüş... Lâmbanın ışığı titreştiğinde tavandaki yuvarlak ile gölgeler canlanıyor, rüzgârdanmış gibi dalgalanıyorlar. Boğucu bir hava var içeride. Koyu bir lahana çorbası ve kösele kokusu sarmış her yanı.

Bebek ağlıyor. Bağırmağın sesi kısıldı, bitkin düştüğü halde yine de ağlamayı kesmiyor. Yatışacağa da benzemiyor. Varka'nın uykusu var. Gözkapakları kapanıyor, başı ikide bir önüne düşüyor, boynu çok ağrıyor. Ne gözkapaklarını kaldıracak, ne de dudaklarını oynatacak gücü var. Yüzü kurumuş, odunlaşmış, başı topluğne başı kadar küçülmüş gibi geliyor ona.

— Uyusun da büyüsün ninnii, diye mırıldanıyor Varka, tıpış tıpış yürüsün...

Bir cırcırböceği sobanın içinde cırlıyor. Yan odada, duvarın ötesinde bey ve Kalfa Afanasiy horluyorlar... Beşik acıklı acıklı gıcırıyor, Varka mırıltıyla ninni söylüyor... Gecenin sessizliğinde her şey birleşiyor, rahat döşekte yatarken dinlemesi pek tatlı bir ninni oluveriyor. Ama bu müzik inşa-

nın sinirini bozmaktan, onu canından bezdirmekten başka bir şeye yaramıyor şimdi. Çünkü Varka'nın üzerine gevşeklik çöktürüyor, uykusunu getiriyor. Oysa uyuyamaz Varka. Allah saklasın, bir uyuşa, hanımla bey canını çıkartana kadar döverler onu sonra.

Lâmba göz kırpmıyor sanki. Yeşil yuvarlak ile gölgeler harekete geçiyor, Varka'nın yarı açık, dalgın gözlerinin önünde öteye beriye kayıyor, uykulu beyninde dumanlı düşler yaratıyorlar. Varka, gökyüzünde birbiri ardından koşuşan, bebek gibi ağlaşan kapkara bulutlar görüyor hayâlinde. Ve işte güçlü bir rüzgâr çıkıp tümünü dağıtıyor. Varka, cıvık çamurla kaplı geniş bir şose görüyor. Bir dizi yük arabası güçlükle ilerliyor, omuzlarında ağır çuvalarla iki büklüm insanlar el ele tutuşmuş yol almaya çalışıyor, karmakarışık bir sürü gölge, ortalıkta dolaşıyor. Soğuk görünümlü bulutların arasından şosenin iki yanında ormanlar gözüktü. Çuval taşıyan iki büklüm insanlarla gölgeler birden çamura yatıyor. "Niçin çamurun içinde yatiyorsunuz?" diye soruyor Varka. "Uyuyacağız, uyuyacağız!" diyorlar, berikiler. Ve derin, tatlı bir uykuya dalıyorlar. Bir sürü saksâğan ve karga gelip telgraf teline konuyor, küçük çocuk gibi bağrıarak uyuyanları uyandırmaya çalışıyor Varka,

.— Ninni, ninnii... diye mırıldanırken kendini karanlık, havasız bir köy evinde görüyor şimdi.

Rahmetli babası Yefim Stepanov yerde kıvranıyor. Varka onu görmüyor, ama acıdan tahtaların üzerinde yuvarlanışını, inleyişini işitiyor. Kendi deyişiyse: 'fitiği ağrıyor'. Acısı öylesine dayanılmaz ki, tek sözcük bile söylemiyor, yalnızca derin derin, hırsla soluyor, dişlerini 'tak-tak-tak' diye trampet gibi takırdatıyor.

Biraz önce annesi Pelagey, beylere, Yefim'in ölmek üzere olduğunu söylemek için koşarak çıkıp gitmişti. Bu zamana kadar dönmüş olmalıydı. Varka, sobanın üstündeki döşeginde yatıyor. İstiyor, ama uyuyamıyor, babasının 'tak-tak'larını dinliyor, işte, bir arabanın tekerlek sesleri duyuldu. Buraya

geliyor, Bey, kentten onlara konuk gelen genç doktoru göndermiş. Doktor içeri giriyor. Karanlıkta

görünmüyor, ama öksürüğü ve kapıyı kapayışı iştiliyor.

— Işığt yakın, diyor. Yefim karşılık veriyor:

— Tak-tak-tak...

Pelagey, aceleyle sobanın üstüne atılıp kibritleri koydukları çanak parçasını aramaya koyuluyor. Aradan hayli zaman geçiyor, ama kibrit hâlâ bulunamadı. Sessizlikte doktor, cebinden kendi kibritini çıkarıp yakıyor.

Pelagey,

— Bir dakika, efendim, bir dakika, diyor ve koşarak dışarı çıkıyor, biraz sonra elinde yana yana ufaklık kalmış bir mum parçasıyla geri geliyor.

Yefim'in yanakları al al, gözleri faltaşı gibi açık, bakışları keskin. Oradakilerin içlerini okuyor sanki. Doktor üzerine eğilerek:

— Neyin var? diyor. Dur bakayım! O!.. Ne zamandan beri buran böyle?

— Ne bileyim ben. Ecel geldi, beyim, ecel... Ömrü tükettik...

— Saçmalama... İyileştiririz seni!..

— Canınız nasıl isterse öyle yapın anam babam. Candan teşekkür ederim size, ama boşuna yorulacaksınız, bir şeyi değiştiremeyeceksiniz, biliyorum... Ölüm insanın başucu-na konduktan sonra insanoğlunun elinden bir şey gelmez.

On beş dakika muayene ediyor doktor Yefim'i. Sonra doğruluyor:

— Benim yapabileceğim bir şey yok... diyor. Hastaneye gitmen gerek, ancak orada ameliyat edebilirler seni. Zaman kaybetmeden hemen git... Gitmemezlik etme sakın! Vakit hayli geç, şimdi herkes uyuyor, ama zararı yok, bir pusula veririm sana. Duydun mu?

Pelagey atılıyor yandan:

— Efendim, neyle gitsin istiyorsunuz? Atımız yok ki bi-

zım.

— Olsun, beye söylerim, bir araba verir size.

Doktor gidiyor, mum sönüyor ve 'tak-tak'lar yine başlıyor... Yarım saat sonra bir arabanın daha yaklaştığı iştiliyor. Bu, beyin hastaneye gitmesi için Yefim'e gönderdiği arabadır. Yefim hazırlanıyor ve gidiyor...

Ve işte güzel, ışık dolu bir gün doğuyor. Pelagey evde yok: Hastaneye, Yefim'in başına gelenleri öğrenmeye gitti. Bir yerde bir çocuk ağlıyor. Varka, birinin kendi sesiyle ninni söylediğini duyuyor:

— Uyusun da büyüsün, ninnii; tıpış tıpış yürüsün, nin-nii...

Kapı açılıyor, Pelagey içeri giriyor. Haç çıkardıktan sonra fısıltıyla,

— Gece, ağrısını dindirmişler, sabah ruhunu teslim etmiş, diyor. Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın... Doktorlar, 'geç kaldınız' dediler... Daha önce gitseymiş kurtulur-muş...

Varka koşarak ormana gidiyor, ağlamaya başlıyor. Birisi ensesine aniden öyle bir vuruyor ki, alnı kayn ağacının gövdesine hızla çarpıyor. Gözlerini kaldırıyor, ayakkabıcılık yapan beyini karşısında görüyor.

— Ne yapıyorsun, Allahın belâsı? diyor bey. Yavrum ağlıyor, duymuyor musun?

Ve kulağından yakalayarak hızla sarsıyor Varka'yı. Bey gittikten sonra Varka beşiği sallamaya, ninni mırıldanmaya devam ediyor. Yeşil yuvarlak ile pantolon, kundak bezi gölgeleri göz kırpmıyorlar ona ve biraz sonra yine kendilerine bağlıyorlar onu. Cıvık çamur şoseyi yine görüyor. Omuzlarında ağır torbalar taşıyan iki büküm insanlar ile gölgeler hâlâ uyuyorlar. Onları seyrederken ölesiye uyumak istiyor Varka. Neredeyse ayakta uyuyacak, ama yanısıra yürüten annesi Pelagey habire daha çabuk yürümesi için dürtüklüyor onu. İşe girmek için kente gidiyorlar. Varka, karşılaştıkları yolculara yakarıyor:

10

— Allah rızası için bir sadaka verin! İyi yürekli beylerimiz, küçük bir sadakayı esirgemeyin bizden!

Tanıdık bir ses yanıt veriyor ona:

— Çocuğu ver bana!

Varka aylamıyor, aynı ses bu kez daha kızgın,

— Çocuğu ver bana, diyorum! diye bağırıyor. Uyuyorsun değil mi, geberesice!

Varka şaşkınlıkla yerinden sıçrayıp çevresine bakmıyor ve durumu hemen kavıyor: Ne şose, ne Pelagey, ne de sadaka veren yolcular var. Yalnız, bebeği emzirmeye gelen hanım var. Odanın ortasında ayakta duruyor. Şişko, iriyarı bayan, bebeği emzirip yatıştırmaya çalışırken Varka ayakta duruyor, ona bakıyor. Hanımının işini bitirmesini bekliyor. Dışarıda gök yavaş yavaş mavileşiyor, tavandaki yeşil yuvarlak ve gölgeler, belli belirsiz soluklaşıyor. Sabah olmak üzere.

Hanım, geceliğinin önünü iliklerken;

— Al! diyor. Çok ağlıyor, herhalde göz değdi.

Varka bebeği alıyor, beşiğine koyuyor ve yeniden sallamaya başlıyor. Yeşil yuvarlakla gölgeler yavaş yavaş kayboluyorlar. Artık hiçbir şey kafasına girip aklını karıştırmıyor. Uyumak istiyor, hem çok istiyor. Uykusunu dağıtmak için başını beşiğin kenarına dayayıp kendisi de birlikte sallanıyor, ama boşuna, gözkapakları yine kapanıyor, başı dönüyor. Sessizlikte birden, öteki odadan beyin sesi gürliyor:

— Varka, sobayı yak!

Artık kalkıp işe girişme zamanının geldiğini anlıyor Varka. Beşiği bırakıp odun almak için odunluğa koşuyor. Varka daha rahattır şimdi. Koşarken, dolaşırken, oturduğu zamanki gibi başına vurmuyor uyku. Odunu getirip sobayı yakmaya koyuluyor. Odunlaşmış yüzünün yumuşadığını, düşüncelerinin aydınlığa kavuştuğunu seziyor.

Hanım,

— Varka, semaveri yak! diye bağıyor.

Varka henüz çirayı yarmış, ateşlemiş, semaverin altına sokuyor ki, bir ses daha iştiliyor:

11

1

— Varka, beyin çizmelerinin çamurunu temizle! Döşemeye oturup çizmeleri temizlemeye kovuluyor. Bir

yandan da, başını geniş, derin çizmenin içine sokup biraz kestirse ne iyi olurdu diye geçiriyor içinden... Ve birden çizmeler büyüyor, büyüyor, şişiyor, bütün odayı dolduruyor. Varka'nın elindeki fırça yere düşüyor. Hemen, eşya gözünde büyümesin, oynayıp durmasın diye başım iki yana sallıyor, gözlerini iyice açıyor.

— Varka, dış merdivenleri yıka, müşterilere ayıp oluyor!

Varka merdivenleri yıkıyor, odaları topluyor, öteki sobayı yakıyor, alışverişe koşuyor. Başını kaşıyacak zamanı yok.

Ama şu, mutfakta dikilip patates soymak olmasa... Başımı bir şey yere doğru çekiyor sanki, gözlerinin önünde patatesler kararıyor, bıçak elinden kayıyor. Bunlar yetmiyormuş gibi bir de, giysisinin kolunu dirseğine kadar sıvamış öfkeli bayan, çevresinde dolaşıp bağıra çağıra söylenmiyor mu... Kafasının içinde çan gibi çnlıyor bu ses Varka'nın. Öğleden sonraki çamaşır, dikiş işleri de oldukça yorucu. Öyle anlar oluyor ki, her şeye boş vererek şöyle yere uzanıp doyasıya bir uyku çekmek istiyor canı.

Gün akşam oluyor. Dışarıda havanın yavaş yavaş kararmasını uykulu gözlerle seyrederken uyuşmuş şakaklarını ovuyor ve nedenini kendisinin de bilmediği bir gülümseme dolaşıyor dudaklarında. Akşamın loşluğu, kapanan gözlerini okşuyor, derin bir uyku müjdeliyor ona. Gece oturmaya konuklar geliyor.

Hanım,

— Varka, semaveri koy! diye sesleniyor.

Semaver de o kadar küçük ki... Konuklar çaya doyuncaya dek beş kere yakmak gerekiyor onu. Çay içildikten sonra Varka tam bir saat kapı dibinde dikilip konuklara bakıyor, buyruk bekliyor.

— Varka, koş iki şişe bira al!

Varka ok gibi fırlayıp uykusuyla yarışmış gibi olan-

12

ca gücüyle koşuyor.

— Varka, bir koşu git votka getir bakayım! Varka, şişe açacağı nerede? Varka, balıkları temizle!

Ve işte konuklar da gidiyorlar. Işıklar bir bir sönüyor, hanımla bey yatıyorlar. Son bir buyuru daha duyuluyor:

— Varka, çocuğu salla!

Sobanın içinde cırcır böceği cırlıyor, yeşil yuvarlak tavanda, pantolon ve kundak bezlerinin gölgeleri yine Varka'nın yarı açık gözleri önünde oynuyor, titreşiyor, düşüncelerini bulandırıyor.

— Uyusun da büyüsün, ninni, diye mırıldanıyor Varka, tıpış tıpış yürüsün...

Ama bebek susacağa benzemiyor, çatlayacak gibi ağlıyor. Varka yine çamurlu şoseyi, çuval taşıyan iki büküm insanları, Pelage'i, Yefim'i görüyor. Hepsini tanıyor, anlıyor, ama bu yarı uykulu halinde, elini ayağını zincire vuran, soluk almasını engelleyen görünmez gücü bir türlü anlayamıyor. Ondandır kurtulmak için çevresine bakıyor, arıyor, ama boşuna, bulamıyor. Sonunda bu acılara dayanamayacağını açıkça görüp bütün gücünü toplayarak yukarıya, tavanda titreşen yeşil yuvarlağa bakıyor, çocuğun sesini dinliyor ve soluk almasını engelleyen düşmanı buluyor:

Bebeği...

Varka gülümsüyor. Böyle basit bir şeyi şimdiye dek anlayamamış olmasına şaşıyor. Yeşil yuvarlak, gölgeler ve cırcırböceği de gülümsüyor, şaşıyorlar.

Düş, Varka'yı iyice sarıyor. Taburesinden kalkıp içten gülümsüyor, gözlerini kırpmadan odanın içinde dolaşmaya başlıyor. Ellerini ayaklarını zincire vuran bebekten biraz sonra kurtulacağını düşünmek rahatlatıyor onu... Çocuğu öldürdükten sonra uyuyacak, uyuyacak, uyuyacak...

Gülümseyerek yeşil yuvarlağa işaret parmağını sallıyor, usul usul beşiğe yaklaşıyor, bebeğin üzerine eğiliyor, bunca sıkıntıdan sonra sonunda uyuyabileceğini düşünerek gülümsüyor.

13

geçmeden, derin, çok derin bir uyku-

1888

14

VOLODYA

Geçen yaz mevsimiydi. On yedi yaşında, çirkin sayılabilecek derecede şekilsiz yüzlü, hastalıklı, çekingen bir genç olan Volodya, bir pazar akşamı saat beş sıralarında Şumi-hin'lerin yazlığında, kameriyede oturuyordu. Canı son derece sıkındı. Üç şeye üzülmüyordu. Birincisi; yarınki pazartesi günü matematikten sınava girecekti. Bu yazılı sınavda başarı sağlayamazsa altıncı sınıfta iki yıl üst üste kalmış olacağı için okuldan atılacağını, matematikten yıllık ortalamasının ikilere üçlere düştüğünü biliyordu. İkincisi; oldukça zengin, kendilerini soylu kişiler sayan Şumihin'lerin yanında kalmak gururunu incitiyordu. Bayan Şumihina ile yeğenlerinin ona ve anasına yoksul birer akraba, birer sığıntı diye baktıklarını, anasını adam yerine koymadıklarını, eğlenip durduklarını biliyordu. Bir keresinde, bahçeye gizlenerek tараçada Bayan Şumihina'nın, kuzeni Anna Fedorovna'ya, anasının hâlâ kendini genç kız sandığını, çok makyaj yaptığını, oyunda kaybettiği parayı hiçbir zaman ödemediğini, başkasının pabucunu giymeye, sigarasını içmeye bayıldığını söylediğini kulaklarıyla duymuştu. Her zaman, Şumihin'lere bir daha gitmemeleri için yalvarırdı anasına, ama dinletemezdi. Orada ne aşağılayıcı bir rol oynadığını bir bir anlatır, bir sürü örnekler verir, ağır sözler söyler, ama şımarık, gençliğinde kocasının da kendisinin de varını yoğunu har vurup harman savuran, daima kendinden üstün kişilerin arasına girmeye özenen, basit düşünceli anasını caydıramaz ve

haftada iki kere bu yerebatası-ca yazlığa taşınmak zorunda kalırlardı.

Üçüncüsü; içinde belirmeye başlayan acayip, pek hoş olmayan, şimdiye dek hiç tatmadığı yepyeni bir duyguydu... Bayan Şumihina'nın kuzeni ve konuğu Anna Fedorovna'ya tu-

15

tulduğunu sanıyordu. Canlı, gür sesli, güleç, otuz yaşlarında, sağlıklı, sağlam yapılı, al yanaklı, yuvarlak omuzlu, kalın ger-danlı, ince dudaklarından gülümseme hiç eksik olmayan bir kadındı bu. Genç ve güzel değildi, Volodya bunu pekâlâ biliyordu. Gelin görün ki, onu düşünmemek, yuvarlak omuzlarını kaldırarak, etli sırtını kıpırdatarak kroket oynayıp, uzun bir kahkahadan ya da merdivenleri aceleyle çıktıktan sonra kendini koltuğa atıp sık sık soluyarak gözlerini kısıp göğsü sı-kılıyormuş gibi yapmasını içi giderek seyretmemek elinden gelmiyordu. Evliydi. Kocasını ciddi bir mimardı. Haftada bir gün yazlığa gelir, bol bol uyur ve ertesi gün kente dönerdi. Volodya, bu mimardan böylesine nefret etmesine, onun kente gidişlerini dört gözle beklemesine şaşıyordu.

Kameriyede oturmuş ertesi günkü sınavı ve yazlıktakile-rin her zaman alay ettikleri anasını düşünürken, birden Nüt-ya'yı (Şumihin'ler, Anna Fedorovna'yı böyle çağırırlardı) görmek, kahkahasını, giysisinin hışırtısını işitmek isteğine kapıldı... Oldukça güçlü bir istekti bu. Her akşam yattığında hayâl ettiği, romanlardan tanıdığı duygulu, temiz aşka hiç benzemiyordu. Kendine bile açmaktan çekindiği, korkulu, acayip, anlaşılmaz, iğrenç bir duyguydu bu...

— Böyle bir duyguya aşk diyemeyiz, diye mırıldandı Volodya. Otuz yaşında, evli bir kadına âşık olamaz insan... Gelip geçici küçük bir cinsel tutkudur, işte o kadar... Evet cinsel tutkudan başka bir şey olamaz bu...

Cinsel tutkuyu düşünürken bir türlü yenemediği çekingenliğini, bryk diye üst dudağındaki sarı tüyleri, çopur yüzünü, ufak gözlerini hatırladı. Hayâlinde kendini Nüt-ya ile yan yana koydu: böyle bir çift imkânsız gibi geldi ona. Onları unutarak, güzel, cesur, zeki, son modaya göre giyinen bir delikanlı olarak hayâl etmeye çalıştı kendini...

Kameriyenin karanlık köşesinde iki büküm oturmuş, önüne bakarak iyice hayâle dalmıştı ki, dışarıda hafif ayak sesleri duyuldu. Bahçenin iki yanı ağaçlıklı yolunda biri ağır adımlarla kameriyeye yaklaşıyordu. Biraz sonra ayak sesleri

16

kesildi, kameriyenin girişinde beyaz bir gölge belirdi. Bir kadın sesi,

— Kimse var mı içerde? diye sordu.

Volodya irkildi, bu sesi tanıdı, başını kaldırdı, kapıya baktı. Nüt-ya içeri girerken,

— Kim var orada? dedi. Ah, siz misiniz Volodya? Ne yapıyorsunuz burada? Gene düşünüyorsunuzdur tabii! Düşün, düşün, sonu ne olacak bunun?.. Aklınızı kaçıracaksınız!..

Volodya doğrulmuş, şaşkın gözlerle Nüt-ya'ya bakıyordu. Banyodan yeni geliyor olmalıydı: bornoz ve havlusu om-zundaydı, beyaz ipek başörtüsünün altından dökülüp alınına yapışan siyah saçları nemli, pırlı pırlıydı. Hoş, taze bir banyo kokusuyla badem sabunu kokusu dolmuştu içeriye. Hızlı yürüdüğü için olacak, sık sık soluyordu. Bluzunun üst düğmesi, boyun ve göğsünü gösterecek şekilde açıktı. Volodya'yı yukarıdan aşağı süzdükten sonra,

— Niçin bir şey söylemiyorsunuz? dedi. Hanımların so-, rusuna yanıt vermemek bir erkeğe yakışmaz. Fok balığından

farksızsınız, Volodya! Hep oturuyor, filozof gibi düşünüyor, hiç konuşmuyorsunuz. Hayat ve ateş yok sizde! Hiç yakışmıyor size bu ha]... Sizin yaşınızda bir gencin yaşaması, atlayıp zıplaması, gevezelik etmesi, kadınların peşinden koşması, âşık olması gerek.

Volodya beyaz, yumuşak elin tuttuğu havluya bakıyor, düşünüyordu...

— Hâlâ susuyor! dedi Nütya, şaşkınca. Çok acayip... Bakın, biraz erkek olmanız gerek, Volodya! Hiç olmazsa bir gülümseyin, canım! Tüü, iğrenç profesör! -Nütya gülümsedi -Volodya, bir fok balığından farksız olmanızın nedenini söyleyeyim mi size! Kadınların arkasından koşmuyorsunuz da ondan. Söyler misiniz bana? Niçin siz hiç kadınların arkasından koşmaz, onlarla ilgilenmezsiniz?

sizin yaşınıza göre kız yok, haklısınız, ama kadınlar ne güne duruyor? Siz de onlara kur yapın! Örneğin, niçin bana asılmıyorsunuz?

Besleme

17/2

Volodya dinliyor, bir yandan da dalgın dalgın şakağını kaşıyordu. Nütya elini oradan çekerek devam etti:

— Son derece gururlu insanlar, susmayı ve yalnızlığı sever, biliyor musunuz? Siz de gururlusunuz, Volodya. Niçin başınızı kaldırmıyorsunuz? İzin verin de yüzünüzü göreyim bari! Evet, bir fok balığından farksızsınız!

Volodya, sonu neye varırsa varsın, konuşmaya karar vermişti artık. Gülümsemeye çalışarak alt dudağını gerdi, gözlerini kırıştırdı ve elini yeniden şakağına götürdü:

— Sizi... sizi seviyorum! dedi.

Nütya, şaşkınlık içinde kaşlarını kaldırıp gülümsedi. Opera aktristlerinin korkunç bir şey duyduklarında söyledikleri sesle,

— Ne duyuyorum? diye haykırdı. Nasıl? Ne söylediniz, ne? Bir daha söyleyin, lütfen!..

Titrek sesiyle tekrar etti Volodya:

— Sizi... sizi seviyorum!

Ve elinde olmadan, hiçbir şey düşünmeden Nütya'ya doğru yarım adım attı, bileğinden tuttu. Gözleri bulanmış, yaşlar yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu. Nütya'nın omzun-daki büyük, kalın havludan başka bir şey görmüyordu gözü. Ta derinlerden,

— Bravo, bravo! diye bir ses geliyordu kulağına. Niçin birşeyler söylemiyorsunuz? Hadi konuşun, ben istiyorum! Hadi!..

Tuttuğu bileğin çekilmediğini görünce Volodya cesaretlenmiş, başını kaldırıp Nütya'nın gülen gözlerine bakmıştı. Sonra beceriksiz, rahatsız bir tavırla beline sarıldı, parmaklarını arkasında kenetledi. Volodya'nın

kolları arasında Nütya, ellerini ensesine atıp koltuk altı çukurlarını göstere göstere başörtüsünün altından saçlarını düzeltmeye çalışıyor, bir yandan da sakın bir sesle,

— Atık, sevimli, hoş olman gerek, Volodya, diyordu. Öyle olabilmen için de bir kadına ihtiyacın var. Konuşmalı, gülmelisin... Evet Volodya, somurtkanlığı bırakmalısın, daha

18

gençsin, korkma, filozofluk yapacak çok zamanın olacak. Hadi bakayım, şimdi bırak beni, gidiyorum! Sana söylüyorum, duymuyor musun!

Nütya kolaylıkla belini kurtarıp bir şarkı mırıldanarak çekip gitti. Volodya yalnız kalmıştı içeride. Saçlarını düzeltti, gülümsedi ve kameriyenin içinde üç kere bir köşeden öteki köşeye yürüdü. Sonra banka oturup bir daha gülümsedi. Yaptığından son derece utanıyordu. Utanma duygusunun insanda bu denli güçlü olabileceğine akıl erdiremiyordu. Utancından gülümsüyor, birbirini tutmaz sözler mırıldanıyor, ellerini kollarını sallıyordu.

Biraz önce kendisine çocuk gibi davranılmasından, çekingenliğinden utanıyor, kocasına bağlı, evli, kendinden kat be kat üstün bir kadının beline sarıldığını hatırladıkça utancından yerin dibine giresi geliyordu.

Yerinden sıçrayarak kalktı, kameriyeden çıktı, sağa sola baktıktan sonra bahçenin derinliklerine doğru yürüdü.

Başını ellerinin arasına almış, "Ah," diyordu, "bir an önce gidebilsem buradan! Ne olur, Allahım, bir an önce!"

Volodya'nın, anasıyla binip kente gidecekleri tren sekizi kırk geçe kalkıyordu. Bu demek oluyordu ki, gitmelerine daha üç saat vardı. Ama o hemen şimdi, annesini beklemeden gitmek istiyordu.

Sekize doğru eve geldi. Her hareketinde, 'Ne olursa olsun!' der gibi bir kararlılık okunuyordu. Cesaretle içeri girecek, herkesin gözünün içine sıkılmadan bakacak, hiçbir şeye aldırmadan yüksek sesle konuşacaktı.

Taraçayı, büyük salonu kararlı adımlarla geçti, soluk almak için konuk salonunun ortasında durdu. Yan salonda çay içenlerin seslerini duyuyordu. Bayan Şumihina, anası ve Nütya birşeyler konuşuyor, neşeyle gülüşüyorlardı.

Volodya dinlemeye koyuldu:

— İnanın ki yalan söylemiyorum! diyordu Nütya. Başkasından duysam ben de inanmazdım. Düşünün bir kere, beni sevdiğini söylerken kollarını belime doladı. O anda tanınma-

19

yacak şekilde değişmişti. Hem biliyor musunuz? İlginç bir yanı da yok değildi hani ya. Çerkezlerinkini andıran vahşi bir ifade vardı yüzünde.

Anası uzun bir kahkaha attıktan sonra,

— Doğru mu bu? dedi. Babasına çekmiş demek! Volodya sert bir hareketle geri dönüp koşarak bahçeye

çıktı.

Ellerini ovuşturarak şaşkın şaşkın göğe bakıyor, "Böyle şeyleri nasıl da yüksek sesle konuşabiliyorlar?" diyordu. "Yüksek sesle ve soğukkanlılıkla..." Anası da gülüyordu!.. "Allahım, niçin böyle bir anne verdin bana? Niçin?"

Alıp başını uzaklara, çok uzaklara gitmek istiyordu, ama olmazdı, eve dönmek zorundaydı. Bahçede bir süre dolaşıp biraz kendine geldikten sonra içeri girdi.

Bayan Şumihina sert bir sesle çıkıştı ona:

— Çay saatinde neden gelmiyorsunuz? Volodya yere bakarak karşılık verdi:

— Bağışlayın beni... Gitme... gitme zamanı geldi anne; saat sekiz.

Anası isteksiz bir tavırla,

— Sen git, canım, dedi. Bu gece ben Lili'de kalacağım. Güle güle, yavrum... Yolun açık olsun. Gel öpeyim seni.

Volodya'yı yanağından öptükten sonra Nütya'ya dönerek Fransızca ekledi:

— Biraz da Lermontov'u andırıyor... değil mi?

Volodya bin bir sıkıntıyla oradakilerle vedalaşarak kimsenin yüzüne bakmadan çay salonundan çıktı. On dakika sonra istasyon yolundaydı ve yerebatasınca yazlıktan kurtulduğuna seviniyordu. Artık sıkılmıyor, utanmıyor, rahat soluyabiliyordu.

İstasyona yarım verst kala yolun kenarındaki bir taşta oturup yarısına kadar ufka gömülmüş güneşi seyretmeye koyuldu. İstasyonda birkaç ışık yanmıştı. İleride buğulu, küçük, yeşil bir ışık görünüyordu, ama tren daha görünürlerde yoktu. Hareketsiz oturup çevreye akşamın ağır ağır çöküşünü iz-

20

lemek Volodya'nın sıkıntılarını hafifletmişti. Kameriyenin yarı karanlığı, ayak sesleri, banyo kokusu, kahkaha ve bel... bunların hepsi şimdi kafasından şaşırtıcı bir canlılıkla bir daha geçiyordu. Gurubu seyrederken bütün bunlar o kadar korkunç gelmiyordu ona.

"Önemsiz şeyler bunlar," diye düşünüyordu. "Elimi itmedi, kollarımı beline doladığımda güldü. Hareketim hoşuna gitmeseydi güler miydi? Kızardı, köpürdü..."

Ve Volodya orada, kameriyede yeterince cesaretli olamadığına içerliyordu şimdi. Böyle aptalca uzaklaşması da anlamsızdı doğrusu. Öyle bir fırsat bir daha eline geçse artık kuşu kaçırmaz, daha pişkin davranır, durumu daha iyi değerlendirdirirdi...

Fırsatı yakalamak o kadar güç değildi ki. Şumihin'lerde her akşam yemeğinden sonra bahçeye çıkılıp biraz dolaşılır. Karanlıkta Nütya'nın yanına yaklaşırsa... bundan daha iyi fırsat mı olurdu!

Volodya, içinden, "Döneceğim oraya," diyordu. "Yarın, sabah treniyle giderim... Treni kaçırdığımı söylersem inanırlar."

Ve döndü... Bayan Şumihina, anası, Nütya ve yeğenlerden biri taraçada oturmuşlar, briç oynuyorlardı. Treni kaçırdığını söyleyince hepsi birden kaygılanıp sabahleyin erken kalkıp gitmesini, sınava geç kalmamasını tembihlediler. Onlar oynarlarken Volodya bir kenara oturmuş, tutkulu gözlerle Nütya'yı süzüyor, bekliyordu... Kafasında planı hazır: Karanlıkta ona yaklaşacak, elinden tutacak, sonra kucaklayacaktı onu. Konuşmaya, birşeyler söylemeye hiç gerek yoktu. İkisi de konuşmadan birbirini anlayacaklardı.

İşe bakın ki, yemekten sonra kadınlar bahçeye çıkmadı-lar. Oturup oyunlarına devam ettiler. Saat bire kadar oynayp sonra odalarına dağıldılar.

Yatmaya hazırlanırken hayıflanıyordu Volodya: "Tüh be! Ne şans! Ama olsun varsın, yarını var bu işin... Gene kameriyede... Yarın olan olacak..."

21

Uyumaya çalıştığı yoktu. Dizlerini avuçlarının içine alarak karyolasında oturmuş düşünüyordu. Sınavı aklına getirmek bile istemiyordu. Okuldan atılacağını düşünüyor, ama hiç tasalanmıyordu. Her şey hoş, hatta çok hoştu şimdi. Okuldan atılmak bile... Yarın bir kuş kadar özgür olacak, sivil giysi giyecek, açlıktan açığa sigara içecek, istediği zaman buraya gelip Nütya ile oynaşacaktı. Geri kalan meslek ve geleceğini kazanmak problemleri ise kolaydı: ya serbest bir iş tutacak, ya da posta idaresine telgraf memuru olarak girecekti. Bunlardan biri olmazsa eczaneye de girebilirdi. İyi çalıştıktan sonra kalfalığa kadar yükselebilirdi orada insan... Az mı meslek vardı dünyada ki üzülsündü okuldan atıldığına... Aradan iki saat geçmişti, Volodya hâlâ oturuyordu.

Odasının kapısı hafif gıcırdayarak dikkatle açıldığında saat üçtü, ortalık aydınlanmaya başlamıştı. Gelen anasıydı. Esneyerek,

— Uyumuyor musun? diye sordu. Uyu, uyu, hemen gideceğim ben... İlaç almaya geldim...

— Ne yapacaksınız ilacı?

. — Zavallı Lili'nin sancısı tuttu yine. Sen uyu, yavrum, yarın sınava gireceksin...

Anası gözden bir şişe aldı, pencereye gidip üstünü okudu ve çıkıp gitti. Aradan bir dakika geçti geçmedi ki, Volodya bir kadın sesi işitti:

— Bu o damla değil, Mariya Leontyevna! İnci çiçeği bu, oysa Lili morfin istiyor. Oğlunuz uyuyor mu? Rica edin, bir de o baksın...

Bu Nütya'nın sesiydi. Volodya'nın sırtından soğuk terler boşaldı. Yerinden fırlayıp pantolonunu giydi, omuzlarına pijamasının üstünü aldı ve kapıya gidip dışarıyı dinlemeye başladı. Nütya fısıldıyordu:

— Anladınız mı? Morfin! Kutunun üstünde yazılar belki Latince'dir. Volodya'yı uyandırın, o bulur...

Anası kapıyı açtı. Volodya, Nütya'ya baktı. Her zaman banyoya gittiği bluzuyla. Saçları omuzlarına karmakarışık 22

dökülmüş, gözleri uykulu, rengi loş ışıkta daha bir esmerdi...

— Bakın, işte Volodya da uyanık, dedi. Volodya'cığım, gözde morfini bulur musun bize, şekerim! Bu da Lili'nin kaderi işte... Her zaman bir derdi olur zavallının.

Anası birşeyler mırıldanarak esnedi ve gitti. Nütya,

— Bir baksanıza, dedi. Ne dikiliyorsunuz?

Volodya gidip komodinin önünde diz çöktü, ilaç şişelerini ve kutularını karıştırmaya başladı. Elleri titriyor, içinde soğuk dalgalar koşuyormuş gibi göğsünde ve midesinde acayip birşeyler hissediyordu. Titreyen elleriyle boşuna karıştırdığı eter, fenol ve çeşitli ot ilacı şişelerinden sızan kokulardan boğulacak gibi oluyor, başı dönüyordu. •

"Annem gitti..." diye geçiriyordu içinden. "Bu iyi işte... İşler yolunda demektir..."

Nütya sözcükleri yayararak,

— Çabuk bulabilecek misiniz? diye seslendi. Volodya, şişelerden birinin üstünde 'Morph...' görünce,

— Buldum... dedi. Morfin bu olacak... Buyrun!

Nütya kapıda, bir ayağı koridorda, bir ayağı içeride kalacak şekilde durmuş, bekliyordu. Saçlarını düzeltmeye çalışıyordu ya-, sık ve uzun oldukları için öyle kolay kolay düzelmi-yorlardı. Bir yandan da Volodya'ya bakıyordu. Henüz güneşin aydınlatmadığı kurşunî gökten odaya dolan soluk ışıkta Nütya, geniş bluzu içinde, uykulu haliyle, dağmık saçlarıyla Volodya'ya her zamankinden daha bir çekici, olağanüstü gelmişti... Şişeyi ona verirken bu iç gıcıklayıcı bele kameriyede sarılışını başı dönerek anımsadı. Şaşırmış, titriyordu:

— Ne hoşsunuz... dedi birden. Nütya,

— Anlayamadım, efendim? diye sordu ve içeri girip gülümseyerek ekledi:

— Bir şey mi söylediniz?

Volodya, susarak yüzüne bakıyordu. Birdenbire kameriyede yaptığı gibi elini tuttu... Beriki gülümseyerek ona bakı-

23

yor, sonunu bekliyordu. Volodya titrek bir sesle,

— Sizi seviyorum... dedi.

Nütya ciddileşerek bir an düşündü ve,

— Susun, diye fısıldadı, birisi geliyor herhalde. Kapıya gidip koridora baktıktan sonra ekledi:

— Ah siz liseliler! Kimsecikler yok...

Ve tekrar odaya döndü. O anda Volodya'ya oda, Nütya, alacakaranlık ve kendisi birleşerek, insanın uğruna rahat yaşantısını kenara itip sonsuz acılara seve seve atılabileceği olağanüstü, şimdiye dek hiç tadılmamış güçlü bir mutluluğa dönüştüler gibi gelmişti. Ama yarım dakika sonra bu duygu kayboldu. Ablak, çirkin, tiksintiden buruşmuş bir yüz görmüştü karşısında. Ve olanlardan kendi de iğrendi birden. Nütya yüzünü buruşturmuş, ona bakıyordu: — Durun, gideceğim. Uf, ne de çirkin, zavallı bir şey-mişsiniz... İğrenç domuz!

Uzun saçları, bol bluzu, adım atışı, sesi ne kadar da iğrenç geliyordu Volodya'ya şimdi!..

Odada yalnız kalınca, "İğrenç domuz..." diye mırıldandı kendi kendine. "İğrenç olduğum doğru... Ama her şey iğrenç aslında."

Dışarısı iyice aydınlanmıştı. Güneş doğmuş, kuşlar cıvı cıvı ötmeye başlamışlardı. Bahçıvanın bahçede yürüyüşü, elarabasının gıcirtısı duyuluyordu... Biraz sonra sığırların böğürtüsü, bakıcılarının bağırması başladı. Güneş ve sesler Volodya'ya bu dünyanın uzak, bilinmeyen bir ülkesinde temiz, mutlu, duygulu bir yaşantının varlığını söylüyorlardı. Ama nerede? Bunu ne anası ne de çevresindeki öteki tanıdıkları söylüyordu ona.

Uşak, sabah trenine yetişmesi için onu uyandırmaya geldiğinde uyuyormuş gibi yaptı...

"Cehennem dibine kadar yolun var!.." dedi içinden.

On birde yataktan kalktı. Aynada saçlarını tararken geceyi uykusuz geçirdiği için renksiz, biçimsiz yüzüne bakarak:

— Kadın haklı... diye mırıldandı. İğrenç bir domuzdan

24

farkım yok.

Annesi onun sabah treniyle gitmediğini görünce çok şaşıtı. Volodya,

— Uyanamadım anne... dedi. Ama merak etmeyin, rapor alacağım.

Bayan Şumihina ve Nütya saat birde uyandılar. Volodya, Bayan Şumihina'nın uyanıp gürültüyle penceresini açışını, kaba seslenişine Nütya'nın şakrak bir kahkahayla karşılık verişini duydu. Çay salonunun kapısının açılışını, kız yeğenlerle sığıntı dizisinin (anası sonunculardandı) kahvaltı masasını kuşatışını, yanında kentten yeni gelmiş mimarın siyah kaşları ve sakalları ile Nütya'nın yıkanmış, güleç yüzünün salonu aydınlatışını izledi.

Nütya'nın üstünde ona hiç de yakışmayan biçimsiz bir Ukrayna giysisi vardı. Mimar kabasaba şakalar yapıyordu. Kahvaltıda verilen köftelere nedense çok soğan koymuşlardı... Bütün bunlar Volodya'ya böyle geliyordu aslında. Nüt-ya'nın bilerek öyle yüksekten kahkahalar attığını sanıyordu. Geceyi tümüyle unuttuğunu, olanları umursamadığını, iğrenç domuzun masada varlığını bile fark etmediğini ona belli -etmek için ondan yana önem vermeden baktığına inanıyordu.

Akşamüzeri dörtte anasıyla istasyona gittiler. İnsanın yüzünü kızartan anılar, uykusuz geçen bütün bir gece, okuldan atılma olasılığı, iç sızısı sonsuz bir umutsuzluğa, karanlık bir öfkeye salıyordu onu. Anasının sıksa profiline, küçük burnuna, Nütya'nın. armağanı bluzuna bakıyor, bir yandan da kızgın bir sesle,

— Zorunuz ne? diyordu annesine. Sizin yaşmızdaki bir kadına böyle şeyler yakışmıyor! Güzelleşmek için yapmadığınız kalmıyor, kumar borcunuzu ödemiyor, başkalarının sigarasından otluyorsunuz... Bu çok ayıp şey! Sizi sevmiyorum... Nefret ediyorum sizden!

Oğlunun onur kırıcı sözlerine karşı ana, ürkek ürkek çevresine bakmıyor, ellerini ovuşturuyor, dehşet içinde:

- , 25

— Ne oluyorsun, yavrum? diye mırıldanıyordu. Allahım, kondüktör duyacak! Sus, rezil olacağız! Söylediklerini duyuyor!

Volodya, öfkeyle soluyarak devam ediyordu:

— Sevmiyorum sizi işte... Nefret ediyorum sizden! Ahlâksız, ruhsuz... Bu bluzu bir daha giymeyeceksiniz! Duydunuz mu? Parça parça edeceğim onu...

Ana, ağlıyordu:

— Kendine gel, yavrum! Arabacı duyuyor!

— Babamın onca malı mülkü nerde? Sizin paralarınız nerde? Hepsini olur olmaz yerlerde yiyip bitirdiniz, değil mi? Yoksulluğumdan utanmıyorum, ama sizin gibi bir annem olduğu için yüzüm kızarıyor... Arkadaşlarım sizi sordukları zaman yerin dibine girecek gibi oluyorum.

Kente daha iki istasyon vardı. Yolda Volodya, hiç kompartımana girmede. Sahanlıkta dikilmiş sinirden titriyordu. Nefret ettiği annesi orada oturduğu için girmiyordu kompartımana. Kendinden, kondüktörden, trenin dumanından ve titremesinin nedeni sandığı soğuktan nefret ediyordu... Kara kara düşündükçe, o uzak, bilinmeyen ülkedeki sevgi, içtenlik, neşe ve özgürlük dolu, tertemiz, soylu, sıcak, çekici yaşantıyı içinde daha açık seçik duyuyordu... Öyle dalmış, o yaşantının özlemi içini öyle yakıp kavuruyordu ki, yolculardan biri yüzüne uzun uzun bakıp,

— Dişiniz mi ağrıyor? diye sormuştu. Volodya'yla anası, kentte, Mariya Petrovna isminde soylu bir kadının satın alıp oda oda kiraya verdiği oldukça geniş bir dairenin iki odasında oturuyorlardı. Bu odalardan geniş pencere, duvarlarında altın çerçeveli iki resim bulunanında ananın karyolası vardı. Yandaki küçük, karanlık oda ise Vo-lodya'nındı. Yattığı divandan başka bir eşyası yoktu orada. Döşeme, ananın nedense sakladığı hasır giysi ve karton şapka kutularıyla, ıvır zıvrakla doluydu. Volodya derslerini ya annesinin odasında, ya da 'salon'da (kiracıların yemek yedikleri, akşamları toplandıkları büyük odaya bu isim konmuştu)

26

hazırlardı.

Eve geldiklerinde Volodya odasına çekilmiş, belki titremesini bastırır diye yatağa girip yorganı başına çekmişti. Şapka, giysi kutuları ve ıvır zıvraklarına gelince anasından, onu sık sık ziyaret eden konuklarından, şimdi 'salon'dan gelen seslerden kaçıp sığınabileceği bir odası, yuvası olmadığını anladı... Nedense birden rahmetli babasıyla bir ara kaldığı Menton geldi gözlerinin önüne. Biarri ve kumda oynadığı iki İngiliz kızını anımsadı... Göğün ve okyanusun o andaki rengini, dalgaların yüksekliğini, ruhsal durumunu hayâlinde canlandırmaya çalıştı, ama başaramadı. Yalnız İngiliz kızları seçikti, geri kalan her şey

bulanık, karmakarışıkı...

"Olmuyor, burası soğuk," diye geçirdi içinden ve kalkıp pardösüsünü giydi, 'salon'a gitti.

Orada çay içiliyordu. Semaverin başında üç kişi vardı: Anası, gözlüklü müzik öğretmeni kocakarı ve parfümeri fabrikasında çalışan şişko, orta yaşlı Fransız Avgustin Mihaylo-viç.

— Bugün öğle yemeği yemedim, diyordu anası. Hizmetçiye ekmek almaya göndersem iyi olacak.

Fransız:

— Dunyaş! diye seslendi.

Gelen giden olmadı. Yandan, hizmetçiye ev sahibesinin bir yere yolladığını söylediler. Fransız, gevrek gevrek gülümseyerek,

— Zararı yok,' dedi. Ben hemen gider size ekmek alırım. Üzülmeysin!

Kalkıp sert, pis kokulu sigarasını görünür bir yere koydu, şapkasını başına geçirdi ve çıktı. Anası onun arkasından müzik öğretmenine, Şumihin'lerde geçirdiği günleri ve orada ne güzel ağırlandığını ballandıra ballandıra anlatmaya başlamıştı:

— Lili Şumihina akrabam olur... Rahmetli kocası General Şumihin, kocamın kuzeniydi. Lili'nin babası Baron Kolb...

27

Volodya haykırarak sözünü kesti:

— Anne, yalan bunların hepsi! Niçin yalan söylüyorsunuz?

Annesinin anlattıklarının doğru olduğunu, içlerinde bir sözcüğün bile yalan olmadığını pekâlâ biliyordu. General Şu-mihin ve Baron Kolb hakkındaki sözleri de doğrudu. Ama nedense hepsi yalanmış gibi geliyordu ona. Anasının ses tonunda, yüz ifadesinde, bakışlarında, her şeyindeydi yalan.

— Yalan söylüyorsunuz! diye bir daha bağırdı ve var gücüyle bir yumruk indirdi masaya. Öyle ki, semaver sarsılmış, anasının bardağı devrilmiş, çayı üzerine dökülmüştü. Devam etti:

— Baron ve generalleri niçin anlatıyorsunuz şimdi? Neden yalan söylüyorsunuz?

Müzik öğretmeni şaşırılmıştı. Gıcık tutmuş gibi mendilini çıkarıp öksürdü. Anası ise ağlıyordu.

"Ne yapsam acaba?" dedi içinden Volodya.

Sokağa çıkamazdı, arkadaşlarına gitmekten de utanıyordu. Gene İngiliz kızlarını hatırladı... 'Salon'un bir başından öte başına yürüdü, Avgustin Mihayloviç'in odasına daldı. Keskin bir eter ve tuvalet sabunu kokusu vardı içeride. Masanın üstü, pencerelerin içi, hatta sandalyeler irili ufaklı renk renk şişelerle doluydu. Volodya, masanın üstündeki gazeteyi aldı, çevirip ismini okudu: 'Figaro'... Ne de hoş kokuyordu. Sonra yine masadan tabancayı aldı...

'Salon'da müzik öğretmeni anayı yatıştırmaya çalışıyordu:

— Üzmeyin kendinizi artık! Olur böyle şeyler, daha gençtir! Onun yaşındaki gençler çoğunlukla böyle olurlar. Kendinizi alıştırmalısınız.

— Yanılıyorsunuz, Yevğeniya Andreyevna, benimki kimseye benzemez! Başında bir büyüğü yok ki terbiye etsin. Ben çok zayıf kalıyorum. Şanssızlık bende!

Volodya tabancanın namlusunu ağzına soktu, tetiğe benzer bir çıkıntı geldi eline, çekti... Sonra başka bir çıkıntı da-

28

ha buldu, onu da çekti. Namluyu ağzından çıkarıp pardösüsü-nün eteğiyle kuruladı, gidip kapının kilidine bir daha baktı. Ömründe ilk kez eline silâh alıyordu...

"Önce burayı kaldırmak gerek herhalde..." diye geçirdi içinden, "evet, herhalde..."

Bu arada Avgustin Mihayloviç dönmüş, 'salon'da, sesli sesli birşeyler anlatıyor, kahkahayla gülüyordu.

Volodya namluyu yeniden ağzına soktu, parmağıyla eline gelen çıkıntıyı itti. Bir patlama oldu... Ensesine bir şey hızla çarptı gibi geldi ona ve yüzüstü masaya, şişelerin üzerine düştü. Sonra babasını gördü. Menton'daydılar. Bir kadın ölmüş, babası onun yasını tutuyordu. Başında geniş, siyah şeritli bir fotr şapka vardı. Birden Volodya'yı iki eliyle kaptı, birlikte çok karanlık, uçsuz bucaksız bir uçuşun içine uçtular.

Sonra her şey karıştı, kayboldu...

1887

29

BAŞKALARININ DERDİ

Hukuk fakültesini yeni bitiren Kovalev"le genç karısı arabaya binip yola düzüldüklerinde daha sabahın altısı bile olmamıştı. Köye gidiyorlardı. Ömürlerinde hiç erken kalkmamışlardı ve şimdi durgun bir yaz sabahının güzelliği, ancak masallarda karşılaşılabilecek olağanüstü hoş bir şeymiş gibi geliyordu onlara. Yeşillerle bezenmiş, elmas çiğ tanecikleriyle kaplı toprağın göze hoş gelen, mutlu bir görünümü vardı. Güneş ışınları, parlak gölgeler yaparak ormanın koyuluğunda uzanıyor, pırl pırl nehirde titreşiyorlardı. Olağanüstü mavi ve berrak havada öyle bir tazelik vardı ki, sanki doğa, banyodan çıkmış da daha bir genç ve sağlıklı olmuştu.

Sonraları kendilerinin de söyledikleri gibi, bu sabah Ko-valev'lerin halaylarının, hatta belki de hayatlarının, en mutlu sabahı olmuştu. Hiç susmadan gevezelik ediyor, şarkı söylüyor, nedensiz yere kahkahalar atıyorlardı. Sonunda çocukluğu öylesine ileri götürdüler ki, arabacıdan bile utandılar. Mutluluk yalnız o anda 'değil, gelecek yaşantılarında da gülümsüyordu onlara: evlenmeye karar verdikleri günden beri hayâl ettikleri çiftliği, küçücük şirin çiftliklerini görmeye gidiyorlardı. Gelecek, ikisine de parlak umutlar vermekteydi. Erkeğe, toprakla uğraşı, bilimsel tarım çalışmaları, el emeğinin karşılığını görmek, kitaplarda okuduğu, dinlediği onca mutluluklar göz kırpyordu. Kadınsa işin romantik yanı başını döndürüyordu: yarı karanlık park yollarında kol kola dolaşmalar, oltayla balık avlamak, hoş kokulu geceler...

Gülüp oynarken on sekiz verst yolun nasıl bittiğini fark etmediler bile. Görmeye gittikleri yedinci dereceden Mihay-lov'un çiftliği, derenin dik yamacında, genişçe bir kayın ormanının içine gizlenmişti...

Koyu yeşilliğin arasından kırmızı

30

bir çatı gözükiyordu. Dere kıyısına, bir baştan bir başa fidanlar dikilmişti.

Araba, geçit yerinden karşı yakaya geçerken Kovalev,

— Görünüm fena değil! dedi. Ev yamaçta. Yamacın dibinde de dere! Bundan iyisi can sağlığı! Ama Veroçka'çığım, merdivende iş yok... Kaba duruşuyla bütün görünümü bozuyor... Burayı alırsak ilk işimiz yeni bir demir merdiven yaptırmak olsun...

Görünüm Veroçka'nın da hoşuna gitmişti. Kahkaha atarak, bütün bedenini, şakayla sağa sola oynatarak merdivenden yukarı tırmanmaya başladı; kocası da peşinden... Soluyarak koruluğa daldılar: Evin yanında karşılarına ilk çıkan, iri-yarı, uykulu yüzlü, saç başı karmakarışık bir köylü oldu. Kapının eşğinde oturmuş, bir çift çocuk çizmesinin çamurlarını temizliyordu.

Kovalev,

— Bay Mihaylov evde mi? diye sordu. Koş, çiftliği görmeye geldiğimizi haber ver kendisine.

Köylü şaşkın şaşkın gelenlere baktı ve ağır adımlarla yürüdü, eve gideceğine biraz ötedeki mutfığa girdi. Mutfığın pencerelerinden, birbirinden uykulu, şaşkın yüzler uzandı.

— Alıcılar gelmiş! diye bir ses işitildi. Allahım, sen yardım et bize. Mihaylovo'yu satıyorlar! Bak hele ne de genç

şeyler!

Yapıların arkasında bir köpek havladı, kedinin kuyruğuna basıldığında çıkardığı sesi andıran bir çığlık işitildi. Avludaki huzursuzluk, kısa zamanda, iki yanı ağaçlık yollarda sakın sakın dolaşan tavuklara, kazlara, hindilere de geçti. Uşağa benzeyen kısa boylu bir adam, mutfaktan çıkıp Kovalev'le-re bir baktıktan sonra, yolda ceketini giymeye çalışarak eve koştu... Kovalev'lere pek gülünç gelmişti bu telâş. Gülmemek için güç tutuyorlardı kendilerini. Kovalev, karısıyla bakışarak,

— Ne tuhaf yüzleri var! dedi. Merih'ten gelmişiz gibi bakıyorlar bize.

Bir süre sonra evden ufak tefek, sakalsız, ihtiyar yüzlü, saçları karışık bir adam çıktı. Yırtık, altın işlemeli terliklerini sürüyerek Kovalev'lere yaklaştı, soğuk soğuk gülümsedi, dalgın bakışlarını çağrılmadan gelen konuklara dikti. Kovalev, şapkasını çıkararak,

— Bay Mihaylov olacaksınız sanırım? dedi. Saygılarımı sunarım... Tarım Bankasının, çiftliğinizin satışa çıkarıldığını bildiren duyurusunu okuduk, bir görelim dedik. Belki alırsız... Karımla beni gezdirir misiniz zahmet olmazsa...

Mihaylov, bir kere daha soğuk soğuk gülümsedi, kızardı, gözlerini kırıştırdı/Şaşkınlıktan başını kaşıyıp zaten karışık olan saçlarını daha da karıştırdı. Sakalsız yüzünde öyle bir sıklılganlık ifadesi vardı ki,

Kovalev ile Veročka'sı bakışıp kendilerini tutamadılar, gülümsediler. Mihaylov,

— Pekâlâ, dedi, emrinizdeyim... Uzaktan mı geliyorsunuz?

— Konkuvo'dan... Orada yazlıktayız.

— Yazlıktan mı?.. Hayret!.. Affedersiniz, yataktan yeni kalkmıştık, henüz her yer karmakarışık, bağışlayın.

Mihaylov, soğuk soğuk gülümseyerek ellerini ovuşturdu, konuklarını evin öte yanına götürdü. Kovalev gözlüklerini takıp tarihî değerli yapıtları inceleyen bilgili bir turist tavrıyla çevresine göz gezdirmeye başladı. Önce eski ağır üslupta, armalı, aslanlı, sıvaları yer yer dökülmüş büyük kagir evi inceledi. Uzun zamandan beri çatısı boyanmamış, camları temizlenmemiş, merdivenlerinin basamakları arasında otlar büyümüştü. Her yanı eski, çok eskiydi. Ama ev yine de hoşuna gitmişti. Her zaman çocuk kalan bir teyze gibi duygulu, alçakgönüllü, cana yakın bir görünümü vardı. Giriş kapısının önünde, içinde iki ördekle bir oyuncak kayığın yüzdüğü bir havuz vardı. Aynı boy ve kalınlıkta kayın ağaçları kuşatıyordu çevresini.

Kovalev, güneşten gözlerini kısarak,

— O! dedi, havuz da var. Bu güzel işte. Alabalık var mı

32

içinde?

— Var, efendim... Bir zamanlar havuz sazanı bile vardı. İçini temizlemeyi bırakınca hepsi öldü.

Kovalev, bir öğretmen tavrıyla,

— Yazık, dedi. Havuzu elden geldiğince sık temizlemek gerek. Üstelik dibinden çıkarılan pislik ve yosun, ekinler için pek yararlı bir gübredir. Vera, burayı satın alırsak havuzun içine ayaklar üzerine oturan bir kameriyeyle onu kıyıya bağlayan küçük bir köprü yaptırırız. Böyle bir köprü Prens Af-rontov'un köşkünde görmüştüm.

Veročka, tatlı tatlı soludu:

— Sabahları içinde çay içmek ne hoş olur...

— Haklısın... Şu tepesi sivri kule ne? Mihaylov,

— Konuk odaları.

— Ha çöktü ha çökecek... Orayı da yıktırmamız gerekecek.

Ansızın bir kadın hıçkırığı işitildi. KovalevMer sesin geldiği yana baktılar, tam o sırada pencerelerden birinin kanadı kapandı, kirli camların arkasında ağlamaktan şişmiş bir çift iri göz görünüp kayboldu. Ağladığı için sıkılmış olacak, hemen perdenin arkasına gizlenmişti. Mihaylov, zaten buruşuk yüzünü soğuk gülümsemesiyle daha da buruşturarak,

— Bahçeyle öteki yapıları da görmek ister misiniz? diye sordu. Gidelim... Gerçekte önemli olan onlardır...

Ahır ve ambarları görmek için yürüdüler. Hukukçu, her ambarı bir bir gezip inceledi, yokladı. Bu işlere yabancı olmadığı belliydi. Çiftliğin kaç dönüm olduğunu, ahırlardaki hayvan sayısını sordu, ormanların kesilmesine engel olmadığı için Çar'ı yerd, bunca gübreyi kullanmadığı için Mihaylov'a çıkıştı... Konuşurken arada bir de Veroçka'sına bakıyordu. Öteki, tutku dolu bakışlarını kocasının yüzünden ayırmıyor, içinden, "Ne zekisin, sevgilim!" diye geçiriyordu.

Ahırları dolaşırken biraz önceki hıçkırığı yine duydular.

Besleme

33/3

Veroçka,

— Bir dakika, dedi, orada kim ağlıyor?

Mihaylov, 'Boşver' der gibi elini salladı, öte yana döndü.

Hıçkırıklar çoğalınca Veroçka,

— Çok tuhaf, diye mırıldandı. Birini dövüyorlar, kesiyorlar sanki.

Mihaylov,

— Karım... dedi. Allah yardımcısı olsun.

— Niçin ağlıyor?

— Zayıf yaratılışlı bir kadındır. Doğup büyüdüğü yuvasının satılmak üzere olduğunu görmek dokunuyor ona.

Veroçka,

— Madem istemiyor niçin satıyorsunuz siz de?

— Ben satmıyorum ki, bayanım, banka...

— Sattırmayın, niçin engel olmuyorsunuz satmalarına? Mihaylov, şaşkınlıkla Veroçka'nın yüzüne baktı, omuz

silkti.

— Faizleri ödeyemiyoruz, dedi. Her yıl iki bin ruble! Nerede bulalım bu parayı? İster istemez susuyoruz. Kadınlar böyle şeylere dayanamıyorlar. Yuvasını, çocuklarını, beni bu durumda görmek üzüyor onu... Hizmetçi takımından da utaniyor ayrıca... Havuzun başında konuşurken şunu yıktırmak, buraya şöyle bir şey yaptırmak gerekecek diyordunuz. Bıçak gibi saplanmıştı yüreğine sözleriniz...

Dönüşte evin yanından geçerlerken Bayan Kovaleva, pencerede, saçları dibinden kazınmış bir lise öğrencisiyle iki kız çocuğu gördü. Mihaylov'un çocuklarıydı bunlar. Alıcılara bakarak acaba ne düşünüyorlardı? Kafalarından geçenleri Veroçka anlıyordu...

Kente gitmek için arabaya bindiklerinde taze sabah da, şirin çiftlik hayâlleri de tüm çekiciliklerini kaybetmişlerdi. Kocasına dönerek,

— Çok acı bir durum! dedi. İki bin rubleyi verip onları kurtarsak daha iyi ederdik gibime geliyor! Satılmazdı zavallı-

34

ların çiftliği, yuvalarından olmazlardı. Kovalev, gülümsedi.

— Ne de akıllısın ya, yavrum! Ben de acıyorum, ama suç onların. Çiftliklerini ipotek ettirmelerini kim söyledi onlara? Niçin hiç ilgilenmediler topraklarıyla? Acımaman böy-lelerine! Bu toprağı kafalarıyla işleselerdi, bilimsel tarım yapsalardı... hayvancılığa, şuna buna hakkını verselerdi, pekâlâ yaşayabilirlerdi burada... Allanın tembelleri, yemiş, içmiş, yatmışlar... Muhakkak sarhoşun, kumarbazın biridir. Suratını görmedin mi? Karısının da giyime, kuşama, süse müse düşkün şıllığın biri olduğuna kalıbımı basarım. Bilirim böyle-lerini!

— Nerden bilirmişsin bakalım?

— Bilirim işte! Faizi ödeyemiyormuş beyefendi. İki bin rubleyi böyle bir çiftlikten nasıl çıkaramaz insan! Bilimsel bir tarımcılık yapsaydı... toprağı gübrelese, hayvancılığa hakkını verseydi... iklim koşullarını, ekonomik durumu iyi hesap etseydi bu parayı bir dönümden bile çıkarması işten değildi!

Yol boyunca hep konuştu Kovalev. Karısı dinliyor, her söylediğinin doğru olduğuna bütün kalbiyle inanıyordu. Ama sabahki neşesini bir türlü bulamadı. Mihaylov'un soğuk gü-lümsemesiyle pencerede bir an görünüp kaybolan ağlamaktan şişmiş bir çift iri göz aklından çıkmıyordu.

Birkaç gidip gelmeden sonra kocası onun drahomasıyla Mihaylova çiftliğini satın alınca üzüntüsü bir kat daha arttı... Mihaylov'un ailesiyle birlikte arabaya binip bunca yıl yaşadıkları yuvalarını ağlayarak bırakıp gidişlerini götür gibi oluyordu hep. Hüznü ve insanî yanı derinleştikçe gözünde kocası değerini yitiriyordu: Kendine aşırı bir güvenle akla yatkın tarımdan söz ediyor, sürüyle kitap ve dergi getiriyor, Mihaylov'un işbilmezliğiyle alay ediyordu. Tarımcılık üzerine konuşmaları, sonunda düşüncesiz, sıkılmak bilmez bir övünme alışkanlığı olup çıktı...

— Göreceksin! diyordu, Mihaylov değilim ben, bu işin nasıl yapılacağını herkese göstereceğim! Göreceksin!

35

Kovalev'ler, Mihaylov'lardan boşalan çiftliğe geldiklerinde Veroçka'nın gözüne ilk çarpan şunlar oldu: Çocuk eliyle yazıldığı belli ders notları, başı kopmuş bir oyuncak bebek, yerdeki ekmek kırıntılarını gagalayan bir arı kuşu ve duvarda tebeşirle 'Pis Nataşa' yazısı... Başkalarının derdini unutabilmek için çok şeyi boyamak, değiştirmek ya da kırmak gerekecekti...

1886

36

L

NİŞANLI KIZ

Gecenin onu olmuştu. Parlak bir mehtap vardı dışarıda. Büyükanne Marfa Nikolayevna'nın, rahmetli kocasının ruhuna okuttuğu dua yeni bitmişti. Biraz hava almak için bahçeye çıkan Nadya, salonda yemek hazırlıklarının yapıldığını, allı pullu ipek giysisiyle büyükanne'nin ortalıkta koştuğunu görüyordu. Kilisenin en kıdemli papazı Peder Andrey ise, Nadya'nın annesi Nina İvanovna'yla birşeyler konuşuyordu. İyice aydınlatılmış salonda, camların ardında daha bir genç görüyordu annesini şimdi Nadya. Hemen yanlarında Peder Andrey5 in, oğlu Andrey dikiliyor, dikkatle onları dinliyordu.

Bahçe sessiz, serindi. Kara gölgeler yerde hareketsiz yatıyorlar, yalnızca uzaklarda, pek uzaklarda, belki de kentin öte yanında kurbağaların bağırılan işitiliyordu. Mayıs, kişinin içine bir sıcaklık salan mayıs hissediliyordu her yanda! Kişi daha bir rahat soluyor; buralardan pek uzaklarda, gök-kubbe altında bir yerde, ağaçların üzerinde, kentin dışındaki kırlarda, ormanlarda günahkâr basit insanların anlayamayacağı esrarlı, hoş, neşeli ve kutsal ilkbahar yaşantısının doğmakta olduğunu düşünmek geliyordu içinden. Neredeyse ağ-

"layacaktı Nadya.

Daha yirmi üç yaşındaydı. On altı yaşından bu yana hep evlenmeyi, bir yuva sahibi olmayı hayâl etmişti. Ve şimdi salonda annesiyle Peder Andrey'in yanında dikilip onları dinleyen Andrey Andreyiç'in nişanlıydı. Kocas olacak erkekte hoşlanıyordu. Yedi temmuzda düğünleri olacaktı ya, nedense sevinemiyordu. Geceleri rahat Uyuyamıyordu; tüm neşesi uçup gitmişti... Mutfağın bulunduğu bodrum katının açık penceresinden, içeride büyük bir telaş olduğu işitiliyor; çatal kaşık, hızla kapatılan kapı sesleriyle, kızartılmış hindi, vişne

37

turşusu kokusu geliyordu. Bunun hep böyle sürüp gideceği, en küçük bir değişikliğin olmayacağı duygusu vardı Nadya' nın içinde nedense.

İşte biri evden çıkıp merdivenin başında durdu. On gün önce Moskova'dan gelen konuklar Aleksandr Timofeiç, ya da kısaca Şaşa'ydı bu. Yıllarca önce, büyükanneye yardım almak için Mariya Petrovna adında ufak tefek, sıksa, hastalıklı, yoksul düşmüş, soylu, dul bir kadın gelip giderdi. Bu kadının Şaşa diye bir de oğlu vardı. Nedense herkes bu çocuğun sanatçı bir yaratılışı olduğu inanandaydı. Şaşa'nın annesi ölünce büyükanne sevap kazanmak için onu Moskova'da polis okuluna yatırmıştı. İki yıl sonra Şaşa bu okulu bırakarak güzel sanatlar okulunun mimarî bölümüne girmiş, ancak on beş yılda, o da şöyle böyle, bitirebilmişti. Hayata atıldıktan sonra mimarlığı da bırakmıştı. Moskova'da, taş basma yapan bir atölyede çalışıyordu şimdi. Hemen hemen her yaz, son derece bitkin bir durumda, dinlenmek ve biraz iyileşmek için büyükanneye gelirdi.

Üstünde düğmeleri iliklenmiş bir ceketle, eski, bol paçalı, keten bir pantolon vardı. Gömleği ütüsüzdü. Pek bitkin bir hali vardı. Son derece zayıf; iri gözlü, uzun kuru parmaklı, sakallı, esmer olmasına karşın, yine de yakışıklıydı. Şumi-hin'lere baba evi gibi alışmıştı, içlerinde kendisini hiç yabancı hissetmezdi. Geldiği yazlar kaldığı odanın adı bile çoktandır 'Şaşa'nın odası'ydı.

Merdivenin başında dikilirken bahçedeki Nadya'yı görüp yanına gitti.

• — Buraları çok güzel, dedi.

— Tabii. Sonbahara kadar kalmalısınız.

— Sanırım öyle olacak. Eylül'e kadar kahrımı bekli. Nedensiz gülümsedi Şaşa ve Nadya'nın yanına oturdu.

Öteki:

— Oturmuş, annemi seyrediyordum, dedi. Olduğundan bir o kadar daha genç ve güzel görünüyor böyle.

Bir an sustuktan sonra ekledi:

38

— Annemin bazı zayıf yanları var kuşkusuz, ama yine de bulunmaz bir kadındır.

— Haklısınız, iyidir... dedi Şaşa. Anneniz bir kadın olarak gerçekten de pek iyi yürekli, sevimlidir, ama... nasıl söyleyeyim? Bu sabah erken kalkmışım, mutfağa gittim. Dört hizmetçi de yerde yatıyorlardı. Karyoları yoktu, döşek yerine de eski püskü birşeyler vardı. İğrenç bir koku vardı içerde, bit ve tahtakurusundan geçilmiyordu... Yirmi yıl önce de böyleydi, şimdi de böyle. En küçük bir değişiklik yok. Büyükanneyi bırakın hadi, yaşlı kadındır, bilmez; ya anneniz? Fransızca konuşuyor, tiyatroya gidiyor. Birazcık da anlayışlı

olması gerekirdi.

Dinleyicisinin önünde iki uzun ince parmağını uzatarak

konuşuyordu Şaşa.

— Buradaki her şey pek garibime gidiyor, diye devam etti. Herkes sırtüstü yatmış, armut piş, ağzıma düş, bekliyor. Anneniz sabahtan akşama kadar bir kontes gibi dolaşiyor sadece. Büyükanne de boş oturuyor. Hatta siz bile. Nişanlımız Andrey Andreyiç'in de bir şey yaptığı yok.

Nadya, geçen yıl da, ondan önceki yıl da, daha önceki yıllar da dinlemişti bunları. Şaşa'nın başka türlü düşünemeyeceğini biliyordu. Onun bu çeşit sözlerine güler geçerdi önceleri, ama şimdi, nedense bir sıkıntı düşmüştü içine. Ayağa

kalkarak,

— Yıllardan beri dinliyoruz bunları, dedi. Başka birşeyler bulup konuşamaz mısınız siz?

Şaşa gülümsedi, o da ayağa kalktı; eve doğru yürümeye başladılar. Uzun boylu, güzel yapılı Nadya yanında yürürken, daha bir sağlıklı, daha güzel giyimli görünüyordu Şaşa. O da fark etti bunu ve acıdı Şaşa'ya, içi bir tuhaf oldu:

— Çok boş konuşuyorsunuz, dedi. Örneğin, Andrey'im hakkında düşündüklerinizi söylediniz az önce, oysa daha hiç

tanımıyorsunuz onu.

— Andrey'! mi... Umurumda değil Anderyiniz. Sizin

gençliğinize, canlılığınıza acıyorum ben.

39

Salona girdiklerinde herkes masadaki yerini almak üzereydi. Büyükanne, ya da evdeki adıyla 'Babiş', pek şişko, çirkin, kalın kaşlı, bıyıklı bir ihtiyardı. Daima yüksek sesle konuşurdu. Sesinin tonundan, yüzünün anlatımından evde en büyüğün o olduğunu hemen anlamak hiç de güç değildi. Çarşıda birkaç dükkânı vardı. Büyük, eski ev de bahçesiyle birlikte onundu. Ama o yine de her sabah, Tanrının onu yoksul düşmekten koruması için dua eder, ağlardı. Gelini -Nina İvanovna - Nadya'nın annesi, burundan sıkma gözlüklü, parmakları pırlanta yüzük dolu bir sarışındı. Peder Andrey, zayıf, dişsizdi. Yüzünde, pek gülünç bir şey anlatmaya hazırlanmış gibi garip bir anlatım vardı. Nadya'nın nişanlısı Andrey Andreyiç ise şişmanca, sanatçı ya da artistinkileri andıran kıvrık saçlarıyla oldukça yakışıklı bir gençti. Üçü hip-notizma üzerine konuşuyorlardı. Babiş, Şaşa'ya dönerek,

— Bir haftaya kalmaz, düzelirsin burada, dedi. Yeter ki biraz bol ye. Neye benziyorsun bu halinle? —derin bir iç geçirdi- İnsanlıktan çıkmışsın! Yolunu şaşırılmış çocuklardan farkın yok.

Peder Andrey, güleç gözlerle tane tane konuşarak,

— Mel'un, babasının varını yoğunu iç ettikten sonra vardı gitti akılsız hayvanların arasına çöp gibi kurumaya... diye söylendi.

Andrey Andreyiç, babasının omzunu okşayarak,

— Babacığımı pek severim, dedi. Bulunmaz bir ihtiyardır, tertemiz bir yüreği vardır.

Bir an herkes sustu. Şaşa, peçeteyi ağzına götürerek birdenbire gülmeye başladı.

Peder Andrey, Nina İvanovna'ya,

— Demek ki hipnotizmaya inanıyorsunuz? diye sordu. Beriki, yüzüne ciddi, hatta sert bir ifade takınarak,

— Kesin olarak inandığımı söyleyemem, dedi. Ama, doğanın esrarlı, anlaşılamayan birçok yanları olduğu da su götürmez bir gerçek bence.

40

— Sizinle aynı fikirdeyim. Ancak şunu da biliyorum ki, din, esrarlı, anlaşılmaz sandığımız birçok şeyi açıklar bize.

Kocaman, yağlı bir kızartılmış hindi getirdiler masaya. Peder Andrey ile Nina İvanovna konuşmalarına devam ediyorlardı. Pırlantalar parıldıyordu Nina İvanovna'nın parmaklarında. Biraz sonra gözlerinde yaşlar parıldamaya başladı, heyecanlanmıştı:

— Her ne kadar sizinle bir tartışmaya girmeye cesaretim yoksa da, dünyada esrarı çözülememiş çok şey var, diyeceğim, yine de!

— İnanın ki, bir tek şey bile yok.

Yemekten sonra Andrey Andreyiç, Nina İvanovna'nın piyanoda eşliğiyle, keman çaldı. Edebiyat fakültesini bundan on yıl önce bitirdiği halde, hiçbir yerde çalışmıyordu. Arası-ra, hayır için düzenlenen

konserlerde keman çalmaktan başka belli başlı bir işi yoktu. 'Artist' derlerdi ona kentte.

Andrey Andreyiç, çalışıyor, herkes sessizce onu dinliyordu. Masada semaver kaynıyordu ya, Şaşa'dan başka çay içen yoktu. Saat on ikide birdenbire kemanın teli koptu; herkes gülümsedi, vaktin geç olduğunu öğrenince kalkmaya hazırlandılar.

Nadya, nişanlısını geçirdikten sonra, annesiyle birlikte olduğu üst kata çıktı (alt kat büyükanneneye aitti). Salonun ışıklarını söndürmeye başlamışlardı. Şaşa ise oturmuş, hâlâ çay içiyordu. Daima uzun uzun, Moskova usulü, bir oturmada yedi sekiz bardak içerdi çayı. Soyunup yatağına girdikten sonra uzun süre, aşağı katta hizmetçilerin takımları toplayışından çıkan gürültüyü, büyükannenin söylenişini dinledi Nadya. Sonunda her şey sustu. Aşağı kattaki odasında Şaşa'nın, kalın sesiyle öksürdüğü işitiliyordu sadece, arada bir.

Nadya uyandığında saat beş olmalıydı, hava yeni yeni aydınlanmaya başlamıştı çünkü. Uzaklardan bir bekçinin ayak sesleri geliyordu. Canı uyumak istemiyordu, uykusu kaçmıştı. Yatakta uyanık durmak da hoş değildi. Eski mayıs gecele-

41

rinde yaptığı gibi, yatağının içinde bağdaş kurup düşünmeye başladı. Bir önceki gece düşündüklerini düşünüyordu yine. Andrey Andreyiç'in ona kur yapmaya başladığı zamanlar, evlenme önerisini kabul edişini, bu iyi yürekli, zeki gencin değerini zamanla daha iyi anladığını hatırlatan hep bir örnek, gereksiz bir sürü düşünce üşüşmüştü kafasına. Düğüne bir aydan daha kısa bir zaman kaldığı bu son günlerde, nedense bir korku, bir huzursuzluk düşmüştü içine. Önceden bilinmeyen pek ağır bir şey bekliyordu onu sanki. Bekçinin ayak sesleri yaklaşıyordu:

"Tik, tok... Tik, tok..."

Geniş pencereden bahçe, daha ötede gecenin serinliğinden uykulu, solgun leylâk ağacı görünüyor; koyu, beyaz bir sis, örtmek için sessiz sessiz ona yaklaşıyor; ötelerde kargalar uykulu uykulu garklıyordu.

— Allahım, niçin sıkılıyor canım bu kadar? Düğünden önce her nişanlı kız böyle olurdu belki de. kimbilir! Yoksa Şaşa'nın etkisi mi vardı bunda? Ama kaç yıldır aynı şeyleri söyler o, hem konuşurken de garip, anlaşılmaz bir hali vardır. Bütün bunlara karşın, aklını yitirmemesi de şaşılacak şeydi doğrusu Şaşa'nın!

Bekçinin ayak sesleri çoktandır işitilmiyordu artık. Pencerenin dibinde, bahçede kuşlar cıvılamaya başlamıştı. Sis dağılmış, gülümseme gibi tatlı bir aydınlığa bürünmüştü çevre. Biraz sonra, güneşin ışımasıyla canlandı bahçe; çiy taneleri yapraklarda elmas taneleri gibi parıldamaya başladı. Uzun zamandır bakımsız kalan bahçe, genç, görkemli bir görünüm kazandı.

Babiş de uyanmıştı. Şaşa, kalın sesiyle öksürüyordu. Salondan, semaverin kurulma, sandalyelerin düzeltilme sesleri geliyordu.

Nedense pek yavaş geçiyordu saatler. Nadya kalkıp penceresinden bahçeyi seyretmeye başlayalı hayli zaman olduğu halde, hâlâ sabahtı.

İşte, ağlamaktan gözleri şişmiş Nina İvanovna, elinde

42

maden suyu dolu bardağıyla göründü. Ruh çağırma, ome-opatiyle uğraşır, çok okur, kafasına takılan

kuşkular üzerinde konuşmayı pek severdi. Nadya, bunları derin, anlamlı şeyler sanırdı. Annesinin elini öpüp yanısıra merdivenlerden inmeye başladı:

— Niçin ağladın, anne?

— Bir ihtiyaçla kızım anlatan uzunca bir öykü okuyordum dün akşam. İhtiyar, bir yerde çalışıyordu; amiri de kızına tutkun. Sonuna kadar okuyamadım ya, bir yeri vardı tutamadım kendimi, ağladım.

Nina İvanovna bir yudum maden suyu içtikten sonra ekledi:

— Demin yine aklıma geldi, yine ağladım. Nadya, bir an sustuktan sonra,

— Bugünlerde benim de çok canı sıkılıyor, dedi. Geceleri gözüme niçin uyku girmiyor dersin?

— Bilmem ki, canım. Uyuyamadığım geceler gözlerimi sıkı sıkı kapar, işte şöyle, Anna Karenina'yı getiririm gözümün önüne. Yürüyüşünü, konuşmasını .canlandırırım kafamda. Bazan, tarihten bir olayı düşündüğüm de olur...

Nadya, annesinin onu anlamadığını, anlayamayacağını sezinliyordu..Bu.uygu,ömründe ilk kez yer ediyordu onda. İçine bir yılgı düşmüş; her şeyden kaçmak, gizlenmek istiyordu. Koşarak odasına çıktı.

Saat ikide öğle yemeğine oturdular. Çarşamba, oruç günüydü. Büyükanneye pancar çorbasıyla balıklı pilav getirdiler.

Şaşa, büyükanneyi kızdırmak için, oruç günlerinde yenmesi günah olan etli çorbayla pancar çorbasını birlikte yiyordu. Yemek süresince durmadan şaka yapmaya, çevresindekileri güldürmeye çalışıyordu ya, pek başarılı olamıyordu bu çabaları. Gülünç bir şey söylemeye hazırlanırken son derece uzun, ölümlükler gibi kupkuru parmaklarını havaya kaldırdığında çok hasta olduğu, belki de bu dünyada günlerinin sayılı olduğu düşüncesi aklına geliyormuş gibi, yüreğine bir so-

43

ğukluk giriyor, yüzü acıklı, elemli bir anlatımla kaplanıyor; dokunsalar ağlayacak gibi oluyordu.

Yemekten sonra büyükanne dinlenmek için odasına çekildi. Nina İvanovna da biraz piyano çaldıktan sonra gitti.

Alışılmış yemek sonrası söylevine başladı hemen Şaşa:

— Ah, sevgili Nadya, beni dinleseydiniz!

Nadya eski bir koltuğa iyice gömülmüş, gözlerini kapamıştı. Şaşa odanın içinde bir köşeden öteki köşeye sessiz adımlarla gidip geliyordu:

— Öğrenim yapmaya gitseydiniz! Öğrenim görmüş, aydın, kutsal kişilerdir sadece topluma gerekli olanlar. Böylele-ri ne kadar çoğalır, yeryüzü Tanrının cennetine o kadar daha benzeyecektir. O zaman kentiniz yavaş yavaş değişecek, tersyüz olacak, her şey sihirli bir değnek dokunmuşçasına, tanınmaz bir durum alacaktır. Pek büyük yapılar, cennet gibi bahçeler, görülmemiş fiskiyeler, tertemiz yürekli insanlar dolduracaktır buraları... Ama yine de önemli olan bu değil. Bu toplumun değişmesi, herkes inanacağı, niçin yaşadığını bileceği, kimse kendinden önce başkasına güvenmeyeceği için en büyük kazanç, şimdi her yanı dolduran bu kötülüklerin ortadan kalkması olacaktır. Sevgili, temiz çocuk, gidin buralardan! Bu

durgun, sıkıcı, günahkâr yaşantıdan kaçın; ondan bıktığınızı gösterin herkese. Öz benliğinizi bulun!

— Olamaz, Şaşa, evleniyorum.

— Eh... Bırakın evlenmeyi şimdi! Başka zorunuz yok mu?

Bahçeye çıkıp biraz yürüdüler. Şaşa devam ediyordu:

— Bu avare yaşantınızın ne derece boş, pis, töredışı olduğunu iyice düşünmeli, anlamalısınız canım. Siz de, anneniz de, Babiş'iniz de bir şey yapmıyor, hep boş oturuyorsunuz. Öyleyse sizin için başkaları çalışıyordur demek oluyor bu. Sizler onların emeğini, hayatlarını tüketiyorsunuz. Bu, iğrenç, bayağı bir şey değil de nedir?

"Haklısınız," demek istiyordu Nadya; tam bunları anladığını söylemeye hazırlanıyordu ki, gözleri doldu, durgunlaştı,

44

titremeye başladı ve kalkıp koşarak odasına gitti.

Akşam üzeri Andrey Andreyiç geldi. Her zamanki gibi uzun süre keman çaldı. Pek konuşkan bir insan değildi. Belki de çalarken susmak zorunda olduğu için kemana bu denli seviyordu. On birde, serinlik olduğu için pardösüsüyle eve dönerken kapıda Nadya'yı kucaklayıp omuzlarını, ellerini tutkuyla öpmeye başladı. Bir yandan da,

— Sevgilim, bir tanem, güzelim!., diye mırıldanıyordu. Oh, ne mutluyum bilemezsiniz! Başım dönüyor mutluluktan!

Bu sözleri önceleri yine duyduğunu, ya da bir yerde okuduğunu düşünüyordu Nadya... Eski, yırtık, rengi sararmış, çoktandır bir kenara atılmış bir romanda.

Salonda Şaşa masanın başına oturmuş, uzun ince parmakları üzerine fincan tabağını yerleştirmiş, çay içiyordu. Ba-biş fal bakıyor, Nina İvanovna okuyordu. Nadya, nişanlısını yolcu ettikten sonra odasına çıkıp yattı, hemen uykuya daldı. Ama bir önceki gece olduğu gibi, daha hava yeni aydınlanmaya başlamışken uyanmıştı. Uyumak istemiyordu canı. İçinde dayanılmaz bir ağırlık, heyecan vardı. Yatağında, başını dizlerinin üzerine koyarak oturmuş; nişanlısını, düğününü düşünüyordu... Nedense,,annesinin, ölen kocasını hiç sevmediğini, şimdi de parasız pulsuz, kaynanasının boyunduruğu altına girmek zorunda kaldığını fısıldıyordu kulağına bir ses. Ne kadar düşündüyse, annesini şimdiye dek herkesten başka, olağanüstü bir kadın bilmesine; onun basit, olağan, mutsuz bir kadın olduğunu görememesine bir anlam veremedi.

Aşağı katta Şaşa da uyumuyordu. Kesik kesik öksürük sesi gecenin sessizliğinde pek derinden iştiliyordu. Ne garip, saf adam, diye düşünüyordu Nadya. Anlattığı cennet bahçeleri, görülmemiş fikiyelerde olmayacak, pek aptalca birşeyler varmış gibi geliyordu ona. Ama onun bu aptalca düşüncelerinde, hatta saflığında yine de o denli güzel, çekici bir şey vardı ki, öğrenim yapmaya gitse nasıl olur acaba? diye düşünmeye bile başlamıştı Nadya. Yüreği küt küt vuruyor, içi'bir

45

hoş oluyor, heyecanlanıyordu.

— Düşünmemek daha iyi, düşünmemek daha iyi... diye mırıldandı kendi kendine. Böyle şeyler düşünmemeliyim.

Uzaktan bekçinin ayak sesi geliyordu: "Tik, tok... tik, tok... tik, tok..."

Haziranın ortalarında Saşa'nın canı birdenbire sıkılmaya başladı. Moskova'ya yolculuk hazırlıklarını tamamlarken sıkıntılı sıkıntılı,

— Bu kentte kalamam artık, diyordu. Ne su var bu kentte, ne de kanalizasyon! Ağzıma bir lokma yemek koymaya iğreniyorum; mutfakta pislik diz boyu...

Büyükanne, nedense alçak sesle, kandırmaya çalışıyordu onu:

— Biraz daha kal, yavrum! Ayın yedisinde düğün olacak!

— İstemem.

— Hani eylüle kadar kalacaktın!

— Kalmayacağım. Çalışmam gerek!

Islak ve serin bir yaz başlamıştı. Ağaçlar nemli, bahçede her şey hüzünlüydü. Gerçekten de çalışmak istiyordu kişinin canı. Evin tüm odalarında tanıdık olmayan kadın sesleri çınlıyor, büyükanne'nin odasındaki dikiş makinesi durmadan çalışıyordu: çeyizi hazırlamaya çalışıyorlardı. Nadya'nın çeyizinde, büyükanne'nin söylediğine göre, en ucuzu üç bin ruble değerinde yedi tane kürk vardı sadece! Evdeki telâş sınırlarını bozuyordu Saşa'nın. Odasında oturuyor, durmadan dış gıcırdatıyordu. Kalması için herkes yalvarıyordu ona. Sonunda, temmuzun birinden önce gitmeyeceğine söz verdi.

Zaman pek çabuk geçiyordu. 'Petrov Günü' öğleden sonra Andrey Andreyiç ile Nadya, kendilerine kiralanıp hazırlanan evi bir daha görmek için Moskova Sokağına gittiler. İki katlı bir evdi bu. Ancak ikinci katını hazırlamayı yetiştire-bilmişlerdi. Salonun döşemesi cilalanmış, pırlıl pırlıdı. Viyana stili sandalyeler, piyano, keman çalarken notaları koymak

46

için çatkılı... her şey yerli yerindeydi. Taze boya kokuyordu içerisi. Altın çerçeveli, yağlıboya bir tablo vardı duvarda: sapı kırılmış mor bir vazanın yanında ayakta duran çıplak bir

kadın.

Andrey Andreyiç saygıdan derin bir soluk alarak, — Pek hoş bir tablo, dedi. Şişmaçevski'yi indir. Sonra, ortasında yuvarlak bir masa duran konuk odasına geçtiler. Masa, kanepeler ve koltuklar parlak mavi bir kumaşla kaplıydı. Kanepenin arkasındaki duvar, Peder Andrey'in nişanlarıyla kaplıydı; bir de din giysileriyle çektiği bir portresi asılıydı. Oradan, her şeyi tamam yemek odasına geçtiler. Daha sonra, loş yatak odasına girdiler. İki karyola yan yana kurulmuştu. Bu odayı döşeyenler, burada daima mutluluğun egemen olacağını, başka türlü bir yaşantının kapıdan içeri giremeyeceğini göz önünde tutarak döşemişlerdi sanki. Andrey Andreyiç, nişanlısına odaları bir bir gösteriyor, elini belinden hiç çekmiyordu. Nadya kendisini zayıf, suçlu hissediyor, bütün bu odalardan, karyolalardan, koltuklardan, tablodaki çıplak kadından nefret ediyordu. Andrey Andreyiç'e olan sevgisini artık yitirdiğini anlamıştı. Belki de hiç sevmemişti onu. Ama kime, nasıl söyleyecekti bunu? Gündüz gece hep onu, düşündüğü halde, şimdiye dek niçin anlayamamıştı nişanlısını sevmediğini?.. Andrey Andreyiç kolunu beline dolamış, kulağına tatlı sözler

fisildiordu. Kendi evinde, yarın karısı olacak kızla dolaşırken pek mutlu olduğu belliydi. Ama Nadya bütün bunlarda sadece basitlik; aptalca, saf, sıkıcı, dayanılmaz bir bayağlık görüyordu. Beline dolanan kol, sert, soğuk bir demir çember gibi geliyordu ona. Kaçmaya, avazı çıktığınca bağırma, pencereden aşağı atlamaya her an hazır. Andrey, banyoya götürdü onu, duvarın içine yerleştirilmiş musluğu çevirdi; birdenbire su akmaya

başladı.

— Nasıl? dedi Andrey. Yüz kova su alabilecek bir depo

yaptırdım tavan arasına. Her an suyumuz olacak.

Dışarı çıkıp avluyu gezdiler, sokağa çıkıp bir araba kira-

47

layarak eve yollandılar. Rüzgâr, koyu toz bulutlarını öteye beriye savuruyor, her an yağmur bekleniyordu. Andrey Andreyiç, tozdan gözlerini kısarak,

— Üşüyor musunuz? diye sordu.

Nadya susuyordu. Andrey bir süre yanıt bekledikten sonra,

— Hatırlıyor musunuz? dedi, çalışmadığım için sitem etmişti bana Şaşa, dün akşam. Haklı! Hiçbir şey yaptığım yok, yapamam da. Niçin acaba, sevgilim? Bir gün alınma kokartı-mı takıp çalışmaya gidebileceğimi düşünmek bile niçin iğrendiriyor beni? Niçin bir avukat, Latince öğretmeni ya da belediye memuru görünce rahatsız oluyorum? Hey anayurdum Rusya! İşsiz güçsüz, bir şeye yaramayan ne de çok evlâdın var! Benim gibi çilekeş ne çok insan barınıyor koynunda!

Andrey Andreyiç, çalışmamanın genelliğini, bu durumun zamandan ileri geldiğini göstermeye uğraşıyordu.

— Evlendikten sonra, diye devam etti, köye gider, orada çalışırız, sevgilim! İçinden dere geçen küçük bir çiftlik alır, var gücümüzle çalışırız... Ne mutlu olacağız sizinle!

Şapkasını çıkarmış, saçlarını rüzgâra koyvernmişti. Nadya onu dinliyor, bir yandan da şöyle düşünüyordu: "Tanrım! Bir an önce evde olmak istiyorum! Tanrım!" Bahçenin girişinde Peder Andrey'e yetiştiler. Andrey Andreyiç, şapkasını sallayarak sevinçli bir sesle,

— Bakın, babam da size gidiyor! dedi. Ve arabacıya parasını verirken,

— Babamı pek severim, diye ekledi. Gerçekten, can bir ihtiyardır. Üzerine yoktur.

Konukların geç vakte kadar oturacaklarını; onlarla ilgilenmesinin, gülümsemesinin, keman ve bir sürü ipe sapa gelmez saçmalıklar dinlemesinin, hep düğünden konuşmasının gerektiğini bildiği için eve girdiğinde Nadya'nın canı son derece sikkindi. Alıllı pullu ipek giysilerinin içinde kurulan büyükanne, konukların yanında her zaman takındığı kibirli tavıyla semaverin başında oturuyordu. Peder Andrey, dudakların-

48

da kurnaz bir gülümsemeyle içeri girdiğinde büyükanneye yönelerek,

— Sizi sağlıklı görmekle büyük sevinç ve yüreğime su serpen bir teselli duymaktayım, dedi.

Şaka mı yoksa ciddi mi konuştuğunu anlamak güçtü.

Rüzgâr kapıları pencereleri takırdatıyor; her yandan ılık sesi geliyor, evin meleği sobanın içinde içli şarkısını söylüyordu. Geceyarısı, saat birdi. Evde herkes yatmıştı ya, henüz kimse uykuya dalmamıştı. Alt katta biri keman çalıyormuş gibi geliyordu Nadya'ya. Keskin bir gürültü işitildi: Pancurlar-dan biri kopmuş olmalıydı. Bir dakika sonra Nadya'nın odasına elinde bir mumla Nina İvanovna girdi:

— Ne vurdu öyle, Nadya?

Bu rüzgârlı gecede örgülü saçları, ürkek gülürisemesiy-le annesi daha bir yaşlı, çirkin ve bodur göründü ona. Yakın zamana kadar onu gözünde nasıl da büyüttüğünü, ağzından çıkan her sözü nasıl gururla dinlediğini hatırladı nedense. Bu sözlerden hiçbiri yoktu aklında şimdi.

Sobadaki şarkıya birkaç kalın ses daha katıldı. Hatta "Aaaah, Allahım!" gibi bir de ses işitildi. Nadya karyolasında oturuyordu. Birden başını avuçlarının içine alıp hıçkırarak ağlamaya başladı.

— Anneciğim, anneciğim, diyordu. Kalbimi bir bilsen, anneciğim! Yalvarırım, ayaklarına kapanırım, bırak beni gideyim buradan! Yalvarırım, ne olur!

Nina İvanovna şaşımıştı. Karyolanın kenarına ilişerek,

— Nereye? diye sordu. Nereye gideceksin?

Uzun uzun ağladı Nadya. Hıçkırıklar konuşmasına engel oluyordu. Sonunda, biraz açıldıktan sonra,

— Buradan gitmeme izin ver, dedi. Düğün olmamalı, olmayacak da, anladın mı? Onu sevmiyorum... adımı bile etmek istemiyor canım.

Çok korkmuştu Nina İvanovna. Çabuk çabuk konuşarak,

Besleme

49/4

— Olmaz, yavrum, dedi, çıkar bunu aklından. Biraz sa-kinleş, göreceksin kendin de güleceksin bu söylediklerine. Yorgunluktan sinirlerin bozuldu. Olur böyle şeyler. Bir konuda atıştınız Andrey'le herhalde. Daima öyledir sevgililer, ama sonra barışırılar, her şeyi unutuverirler hemen.

Nadyâ hıçkırarak ağlıyordu:

— Git yanımdan anne, git!

Biraz bekledikten sonra Nina İvanovna,

— Ah, yavrum, dedi. Daha dün bir bebektin, sonra bü-yüdü, genç kız oldun, şimdi yuva kurmaya hazırlanıyorsun. Doğada hiçbir şey olduğu gibi kalmaz. Göz açıp kapayana dek bakacaksın anne, hatta büyükanne olmuşsun. Senin de böyle hırçın bir kızın olacak.

— Sevgili anneciğim, akıllısın, biliyorum, ama mutsuz, çok mutsuzsun da. Niçin boş konuşuyorsun?

Niçin?

Bir şey söylemek için ağzını açtı Nina İvanovna, ama hıçkırık boğazında düğümlendiği için söyleyemedi, ağlayarak çıkıp odasına gitti. Sobadaki sesler yine başladılar, birdenbire korkunç, ürküntü verici bir şey dolmuştu odaya. Nadya aceleyle karyolasından atlayıp annesinin yanına koştu. Gözleri yaşlı Nina İvanovna yatağına girmiş, mavi battaniyesini göğsünün üzerine kadar çekmiş, elinde bir kitap tutuyordu.

— Anne, beni dinle, dedi. Yalvarırım iyi düşün ve anla beni! Yaşantımızın ne denli anlamsız ve bayağı olduğunu anla yeter. Gözlerim açıldı artık, şimdi her şeyi bütün çıplaklığıyla görebiliyorum. Andrey Andreyiç'in ne mal olduğunu da biliyorum. Sandığınız gibi zeki biri değil o, anne! Tanrım, bir aptal o, bir aptal!

Nina İvanovna, aceleci bir hareketle yatağının içinde oturdu. Hıçkırarak,

— Büyükkannen de sen de çok üzüyorsunuz beni! dedi. Ben .de yaşamak istiyorum oysa! Yaşamak!

Yumruğuyla iki kere göğsüne vurduktan sonra devam etti:

— Biraz özgürlük de bana verin! Daha gencim, ben de 50

yaşamak istiyorum, hakkım değil mi bu? Çöktürdünüz beni

siz!..

Acı acı ağlamaya başlamıştı. Battaniyenin altına girip iki büküm oldu. Öyle küçük, zavallı, anlamsız bir görünümü vardı ki... Nadya odasına gidip giyindi, pencerede oturup sabahı beklemeye koyuldu. Sabaha dek düşündü, düşündü. Pancurları birisi takırdatıyor, ılık çalıyordu sanki.

Rüzgârın bahçedeki tüm elmaları yere döktüğünü, yaşlı bir erik ağacını devirdiğini söyledi büyükanne sabahleyin. Bulutlu, ışık bile yakılsa yine de insanın içine kasvet salan puslu bir gündü. Herkes soğuktan sızlanıyor, yağmur pencere camlarında takırdıyordu.

Çaydan sonra Nadya, Şaşa'nın odasına gitti. Bir sözcük bile söylemeden koltuğun dibinde diz çöküp elleriyle yüzünü

kapadı.

— Neniz var? diye sordu Şaşa.

— Yapamayacağım... Şimdiye dek burada yaşayabilmeme bir türlü akıl erdiremiyorum, anlayamıyorum. Nişanlımdan, kendimden, bu başboş, anlamsız yaşayışından iğreniyorum...

— Ya... dedi. Üzülecek bir durum değil bu... İyi bile.

Nadya devam etti:

— Canıma tak dedi bu yaşantı artık. Bir gün daha kalamam burada. Yarın gidiyorum. Allah aşkına birlikte gidelim!

Bir süre şaşkın şaşkın Nadya'nın yüzüne baktı Şaşa. Sonunda durumu kavramış, bir çocuk gibi sevinmişti. Sevinçten ellerini kollarını sallıyor, odanın içinde zıp zıp zıplıyordu. Ellerini ovuşturarak:

— Pek güzel! dedi. Tanrım, ne kadar sevinçliyim!

Nadya, iri, tutku dolu gözlerini kırpmadan bakıyordu Sa-şa'ya. Büyülenmiş gibi, karşısındaki erkeğin önemiyle oranlı, pek anlamlı, olağanüstü birşeyler söylemesini bekliyordu. Daha bir şey söylememişti ya, şimdiye dek bilmediği, yeni, sonsuz ufuklar açılmaktaydı Nadya'nın önünde. Ölüme bile

51

olsa, hiç düşünmeden gidebilecek bir ruhsal yapı içinde, gözlerinde sonsuz bir bekleyişle bakıyordu Saşa'ya. Bir süre düşündükten sonra:

— Yarın gidiyorum, dedi Şaşa. Beni yolcu etmek için tren istasyonuna gelin... Çantanızı bavulumun içine koyar, biletinizi de alırım. Üçüncü zil çaldığında koşup trene binin, gideriz. Moskova'ya kadar birlikte oluruz, oradan Petersburg'a bir başınıza devam edersiniz. Nüfus kâğıdınız var mı?

— Var.

Şaşa, duygulu bir sesle,

— Yemin ederim ki pişman olmayacaksınız, diye devam etti. Gidip bir okula girin, sıkıntı bile çekseniz, yılmayın. Yaşantınızı düzelttiğinizde her şey değişecek. Önemli olan yaşamasını bilmektir, geri kalan boştur. Öyleyse yarın gidiyoruz.

— Evet! Lütfen!

Pek heyecanlı olduğunu, hayatında ilk kez bu denli ağır bir sorumluluğun altına girdiğini, gidene dek çok acı çekeceğini, kötü kötü düşüneceğini sanıyordu Nadya. Ama odasına çıkıp yatağına girer girmez derin bir uykuya daldı. Yüzünde, ağlamanın verdiği rahatlık ve saf bir gülümsemeyle sabaha dek uyudu.

Uşağı araba çağırmaya göndermişlerdi. Nadya tüm hazırlıklarını tamamlamış, şapkasıyla pardösüsünü de giymişti. Annesiyle kendi odasını son bir kere daha görmek için üst kata çıktı. Sıcaklığını daha yitirmemiş karyolasının ayakucun-da durup odasını bir daha gözden geçirdi, sessiz adımlarla annesinin odasına gitti. Hâlâ uyuyordu Nina İvanovna. Odası sessizdi. Nadya annesini öptü, saçlarını düzeltti, iki dakika bekledi... Sonra ağır adımlarla aşağı indi.

Dışarıda bardaktan boşanırcasma yağmur yağıyordu. Üstü kapalı arabanın sürücüsü sırlıslıkladı.

Hizmetçiler bavulları arabaya yerleştirirlerken büyükanne,

— Araba seni güç alacak, Nadya, diyordu. Böyle bir ha-

52

vada adam geçirmek de nerden geldi aklına? Gitmesen iyi ederdin. Baksana, nasıl yağmur yağıyor!

Nadya birşeyler söylemek istiyordu ya, başaramıyordu. Şaşa, Nadya'yı arabaya yerleştirip dizlerini yol battaniyesiyle örttü, kendisi de geçip yanına oturdu. Arkalarından büyükanne:

— Yolunuz açık olsun! Tanrı yardımcınız olsun! diye bağıırıyordu. Moskova'dan yaz bize, Şaşa!

— Olur, Babiş, Allahısmarladık!

— Tanrı korusun seni!

— Sağ ol!

Nadya sadece ağlıyordu. Büyükannesiyle vedalaşırken, annesini seyrederken tam olarak inanmadığı şeyin, buralardan uzaklara gidişinin gerçek olduğunu görüyordu şimdi. Elveda, kent... Birdenbire her şeyi, Andrey'le babasını, yeni evlileri, tablodaki çıplak kadını hatırladı. Bütün bunlardan korkmuyor, sıkılmıyordu artık. Gittikçe uzaklaşıyordu onlardan.

Kompartımanda yerlerini aldıktan sonra tren kalkınca öylesine anlamlı, asık yüzlü geçmişi sıkışıp küçücük bir top oluvermişti. Şimdiye dek fark edilemeyecek kadar ufak olan gelecek ise .büyüdü, bütün görüş ufkunu kapladı. Yağmur, kompartımanın pencerelerinde fıkırdıyor, yemyeşil tarlalarla telgraf direkleri hızla geriye doğru koşuyor; tellere konmuş kuşlar uçuyorlardı. Mutluluktan soluğu tutulacak gibi oluyordu Nadya'nın: özgürlüğe, öğrenmeye gidiyordu; bir zamanlar, çok eskiden Kazakların savaş sanatını öğrenmek için Zaporozjya'ya gitmeleri gibi bir şeydi bu.

Şaşa, gülümseyerek,.

— Olur! diyordu, olur böyle şeyler! Üzülmeysin.

Sonbahar, arkasından kış geçti. Annesini, büyükannesini, Şaşa'yı pek özlemişti Nadya. Hep onları düşünüyordu. Evden aldığı mektuplar sakın, sevgi doluydu. Her şey bağışlanmışa, unutulmuşa benziyordu. Mayısta sınavlarını verdik-

53

ten sonra sağlıklı, neşeli bir şekilde eve dönerken Şaşa'yla görüşmek üzere Moskova'ya uğradı. Geçen yazki gibiydi Şaşa: sakallı, saç başı darmadağınk. Aynı ceket ve keten pantolon üzerindeydi. Güzel gözleriyle pek değişmemişti ya, yalnızca biraz zayıflamış, çökmüştü. Yüzünde acıklı bir anlatım vardı. Hep öksürüyordu, benzi de uçuktu. Nedense Şaşa, bu kez biraz taşralı, bilgisiz, görgüsüz, gelmişti Nadya'ya. Şaşa, onu görünce neşeyle gülümsemiş,

— Tanrım, Nadya gelmiş! diye haykırmıştı. Kardeşim, bir tanem!

Koyu bir sigara dumanının doldurduğu atölyede oturdular. Boğucu bir çini mürekkebi ve boya kokusu sigara dumanına karışmış, havayı son derece ağırlaştırmıştı. Güç soluk alınıyordu içeride. Sonra Şaşa'nın, yine sigara dumanı ve döşemesi tükürük dolu odasına gittiler. Masanın üstündeki sönmüş semaverin yanında, içinde siyah bir kâğıt olan kırık bir tabak duruyordu. Masanın üzeri ve döşeme sinek ölüsü doluydu. Her şey, Şaşa'nın özel yaşantısını pek önemsemediğini, kolayına geldiği gibi, rahatlığına aldırmandan yaşadığını söylüyordu. Biri çıkıp ona mutlu olması için yapması gerekli şeylerden, yaşantısını bir düzene sokmasının yararından, onu sevdiğinden söz etse bir şey anlamaz, sadece gülerdi. Nadya, heyecanla anlatıyordu:

— Her şey yolunda gitti. Sonbaharda annem Petersburg'a, bana geldi. Büyükannemin kaçmama pek kızmadığını, her gün odama çıkıp dua ettiğini söyledi.

Şaşa'nın gözlerinde bir mutluluk okunuyordu. Ama ikide bir öksürüyor, çatlak bir sesle konuşuyordu. Nadya dikkatle yüzüne bakıyor, gerçekten hasta olup olmadığını anlamaya çalışıyordu.

— Siz hastasınız, Şaşa!

— Boşverin, hastayım, ama çok değil... Nadya telâşlanmıştı:

— Tanrım! Niçin bakmıyorsunuz kendinize? Niçin tedavi olmuyorsunuz?

54

\

Gözleri yaşarmıştı Nadya'nın. Birdenbire Andrey And-reyiç'i, tablodaki çıplak kadını, çocukluk çağı gibi pek uzaklarda kalmış görünen geçmişi hatırladı. Gözünde daha geçen yıl o denli aydın, bilgili, ilginç olan Şaşa'yı artık öyle göremediğine ağlıyordu:

— Sevgili Şaşa, çok hastasınız siz, dedi. Sizi böyle solgun yüzlü ve zayıf görmemek için yapamayacağım şey yoktu, canımı bile seve seve verebilirdim. Çok şey borçluyum size! Benim için ne büyük bir anlamınız olduğunu, yaşantımı nasıl değiştirdiğinizi bilemezsiniz, benim iyi Şaşa'cığım! Gerçekte benim en yakınım, en candan yakınmışınız.

Oturup uzun uzun konuştular. Petersburg'da bir kış geçirmesinden, Şaşa'nın yaşayışıyla gülümseyişini görüp söylediklerini dinledikten sonra Nadya, ona gerçeği gösteren bu insanın artık yaşama dönemini bitirmiş, ilginçliğini yitirmiş, eski, belki de mezara girmesi pek yakın bir yarı canlı olduğunu yavaş yavaş kavramaya başlamıştı.

— İki gün sonra Volga'ya gidiyorum, dedi Şaşa. Kızım içeceğim orada. Bir arkadaşım da karısıyla geliyor. Pek iyi bir karısı var, öğrenim yapmak için Petersburg'a gitmesini söylüyorum ona hep. Yaşantısını değiştirmesini istiyorum.

Sonra gara gittiler. Şaşa çay ve elmayla ağırladı konuğunu. Tren hareket ettiğinde gülümseyerek mendil sallarken pek ağır hasta olduğu, daha uzun süre yaşayamayacağı titreyen bacaklarından da belliydi.

Kentine gün ortasında vardı Nadya. İstasyondan eve giderken sokaklar hayli geniş, ama evler küçük, birbirine pek sokulmuş geldiler ona. Sokaklarda kimsecikler yoktu. Yalnızca müzik aletleri tamircisi Almanı gördü: sarı pardösüsünü giymiş, aceleyle bir yere gidiyordu. Tüm evler tozla kaplıydı sanki. Artık iyice ihtiyarlamış şişko, yine çirkin büyükanne, Nadya'yı kucaklayarak yüzünü omzuna dayayıp uzun uzun ağladı. Nina İvanovna da çökmüş, çirkinleşmiş, bir deri bir kemik kalmıştı. Ama pırlantalar eskisi gibi yine parlıyordu parmaklarında. Kızın görünce tüm bedeni titreyerek,

55

— Yavrum! dedi. Bir tanem!

Sonra oturup hep birlikte sessizce ağlaştılar. Büyükannenin de, annenin de geçmişi bir daha dönmek üzere yitirdiklerini düşündüğü belliydi: toplum içinde bir yerleri, eski onurları, evlerine konuk çağırmaya hakları yoktu artık. Rahat, tasasız yaşarken geceleyin birdenbire polisin evi basıp arama yaparak ev sahibinin bir sahtekâr olduğunu açığa çıkardığı zamanlarda da böyle olur kişi. Rahat, tasasız yaşantıya elveda! demekten başka çaresi kalmaz.

Nadya odasına çıkıp karyolasını, beyaz sevimli perdelerini, tüm eşyalarını yerli yerinde gördü. Dışarıdaki güneş ışıyla dolu, neşeli, gürültülü bahçe de değişmemişti hiç. Parmağıyla masasına dokundu, oturup derin düşüncelere daldı. Sonra alt kata inip iştahla yemeğini yedi; lezzetli, yağlı kaymakla çay içti. Bütün

bunlara karşın, yine de bir eksiklik varmış gibi geliyordu ona: odalar boş, tavanlar alçaktı sanki. Gece yatağına girip battaniyesini boğazına kadar çektiğinde, bu sıcak, yumuşacık döşekte yatmak gülünç geldi ona.

Annesi geldi yanına. Suçlu gibi ürkek, çevresine bakına-rak karyolanın ayaklığına ilişiverdi. Bir süre dalgın durduktan sonra,

— Nasılsın, Nadya? diye sordu. Hayatından memnun musun? Çok mu memnunsun?

— Evet, anne.

Nina İvanovna kalkıp Nadya'yla pencereleri kutsadı.

— Gördüğün gibi dindar oldum artık, dedi. Felsefeyle uğraşıyor, hep düşünüyorum, düşünüyorum... Çok şeyi daha iyi görüyor, anlıyorum şimdi. Her şeyden önce hayatın prizmadan geçirilmesinin gerektiğini öğrendim.

— Büyükanne'nin sağlığı nasıl, anne?

— İyi. O zaman, Şaşa ile kaçtıktan sonra senden aldığımız telgrafi okuyunca küt diye düşüp bayılmış, üç gün hareketsiz yatmıştı. Sonra Tanrıya yalvarmaya, ağlamaya başladı. Şimdi iyi.

Nina İvanovna odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşı-56

yordu.

Bekçinin ayak sesleri işitiliyordu: "Tik, tok... tik, tok..."

— Her şeyden önce hayatın prizmadan geçirilmesi gerekir. Yani, daha açık söyleyeyim, ışığın yedi ana renge ayrıldığı gibi, hayatın da en basit elamanlara bölünmesi, her birinin ayrı ayrı incelenmesi gerekir.

Nina İvanovna'nın daha neler anlattığını, ne zaman gittiğini bilmiyordu Nadya. Hemen uyuyuvermişti.

Mayıs geçti, haziran girdi. Eve alışmıştı Nadya artık. Büyükanne hep semaverle uğraşıyor, sık sık soluyordu. Akşamları Nina İvanovna, ötekiler dinlese de dinlemese de, felsefesini anlatıyordu. Önceleri olduğu gibi yine bir yanaşma gibiydi evde. Harcayacağı her on köpek için büyükanneye danışmak zorundaydı. Evde çok sinek vardı. Tavanlar her gün biraz daha alçalıyormuş gibi geliyordu Nadya'ya. Babiş'le Nina İvanovna, Peder Andrey ya da Andrey Andreyiç'le karşılaşmaktan korktukları için sokağa çıkamıyorlardı. Oysa Nadya bahçede, sokakta hiç çekinmeden dolaşıyor; evleri, köhne çitleri seyrediyor, gözden geçiriyordu. Kentte her şeyin çoktan ömrünü tükettiği, genç, taze bir şeyin doğmasını beklediği kanısındaydı. Ah, bir an önce başlasaydı o yeni, parlak hayat... O zaman kaderinin gözlerinin içine cesaretle bakabilecek; neşeli, özgür olma hakkını kazanacaktı! Ergeç başlayacaktı o hayat! Dört hizmetçi için, bodrumdaki ufakık, pis odada yaşamaktan başka bir yaşantı düşünilemeyen büyükanne'nin evinden iz kalmayacağı, onu kimsenin, hiç kimsenin hatırlamayacağı bir zaman gelecekti elbet.

Komşu evin çocukları pek eğlendiriyorlardı Nadya'yi. O, bahçede dolaşırken, çite taşla vuruyorlar, kızdırmak için

gülerek,

— Nişanlı kız! Nişanlı kız! Nişanlın nerde? diye bağırıyorlardı.

Şaşa, Saratov'dan bir mektup gönderdi. Oynak, neşeli elyazısıyla Volga bölgesindeki gezisinin pek iyi geçtiğini, yal-

57

nız, Saratov'da biraz hastalandığını, sesinin kısıldığını, iki haftadan beri hastanede yattığını yazıyordu. Bunun ne demek olduğunu anlamıştı Nadya. İnanca benzeyen bir önsezi sarmıştı içini. Yalnız, bu önseziyle Şaşa hakkındaki düşüncelerinin onu eskisi gibi heyecanlandırmamasına canı sıkılıyordu. Yaşamayı, yeniden Petersburg'a gitmeyi pek istiyordu. Şaşa'yla tanışması artık tatlı, ama uzak, çok uzak bir anıydı onun için. Gece hiç uyuyamadı. Gün daha ağarmadan pencereye oturup dinlemeye koyuldu: Alt kattan sesler geliyordu. Büyükanne heyecanlı heyecanlı birşeyler soruyordu. Sonra, birisi sesli ağlamaya başladı... Nadya aşağı indiğinde büyükanneyi gözleri yaşlı, köşede dua ederken buldu. Masanın üzerinde bir telgraf duruyordu.

Nadya, büyükannenin ağlamasını dinleyerek bir süre salonda dolaştı, sonra telgrafi alıp okudu. Dün sabah Sara-tov"da, Aleksandr Timofeiç, yahut kısaca Şaşa'nın veremden öldüğü bildiriliyordu.

Büyükanneyle Nina İvanovna, ölünün ruhuna okutulacak duanın hazırlıklarını yaptırmak için kalkıp kiliseye gittiler. Nadya ise odalarda dalgın dalgın dolaşıyor, düşünüyordu. Yaşantısını Şaşa'nın istediği gibi değiştirdiğini sezinliyor, kendisinin buralarda bir başına, yabancı, gereksiz olduğunu, bu kentteki her şeyin de onun için gereksiz, anlamsız olduğunu, geçmişinin artık ondan koptuğunu, yanıp kül olmuş, külü de rüzgârla savrulmuş gibi tümüyle yok olduğunu biliyordu. Şaşa'nın odasına girip ortasında dikildi.

"Elveda, sevgili Şaşa!" diye mırıldandı. Önünde yepyeni, özgür, anlamlı bir hayat vardı. Henüz karanlık, bilinmezliklerle dolu bir hayat çekiyordu onu.

Yol hazırlığı yapmak için odasına çıktı. Ertesi sabah ev-dekilerle vedalaştı, neşeli, mutlu olarak doğup büyüdüğü kentinden çıkıp gitti. Niyeti bir daha dönmemektir.

1903

58

BOYUNDAKİ NİŞAN

Nikâh töreninden sonra yiyecek soğuk bir şey bile yoktu. Yeni evliler, sağlıklarına kaldırdıkları kadehleri sonuna kadar içtikten sonra tren istasyonuna yollandılar. Müzikli, danslı, mutluluklarla dolu bir düğünle onu izleyen akşam yemeği yerine, iki yüz verst uzaktaki bir manastıra duaya gideceklerdi. Birçoğu, bunu daha olağan bulmuşlardı. Önemli bir aşamaya ermiş Modest Alekseyiç gibi yaşlı başlı bir kişi için gürültülü bir düğünün pek de uygun kaçmayacağı kanı-sındaydılar. Doğrusu, elli iki yaşındaki bir devlet memurunun daha on sekizine yeni basmış bir kızla evlendiği düğünde müzik dinlemek iç açıcı olmazdı zaten. Olgun Modest Alekseyiç'in, bu geziyi, özellikle, genç karısına nikâhta bile ilk yeri dine ve töreye tanıdığını anlatmak için çıkardığını söyleyenler de yok değildi.

Yeni evlileri yolcu etmek için daire arkadaşlarıyla akraba, tanıdık kalabalığı, ellerinde kadehler 'hey' diye bağrmak için trenin kalkmasını bekliyorlardı. Silindir şapkalı, öğretmen giysili kayınpeder Pötr Leontiç, dut gibi sarhoş, yüzü bembeyaz, elindeki kadehi vagonun penceresine kaldırıyor,

acıklı bir sesle,

— Anyuta! Anya! Anya! Bir şeycik söylememe izin ver!

diye yalvarıyordu kızına.

Anya pencereden sarktı. Kulağına birşeyler fısıldadı babası. Keskin bir şarap kokusu yayılıyordu çevresine. Babasının fısıldadıklarından bir şey anlayamıyordu kızcağız: sanki üflüyordu kulağının içine. Pötr Leontiç, kızının yüzünü, göğ-sunu, ellerini haç çıkartarak kutsadı. Bunu yaparken soluğu titriyor, gözlerinde yaşlar parlıyordu. Anya'nın lise öğrencisi olan iki erkek kardeşi Petya ile Andrüşa, babalarının frakı-

59

nın eteğinden çekiliyor, utangaç fısıldıyorlardı:

— Babacığım, hadi... Babacığım, yeter...

Tren hareket edip istasyondan çıkarken Anya, babasının iki yana yalpa vura vura, kadehindeki şarabı yerlere saçsa trenin arkası sıra bir süre koştuğunu gördü. Yüzü nasıl da acıklı, saf, suçluydu...

— Heeey! diye bağııyordu.

Yeni evliler sonunda yalnız kalmışlardı. Modest Alekse-yiç, kompartımanı gözden geçirdikten sonra kalkıp eşyaları yerleştirdi, geçip genç karısının karşısına oturdu. Gülümsüyordu. Orta boylu, şişko, tombul yanaklı, ablak yüzlü, favori-li, bıyıksız bir devlet memuruydu. Çevresi özenle alınmış yuvarlak sakalı ayak topuğunu andırıyordu. Yüzünün en dikkati çeken özelliği, bıyığının olmamasıydı. Yeni kazınmış, derece derece yağlı, jelatin gibi titrek yanaklara geçen çıplak bir yer olmuştu bıyıklardan artakalan. Oldukça ciddi, ağırbaşlı davranıyordu. Hareketleri yavaş, yüz anlatımı yumuşaktı. Gülümseyerek,

— Bir şeyi şimdiden söylemek zorundayım size, dedi. Bundan beş yıl önce Kosorotov'a ikinci derece kutsal Anna Nişanı'nı verdiklerinin ertesi günü, teşekkürlerini sunmak üzere adamcağız huzura çıktığında, vali bey şöyle söylemişti ona: "Şimdi üç Anna'nız var, demek ki: biri yakanızda,1 öteki ikisi boynunuzda." Kosorotov'un Anna dedikleri hırçın, hoppa karısı o günlerde yeni dönmüştü kocasının yanına. İkinci derece Anna'yı kazandığında valinin aynı sözü bana da söylemek için nedenler bulamayacağım umarım.

Küçük gözleriyle gülümsüyordu Modest Alekseyiç. Anna da gülümsedi. Bu adamın o kalın, ıslak dudaklarıyla kendisini her an öpebileceğim, bundan kaçmaya bile artık hakkının olmadığını düşünüyor; yüreği heyecandan küt küt vuruyordu. Tombul bedeninin yumuşak hareketleri iğrendiriyordu onu. Hem korkuyor, hem iğreniyordu.

1. Anna Nişanı'nın birinci derecesi yakadaki iliğe takılırdı. (Çev.)

60

Modest Alekseyiç, ayağa kalktı, oldukça yavaş, boynundaki madalyasını çıkardı, frakıyla yeleğini de çıkarıp pijamasını giydi. Anna'nın yanına otururken, — İşte böyle, dedi.

Nikâh töreninin ne sıkıcı geçtiğini düşünüyordu Anna. Papaz, konuklar, kilisedeki herkes acıyarak yüzüne bakıyorlar; "Niçin? Bu kadar hoş, bu kadar güzelken niçin bu yaşlı, biçimsiz herifle evleniyor?" diye içlerinden geçiriyorlar gibi gelmişti ona. Daha bu sabah bile her şey böylesine iyi olup bitti diye seviniyor,

göklere uçuyordu oysa. Ama nikâh kıyılır-ken olduğu gibi şimdi de suçlu, aldatılmış ve gülünç hissediyordu kendisini. İşte sonunda zengin biriyle evlenmişti... Ama yine de parası yoktu. Nikâh giysisini bile borç para alarak diktirmişlerdi. Az önce babasıyla kardeşleri onu yolcu , ederlerken, yüzlerinden, ceplerinde bir köpek bile olmadığını anlamıştı... Bugün akşam yemeği yiyebilecekler miydi acaba? Ya yarın? Nedense, babasıyla kardeşlerinin şimdi, annelerini toprağa verdikleri günün akşamı olduğu gibi aç, başları önlerine eğik, oturduklarını görür gibi oluyordu.

"Ne bahtsızım!" diye geçiriyordu içinden. "Niçin bu kadar bahtsızım ben acaba?"

Modest Alekseyiç, ağırbaşlı, kadınlara yabancı bir erkeğin beceriksizliğiyle Anna'nın beline koydu elini, sonra omzunu okşamaya başladı. Beriki ise paraları, annesini, onu toprağa verdikleri günü düşünüyordu. Lisede yazı ve resim öğretmenliği yapan babası, kendisini içkiye vermişti annesi öldükten sonra, bu yüzden de yoksul düşmüşlerdi. Çocukların ne çizmesi, ne de potini vardı. Bir gün evden alıp savcılığa götürdüler babasını. Sonra memurlar geldiler, evdeki eşyaları yazdılar... Ne utanılacak şeylerdi bunlar! Sarhoş baba- . sının peşinden koşmak Anna'ya düşüyordu. Kardeşlerinin yırtık çoraplarını yamamak, çarşıya pazara gitmek de ona kalmıştı. Erkekler, güzelliğini, gençliğini, davranışlarını övdüklerinde, ucuz şapkasını, ayakkabılarının mürekkeple boyayıp örttüğü deliklerini bütün dünya görüyormuş gibi geli-

61

yordu ona. Geceleyin, yetersizliği dolayısıyla babasının yakında işinden uzaklaştırılacağı, onun da bu yüz karasına dayanamayıp annesi gibi öleceği korkusu, uykularını kaçırıyordu. Bu arada bazı tanıdık bayanlar, Anya için, zengin bir koca araştırmaya başlamışlardı bile. Kısa bir arama döneminden sonra Modest Alekseyiç bulunmuştu. Genç ve güzel değildi, ama parası vardı, yeterdi o kadarı da. Bankada yüz bin ruble-siyle kiraya verdiği babadan kalma bir çiftliği vardı. Ağırbaşlı, valinin de sevdiği bir memurdu. Anya'ya söylediklerine göre, huzura çıkıp Pötr Leontiç'i görevinden uzaklaştırmaları için okul müdürüne, ya da daha üstüne bir emir çıkartması onun için işten bile değildi...

Anya, dalmış, bunları düşünürken açık pencereden birdenbire bağırtilarla karışık bir müzik sesi doldu kompartımana. Ara istasyonlardan birinde durmuştu tren. Parmaklıkların arkasındaki kalabalıkta armonika ve ucuz, cırlak sesli bir kemanla oynak bir hava çalıyorlardı. Yüksek kayın ve kavak ağaçlarının, ayın ısıttığı yazlık evlerin ötesinde bir yerden askeri bir bandonun sesi geliyordu: danslı bir eğlence olsa gerekti orada. Yazlıktakilerle, güzel havadan yararlanarak dinlenmek için buraya gelen kentliler, peronda bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Bu koca yazlığın sahibi, zengin, uzun boylu, esmer, Ermeniye benzeyen, patlak gözlü, acayip giysili Artınov da oradaydı. Üzerinde, ön düğmeleri baştan sona açık bir gömlek, ayaklarında yüksek topuklu, mahmuzlu çizmeler vardı. Omzundan, gelinlik kuyruğu gibi etekleri yerlerde sürünen bir pelerin sarkıyordu. Sivri burunlarını yere eğmiş iki tazi, ardınca yürüyordu.

Anya'nın gözlerinde hâlâ yaşlar parlıyordu ya, annesini, paraları, düğünü unutmuştu artık. Neşeyle gülümseyerek tanıdık öğrenci ve subayların ellerini sıkıyor,

— Merhaba! diyordu, nasılsınız?

Sahanlığa çıkıp ayışığında herkesin onu yeni, pek güzel giysisi ve şapkasıyla görebileceği bir yerde durdu.

— Niçin kalkmıyor tren? diye sorduğunda,

62

— Aktarma bekliyoruz, dediler ona. Posta trenini bekliyoruz.

Artınov'un kendisine baktığını fark edince gözlerini cilveli cilveli kısararak yüksek sesle Fransızca konuşmaya başladı. Sesinin hoş çınlayışından, kadınların şımarttığı o ünlü donjuanın kendisine bakmasından, herkesin neşeli görünmesinden olacak, içine bir mutluluk doluvermişti. Tren kalktığında tanıdığı subaylar ona el sallarken, ağaçların ötesindeki askerî bandonun trenin ardınca çaldığı bir polkayı, ıslıkla tekrarlamaya başlamıştı bile. Kompartımana döndüğünde, ara istasyonda biri onu mutlu olacağına, her şeye karşın mutlu olacağına inandırmış gibi bir ruhsal durum içindeydi.

Yeni evliler manastırda iki gün kaldıktan sonra kente döndüler. Lojmanda kalıyorlardı. Modest Alekseyiç, görevdeyken Anya zamanını piyano çalmakla, sıkıntıdan ağlamakla ya da kanepeye uzanıp roman okumakla geçiriyordu. Akşam yemeklerinde Modest Alekseyiç bir yandan midesini tı-kabasa doldururken öte yandan da hiç durmadan politikadan, yeni atanmalardan, görevleri değiştirilen ya da başarı ödülü alan memurlardan, kişinin çok çalışmasının gerektiğinden, aile yaşantısının bir zevk değil, borç olduğundan, boş yere bir köpek bile harcamaktan çekindiğinden, dünyada din ile ahlâkı her şeyin üstünde tuttuğundan söz ediyordu. Bıçağı elinde bir meç gibi tutarak,

— Her insan görev ve sorumluluklarını bilmelidir! diyordu.

Anya, dinler, korkudan titrerdi. Öyle ki, çoğunlukla yemeği bırakıyor, masadan aç kalkıyordu. Yemekten sonra kocası dinlenmek için uzanıyor, biraz sonra da yüksek perdeden horlamaya başlıyordu. O zaman Anna kalkıp babasının, kardeşlerinin yanına gidiyordu. Anna içeri girdiğinde babasıyla çocuklar, paraya kanıp sevimsiz, pis, sıkıcı bir herifle evlendiği için onu kınıyorlarmış gibi şaşkın şaşkın bakıyorlardı ona. Giysilerinin hisirtisi, bilezikleri, kadınca görünüşü sıkıyor, aşağılıyordu onları sanki. Yanlarındayken şaşıyorlar,

63

konuşacak bir şey bulamıyorlardı. Ama yine de eskisi gibi seviyorlardı onu. Akşam yemeğine onsuz oturmaya alışamamışlardı henüz. Anya oturuyor, onlarla birlikte lahana çorbası, pilav, içyağında kızardığı için mum kokan patates kızartması yiyordu. Pötr Leontiç, titrete elleriyle küçük bir sürahidenden kendine şarap koyuyor, bir dikişte hepsini bitiriyordu. İlk kadehi, ikincisi, üçüncüsünü izliyordu... İri gözlü, ince, solgun yüzlü Petya ile Andrişa sürahiyi kaldırırlarken,

— Hadi, babacığm, diyorlardı, yeter artık...

Anya da telâşlanıyor, daha fazla içmemesi için yalvarı-yordu babasına. Beriki birdenbire kükrüyor, yumruklarıyla masayı dövmeye başlıyordu:

— Kimsenin beni denetlemesine razı olmam! diye bağıriyordu. Pis çocuklar! İğrenç kız! Hepinizi kovacağm bu evden!

Oysa bir zayıflık, bir yufka yüreklilik oluyordu sesinde böyle bağıırken. Öfkelenmesi çocuklardan birini bile ürkütmüyordu. Genellikle, yemekten sonra süslenirdi. Usturayla tıraş olurken kestiği renksiz yüzüyle yarım saat boyunca ince boynunu uzatarak aynanın karşısında dikilir; siyah bıyıklarını kıvrarak, koku sürünerek, papyonunu düzelterek süslenir; sonra eldivenlerini, silindir şapkasını giyer, özel derslere giderdi. Tatil günüyse evde kalır, ya resim yapar, ya da çıkık gibi fis fis ses çıkaran akordeonuyla birşeyler çalmaya uğraşırdı. İsteddiği gibi güre, kulağa hoş gelen sesler çıkarmaya uğraşırken kendisi de bir şarkı mırıldanır, ya da yine çocuklara köpürürdü:

— Namussuz, herifler! Hainler! Bozmuşlar akordeonumu!

Anya'nın kocası geceleri aynı lojmanda oturan daire arkadaşlarıyla kâğıt oynardı. Oyun sırasında

memurların çirkin, zevksiz giyimli, kaba, aşçı kadın kılıklı karıları da bir odada toplanıp otururlardı. Kendileri gibi çirkin, tatsız bir dedikodudur başlardı aralarında hemen. Modest Alekse-yiç'in karısıyla tiyatroya da gittiği olurdu. Dinlenme araların-

64

\

da Anna'yı bir adım bile uzaklaştırmıyordu yanından. Koluna takıp koridorlarda, sigara salonlarında dolaştırıyordu onu. Biriyle selâmlaşa hemen fısıldıyordu kulağına: "Beşinci sınıf memurdur... Vali kabul etmiştir onu", "Pek zengindir... Kendi evi var..." Büfenin yanından geçerlerken Anya'nın canı tatlı bir şey çekerdi. Çikolata ve elma şekerini pek severdi. Ama parası yoktu, kocasından istemeye de sıkılıyordu.

Eline aldığı bir armudu avucunda evirip çevirerek, kararsız bir sesle,

— Kaça bu? diye soruyordu Modest Alekseyiç.

— Yirmi beş köpek.

— Yaa, öyle mi! diyor ve armudu yerine bırakıyordu. Bir şey almadan büfenin yanından uzaklaşmalarının pek

hoş kaçmayacağını bildiği için, bir maden suyu istiyor, bütün şişeyi son damlasına kadar içiyordu. Öyle ki, zorlamadan gözleri bile yaşıyordu. Anya nefret ediyordu ondan o sırada.

Dolaşırken Modest Alekseyiç, birdenbire heyecanlanarak,

— Şu ihtiyar kadına selâm var, diyordu karısına.

— Ama tanımıyorum onu.

— Olsun.varsın. Lojmanlar dairesi başkanının karışdır! Selâm ver diyorum sana! Kafan düşmez, korkma.

Anya selâm veriyor, gerçekten de kafası düşmüyordu, ama içi sıkılıyordu. Kocasının her istediğini yapıyor, ona kandiği için kendi kendine kızıyordu. Para için evlenmişti ya, kızlığında olduğundan daha az parası vardı şimdi. Kızken hiç olmazsa arasına babasının yirmi köpek filan verdiği oluyordu ona. Şimdi cebinin bir köpek bile gördüğü yoktu. Gizliden almak ya da istemek de olmuyordu. Kocasından korkuyor, titriyordu. Ondan duyduğu bu korkunun, çoktandır içinde olduğu inanandaydı. Bir zamanlar, çocukluğunda okul müdürü onca heybetli, korkunç, önüne gelen her şeyi ezip geçmeye hazır bir bulut ya da lokomotif gibi ilerleyen bir güçtü. Evde herkesin sözünü saygıyla ettiği, nedense korktuğu vali bey de

Besleme

65/5

1

öyle bir güçtü. Bu iki büyük gücün yanında biraz zayıf kalan bir sürü güç daha vardı. Bryksız, sert yüzlü, amansız öğretmenleri de bunların arasındaydı. Şimdi sonuncusundan, ciddi yüzü ile müdürünküne benzeyen Modest Alekseyiç'ten titriyordu. Hayâlinde bütün bu güçler birleşiyor, babası gibi zayıf ve suçlulara saldıran, onları ezip geçen kocaman bir beyaz ayı şekline giriyordu. Kocasını onu kaba hareketleriyle ok-şayıp kucağına alarak eğlendirirken ters bir şey söylemekten ödü kopuyordu Anya'nın.

Dudaklarını yayarak yapmacıktan gülümsüyor, bu okşayışlardan hoşlanır görünüyor.

Pötr Leontiç, yalnız bir kere, o da artık bekletilemeyecek bir borcunu ödemek için, borç para istemeye cesaret edebilmişti ondan. Ah, ne dayanılmaz sıkıntıydı bu, Tanrım!

Uzun uzun düşündükten sonra,

— Peki, vereceğim, demişti. Yalnız şunu iyi bilirsiniz 'ki, içkiyi bırakamazsanız bir daha yardım etmeyeceğim size. Devlet kapısında çalışan bir kişi için bu zayıflık yüz kızartıcıdır. Herkesin bildiği gerçeği bir de ben hatırlatmadan geçemeyeceğim size: Zamanla yüksek görevlere yükselebilecek binlerce yetenekli insanı mahvetmişti bu tutku.

Ve, "bununla birlikte...", "bu durumdan örnek alarak...", "şimdi anlatacağım gibi..." girişleriyle başlayan birçok konu anlattı. Zavallı Pötr Leontiç yerin dibine giriyor, güçlü bir içme isteği başını döndürüyordu.

Delik ayakkabı ve yırtık pantolonlarla Anya'ya konukluğa gelen kardeşlerinin de öğütten başka bir şey aldıkları yoktu. Oturup saatlerce dinlemek zorundaydılar.

— Herkes sorumluluk ve zorunluluklarını bilmelidir, diyordu onlara Modest Alekseyiç.

Ama para vermiyordu. Öte yandan Anya'ya, böyle şeyleri kara gün için saklamanın akıllıca bir hareket olacağını söyleyerek yüzükler, bilezikler, broşlar armağan ediyordu. Sık sık, acaba verdiği armağanlar tamam mı diye karısının komodini denetlemeyi de ihmal etmiyordu tabii.

66

Bu arada kış gelmişti. Yılbaşına daha çok vardı ki, kentin tek gazetesinde, geleneksel kış balosunun 29 Kasım akşamı Soylular Kulübünde yapılacağı duyuruldu. Kâğıt oyunundan sonra Modest Alekseyiç her akşam telâşlı telâşlı Anya'ya bakarak memur kanlarıyla birşeyler fısıldaşıyor, sonra uzun süre bir köşeden öteki köşeye gidip gelerek düşünüyordu. Gene böyle akşamlardan birinde Modest Alekseyiç dolaşmasını yarıda keserek Anya'nın önünde durdu:

— Kendine bir balo giysisi diktirmelisin, dedi. Anladın mı? Yalnız, rica ediyorum, önce Mariya Grigoryevna ile Na-talya Kuzminişna'nın fikirlerini al bu konuda.

Çıkarıp yüz ruble verdi ona. Anya parayı alıp kimsenin fikrini sormadan bir balo giysisi diktirdi kendine. Yalnızca babasıyla konuşarak annesinin balolarda nasıl giyindiğini öğrenmeye çalışmıştı. Rahmetli annesi daima son modaya göre giyinir, Anya'yı da taşbebek gibi süsler, her yere onunla giderdi. Fransızcayla mazurka oynamayı da en iyi annesinden öğrenmişti Anya (evlenmeden önce beş yıl dadılık yapmıştı annesi). Anya da annesi gibi, eskileri bozarak kendine yeni giysiler dikmeyi, eldivenlerini benzinle temizlemeyi, kira ile mücevherler alması iyi bilirdi. Gene annesi gibi göz süzebilir, 'r' harflerini gırtlaktan söyleyebilir, güzel pozlar takınabilir, gerektiği zaman heyecanlanabilir, gerektiğinde de bakışlarıyla esrarlı hüznü gösterebilirdi. Babasından ise gözleriyle saçlarını, ateşli kişiliğini ve süse düşkünlüğünü almıştı.

Baloya gitmeden yarım saat önce Modest Alekseyiç tuvalet aynasında madalyasını boynuna takmak için sırtında gömlekle karısının odasına girdiğinde onun güzelliği, tazeliği, giysisinin gözalcılığı karşısında şaşaladı; favorileriyle oynayarak büyük bir mutluluk içinde,

— Ne kadar da güzelsin... dedi. Çok, pek çok güzelsin, Anyuta'cığım!

Sonra sesine gururlu bir anlatım vererek ekledi:

— Seni ben mutlu kıldım, bugün de sen beni mutlu kı-

67

labilirsin. Yalvarırım, gidip valinin eşine saygılarını sun! Allahaşkına! Bizim dairenin hukuk danışmanlığına onun yardımıyla atanabilirim!

Baloya gitmek üzere evden çıktılar. İşte, kapısında resmi giysili kapıcısıyla Soylular Kulübü görünmüştü. Portmantoların bulunduğu giriş yerini kürkler, uykulu uşaklar, ellerindeki yelpazeleriyle kendilerini hava akımından korumaya çalışan dekolte bayanlar doldurmuştu. Anya, kocasının kolunda, merdivenlerden çıkarken pek büyük bir boy aynasında parlak ışıkların altında bir kat daha güzelleşen kendini gördü. Üst katta çalan orkestranın tatlı ezgileri dolduruyordu kulaklarını. İçinde bir sevinç ve mehtaplı gecede ara istasyonunda duyduğu o mutluluk sezisi uyandı. Artık kız değil, bir kadın olmanın hazzını ilk kez tadarak, adım atış ve hareketlerini annesininkilere benzetmeye çalışarak, gururlu, kendine sonsuz bir güvenle, başı yukarıda yürüyordu. Ömründe ilk kez zengin ve özgür hissediyordu kendisini. Kocasının varlığı bile sıkıyordu onu artık. Yaşlı bir kocanın yanbaşıda olmasının, onu hiç de küçültmeyip erkeklerin pek hoşuna giden duygulu bir esrarlılık da kazandırdığını daha kulübün kapısından girerken içgüdüleriyle sezinlemişti. Orkestra büyük salonda çalışıyordu. Onlar içeri girdiğinde dans başlamıştı bile. Toplum yaşantısı, eğlence, gürültü ve müzik anılarıyla günlerini geçirdiği lojmanın soğuk dört duvarından sonra bu geniş, aydınlık salona göz gezdirirken heyecanla, "Ah, ne güzel!" diye mırıldanıyordu içinden. Vaktiyle gezilerden, akşam yemeklerinden tanıdığı subayları, öğretmenleri, avukatları, memurları, toprak sahiplerini, valiyi, Artinov'u; yoksullar yararına yapılacak satışa başlamak üzere kulübelerde, tezgâhlarda hazır bekleyen son derece açık giysili, güzelli çirkin-li yüksek sosyete bayanlarını kalabalık arasında daha ilk bakışta seçebilmişti. Omuzlarında parlak apoletleriyle boylu poslu bir subay -Anyası, lisede öğrenciyken Eski Kiev Sokağında tanışmıştı onunla. Adını hatırlamıyordu sun di- yerden biter gibi çıkageldi, valse buyur etti onu. Hiç düşünme-

68

den uçup gitti kocasının yanından. Fırtınalı havada yelkenli bir kotrayla dalgaların üzerinde uçarcasına kayıyordu sanki. Kocasısı taa uzakta, kıyıda kalmıştı... Tutkuyla, kendinden geçmiş, elden ele uçarak, Rusçaya Fransızca karıştırarak, 'r' harflerim gırtlaktan çıkararak, gülerek, kocasını da hiç kimseyi de umursamadan, kulaklarını dolduran müzik ve uğultuya kendini sonsuz bir hazla bırakmış, vals, polka, kadril oynuyordu art arda. Erkeklerin onu beğendikleri açıktı. Böylesi de olağandı zaten. Heyecandan soluğu kesilecek gibi oluyor, yelpazesini avucunun içinde var gücüyle sıkıyor, içmek istiyordu. Buruşuk, benzin kokan frakıyla babası, Pötr Leon-tiç yanına sokulup vişneli dondurma dolu bir tabağı uzattı ona. Heyecanla kızının gözlerinin içine bakarak,

— Bugün göz kamaştırıcısın, diyordu. Böyle erken evlenmene bu akşamki kadar hiç üzülmemiştim... Niçin? Bunu bizim için yaptığını biliyorum. -Titreyen elleriyle cebinden bir tomar para çıkardı - Özel derslerimden bir bölümünün ücretini aldım bugün, kocana olan borcumu ödeyebilirim artık.

Anyası, dondurma tabağını babasının eline sıkıştırarak o anda kendisini kollarının arasına alan bir erkekle uçup gitti. Ancak ta uzaktan, kavalyesinin omzunun üzerinden babasının da bir kadim kucaklayıp salonda dönmeye başladığını görebildi.

"Ayıkken ne de cana yakın oluyor!" diye geçirdi içinden. Mazurkayı da o iriyarı subayla oynadı. Subay resmî giyimi içinde bir heykel gibi duruyor, son derece ciddi, ağır hareket ediyor, yürüyor, omuzlarını oynatıyor, ayaklarını pek hafif vuruyordu yere. Cam pek oynamak istemiyorsa benziyordu ya, çevresinde durmadan dönen, güzelliği ve açıkta kalan omuzlarıyla onu baştan çıkarmaya çalışan Anyası'nın etkisinden

de kurtulamıyordu bir türlü. Gözleri ıslıl ıslıl, hareketleri duyguluydu Anya'nın. Subay alabildiğine soğuk, olduğu yerde duruyor, bir kral soyluluğuyla elini Anya'ya uzatıyordu.

Sağdan soldan,

— Bravo! Bravo!., sesleri geliyordu kulaklarına.

69

Neşe, yavaş yavaş o soğuk, heybetli subayı da sarmaya başlamıştı. Canlandı, heyecanlandı. Daha sonra eşinin albenisine kendisini iyice koyvererek yumuşak, kıvrak hareketler yapmaya başladı. Anya omuzlarını oynatıyor, kendi kraliçe, karşısındaki kölesiymiş gibi, kurnaz, anlamlı bakıyordu. O anda bütün salonun onları süzdüğünü, gıpta ettiğini, kıskandığını geçiriyordu içinden. Oyun bitmiş, heybetli subay elini yeni öpmüştü ki, kalabalık birdenbire açıldı, erkekler kollarını yana sarkıtarak doğruldular... Vali bey, iki yıldızlı frakıy-la, ona, Anya'ya doğru geliyordu. Evet, onun yanına geliyor olmalıydı; çünkü dik dik onun gözlerinin içine bakıyor, güzel bir kadın gördüğünde yaptığı gibi, dudaklarını emerek tatlı tatlı gülümsüyordu.

— Çok memnun oldum, çok sevindim... diye başladı. Ama kocanızı, sizin gibi bir hazineyi şimdiye dek bizlerden gizlediği için hapsettireceğim.

Elini Anya'ya uzatarak ekledi:

— Karım elçi olarak beni gönderdi size. Bize yardım etmelisiniz... Madam... Amerika'da olduğu gibi size de güzelliğinizin armağanı bir ödül verilmelidir bence... Karım sabırsızlıkla sizi bekliyor.

Vali, eşiyle tanıştırdıktan sonra, ağzında iri bir taş saklı-yormuş gibi yüzünün alt bölümü olağanüstü geniş, yaşlı bir kadının oturduğu bir bölmeye götürdü onu. Kadın,

— Yardımlarınızı esirgemeyin bizden, dedi. Bütün güzel kadınlar, yoksullar yararına düzenlenen satışta görev aldılar. Nedense yalnız siz boş dolaşıyorsunuz. Niçin yardım etmek istemiyorsunuz bize?

Kadın sözlerini bitirdikten sonra arkasına bakmadan bölmeden çıkıp gitti. Gümüş semaver ve fincanların yanında boş kalan yerine Anya geçti. Hareketli bir satış başladı hemen. Bir fincan çaya bir rubleden aşağı kabul etmiyordu. İri-yan subayı üç fincan içmeden bırakmadı. Biraz sonra patlak gözlü, astımlı, para babası Artımov yaklaştı kulübeye. Yazın ara istasyonda olduğu gibi acayip giysili değildi şimdi. Her-

70

kes gibi frak giymişti. Gözlerini Anya'nınkilerden ayırmadan bir kadeh şampanya içip yüz ruble verdi. Sonra bir fincan çay içti, yüz ruble daha verdi. Hiç konuşmuyor, sık sık soluyordu... Çok sayıda müşteri topluyordu başına Anya. Para alırkenki gülümseyişle bakışlarının erkeklere sonsuz mutluluklardan başka bir şey bağışlamadığından emindi. Bu gürültülü, parlak, güleç, müzik, dans ve aşk arayan erkek dolu yaşantı için yaratıldığından emindi artık. Şimdiye değin titrediği o lokomotif gibi, önüne geleni ezip geçecekmiş gibi ilerleyen güç, şimdi pek gülünç geliyordu ona. Kimseden kokmuyordu artık. Yalnızca, annesinin, onun bu başarısını görseydi pek sevinecek olan annesinin şimdi yanında olmadığına üzüliyordu.

Yüzü yavaş yavaş beyazlamaya başlayan, ama hâlâ ayaklarının üzerinde yıkılmadan durabilen Pötr Leontiç bölmeye yaklaşıp bir kadeh konyak istedi. Babasının uygunsuz bir söz söyleyebileceğinden ödü

kopan Anya kıpkırmızı kesilmişti (böyle yoksul, silik bir babası olduğuna üzüliyordu). Ama Pötr Leontiç konyağı içti, cebinden çıkardığı kâğıt para tomarından bir on rublelik çekip kızının önüne attı ve bir şey söylemeden uzaklaştı. Biraz sonra Anya, utancından kıpkırmızı bir kadının kolunda yalpa vura vura, bağırarak yürüdüğünü görünce, üç yıl önce yine böyle bir balodan uşaklarla eve gönderilip ertesi gün de müdürün bir daha böyle bir durum olursa onu görevinden uzaklaştıracağını bildirmesiyle sonuçlanan akşamı hatırladı. Ne yersizdi bu hatırlama şimdi!

Bölmelerde semaverler sönüp yorgun argın bayan büfeciler, topladıkları paraları ağzında iri bir taş saklıyormuş gibi görünen yaşlı bayana verdikten sonra Artınov, Anya'nın koluna girerek onu yoksullar yararına satışa katılan bayanlar için yemek hazırlanan salona götürdü. Masada yirmi kişi vardı, ama son derece gürültü çıkıyordu. Vali bey, kadeh kaldırarak,

— Böyle zengin bir yemek salonunda, yararına bugünkü yardım satışımızı düzenlediğimiz yoksul yemek odalarının ge-

71

üşmesi umuduyla kadeh kaldırmamızın yerinde olacağı kanısındayım, dedi.

Tugay komutam, 'Topçunun bile, önünde karavana attığı gücün onuruna' içmeyi önerdi. Herkes bayanlarla kadeh tokuşturmak için ayağa kalktı. Çok, pek çok neşeli bir yemekti bu!

Anya'yı eve götürürlerken tanyeri ağarmak üzereydi. Aşçı kadınlar sepetlerini kollarına takmış, pazara gidiyorlardı. Mutlu, sarhoş, içi yepyeni duygularla dolu, son derece yorgun soyundu; kendini yatağa atıp hemen uyudu.

Öğleden sonra ikide oda hizmetçisi uyandırıp Bay Artınov'un onu görmeye geldiğini bildirdi. Anya aceleyle kalkıp giyindi; konuk salonuna geçti. Artınov'un gitmesinden hemen sonra Vali Bey gelip akşamki yardım için teşekkürlerini bildirdi. Vedalaşırken baygın baygın gözlerinin içine bakıyordu Anya'nın. Elini öperken yine ziyaretine gelebilmesi için izin istedi ondan ve gitti. Anya, şaşkın, mutlu, yaşantısında beklediği tuhaf değişikliğin böylesine çabuk olmasına bir türlü inanamayarak salonun ortasında kalakalmıştı ki, kocası Modest Alekseyiç girdi içeri... O da güleç, baygın gözlerle bakıyordu ona. Yüksek, tanınmış kişilerin yanında takındığını her zaman gördüğü yüzündeki o yaltakçı bağlılık ifadesiyle, karşısında dikiliyordu. Her sözcüğün üzerine hınçla, alayla basa basa,

— Defol karşımdan, salak! diye haykırdı Anya.

Bu hakareti yüzünden bir cezaya çarptırılmayacağından emindi.

O günden sonra hiç boş zamanı olmadı Anya'nın. Her gün ya bir kır gezisine, kent içinde faytonla grup dolaşmasına katılıyor, ya da tatil günü akşamları evlerde düzenlenen eğlencelere gidiyordu. Her gece sabaha karşı dönüyor, konuk salonunun kalın halısına uzanıyor, sonra da herkese yana yakıla, çiçeklerin dibinde, halının üzerinde uyuduğunu anlatıyordu. Çok paraya ihtiyacı vardı. Artık Modest Alekseyiç'ten çekinmediği için, kendi parasıymış gibi gönül rahath-

72

ğıyla onunkiler! harcıyordu. Hem para için öyle rica minnet ettiği de yoktu; "Bu kâğıdı getirene 200 ruble ver!", ya da "Bu beye hemen 100 ruble öde!" gibi küçük pusulalarla görüyordu işini.

İlkbahardaki paskalyada Modest Alekseyiç ikinci derece Anna Nişanı'nı aldı. Teşekküre gittiğinde Vali Bey gazetesini kenara koyup koltuğuna iyice gömüldükten sonra pembe tınaklı bembeyaz parmaklarına bakarak,

— Şimdi üç Anna'nız var, demek oluyor: biri yakanızda, öteki ikisi boynunuzda, dedi.

Modest Alekseyiç gülmemek için iki parmağını dudaklarına götürdü:

— Artık küçük Vlâdimir'in doğmasını beklemekten başka yapacağımız yok, efendim. Vaftiz babası olmanızı istemek cesa'retini gösterebilir miyim acaba?

IV. derece Vlâdimir Nişanı'na imza etmişti Modest Alekseyiç. Bu cesaret ve ince buluşunu her yerde anlatmak heyecanı şimdiden sarmıştı içini. Birşeyler daha söylemek istiyordu ya, Vali gazetesini alıp okumaya başlamış, başını sallamıştı ona...

Öte yanda Anya, troykayla dolaşmalarına, Artinov'la ava gitmeye, eğlencelere katılmaya devam ediyor; babasının evine gün geçtikçe daha seyrek uğruyordu. Uzun zamandır bir başlarına yemek yemeye alışmışlardı. Pötr Leontiç şimdi daha çok içiyordu. Paralan yoktu. Akordeonu satalı bir hayli olmuştu. Sokağa çıktığında düşmesin diye, çocuklar hiç yalnız bırakmıyorlardı onu. Eski Kiyev Sokağında sürücü yerinde Artinov'un oturduğu bir çift doru at koşulu faytonuyla An-ya'ya rastladıklarında Pötr Leontiç silindir şapkasını çıkararak ona seslenmeye hazırlandığında Petya ile Andrüşa kolundan çekeliyorlar, yalvarır bir sesle,

— Hadi, babacığım... İstemez, babacığım... diyorlardı.

1895

73

İONİÇ

Yeni gelenler S. kentinde kişinin canının sıkıldığından, hayatın tekdüze sürüp gittiğinden dert yanacak olsalar, kentin yerlileri durumu kurtarmak istermişçesine bunun tersini iddia eder, kentlerinde yaşamının pek renkli olduğunu; S.'nin bir kitaplığının, bir tiyatrosunun, bir kulübünün olduğunu; sık sık balolar verildiğini; insanın tanışıp iyi komşuluk ilişkileri kurabileceği aklı başında, değerli, hoş ailelerin bulunduğunu söylerlerdi. Ve en görgülü, yetenekli aile olarak da Turkin'leri gösterirlerdi.

Bu aile, anacadedeki vali konağının hemen yanındaki kendi malları olan evde oturuyordu. İvan Petroviç Turkin, fa-vorili, şişman, yakışıklı bir sarışındı. Evinde hayır için temsiller düzenler, bu temsillerde general rollerini de kendi oynar, rol gereği pek gülünç öksürürdü. Birçok fıkra, bilmece, atasözü bilir; şaka yapmasını, nükteli sözler söylemesini pek severdi. Yüzünde öyle bir anlatım vardı ki, şaka mı ciddi mi söylüyor anlaşılmazdı. Karısı Vera İosifovna, zayıf, burundan sıkma gözlüklü, sevimli bir kadındı. Roman ve uzun öyküler yazar, yazdıklarını seve seve, içtenlikle konuklarına okurdu. Evin tek kızı Katerina İvanovna ise piyano çalardı. Kısacası, bu ailede herkesin kendine özgü bir yeteneği vardı. Turkin'ler konuklarını her zaman güleryüzle karşılarlar; seve seve, tam bir içtenlikle yeteneklerini gösterirlerdi onlara. Büyük taş evleri oldukça geniş, yaz sıcaklarında serindi. Pencerelelerinin yarısı ilkbaharda bülbüllerin ötüştüğü, yaşlı ağaçların gölgelendirdiği geniş bahçeye bakardı. Konuklar yukarı salonda otururlarken mutfakta hummalı bir çalışmadır başlar; bıçak takırtıları, kavrulmuş soğan kokusu bol, lezzetli bir akşam yemeğinin muştusuyla avluya dolardı.

74

S.'den on verst uzaklıktaki Dyaliy'in köy hekimliğine atanan Dmitriy İoniç Startsev'e de, daha iyice yerleşmeden, aydın bir kişi olarak Turkin'lerle tanışmasının zorunlu olduğunu söylemişlerdi. Kışın, bir gün sokakta İvan Petroviç'le tanıştırdılar onu. Havadan, sudan, tiyatrodan, koleradan söz ettikten sonra Turkin evine buyur etti onu. Startsev ilkbaharda bir tatil günü -göğçe çıkma bayramıydı- hastalarının vizitesini bitirdikten sonra hem biraz hava almak, hem de bazı ihtiyaçlarını gidermek için kente gitmeye karar verdi. Yayan, ağır ağır yürüyor (henüz atı yoktu); kendi kendine şu şarkıyı mırıldanıyordu:

"Feleğin kadehinden

gözyaşı içmeye daha başlamadığım zamanlar..."

Kentte öğle yemeğini bir lokantada yedi. Parkta dolaştı. Sonra birdenbire İvan Petroviç'in öğüdünü hatırlayarak Turkin'lere uğrayıp nasıl kişiler olduklarını görmeye karar verdi.

İvan Petroviç dış merdivenlerde karşıladı onu:

— Buyurun lütfen. Sizin gibi hoş bir konuğu evimizde görmekle çok, pek çok mutluyum. Gelin, sizi bizim hanımla tanıştırayım.

Salona girdiklerinde karısına,

— Hastanesinde kapanıp kalmasının Roma hukukuna aykırı olacağını, boş zamanlarını topluma vermesinin gerektiğini söylüyordum kendilerine, dedi. Haksız mıyım, sevgilim?

Vera İosifovna, konuğunu kolundan tutarak yanına oturturken,

— Buraya oturun, dedi. İstedığınız gibi kur yapabilirsiniz bana. Kocam pek kıskançtır, Otello'dan farkı yoktur, ama olsun varsın, kuşkulananmaması için dikkatli davranırız biz de.

İvan Petroviç, şefkatle mırıldandı:

— Ah, seni gidi yaramaz civcivim benim...

Ve karısını alından öptükten sonra konuğuna dönerek ekledi:

75

— Tam zamanında onurlandırdınız bizleri. Hanımım büyücek bir roman yazdı, bu akşam konuklarımıza okuyacak onu.

Vera İosifovna, kocasına,

— Jançik, dedi. Dites que l'on nous donne du the.¹ Biraz sonra salona Katerina İvanovna geldi. Annesine

pek benzeyen, onun gibi ince yapılı, sevimli, on yedi yaşlarında bir kızdı. Hallerinde çocuksu bir anlatım vardı; beli incecikti. Yeni yeni gelişen bakır göğüsleri güzel, sağlıklıydı: ilkbaharı, gerçek ilkbaharı söylüyorlardı. Daha sonra, bal, reçel, gofret ve pek lezzetli, insanın ağzında dağılan çeşit çeşit reçellerle çay içtiler. Akşamla birlikte konuklar da yavaş yavaş sökün etti. İvan Petroviç her geleni gülen gözlerle

karşıyor:

— Buyurun lütfen, diyordu.

Beklenen konuklar gelince büyük bir ciddiyetle konuk salonunda toplandılar. Vera İosifovna romanını okuyacaktı. Şöyle başladı: "Dondurucu bir soğuk vardı..." Salonda pencereler sonuna dek açıktı; mutfaktan tahtaya vuran bıçakların takırtısı işitiliyor, kavrulmuş soğan kokusu geliyordu... Yumuşak, geniş koltuklarda bir huzur vardı. Salonun loşluğunda ışıklar titreyordu. Sokaktan geçenlerin gürültü ve gülüşmelerinin her yanı sardığı, leylak kokusunun bahçeden salona dolduğu bu ilkbahar akşamında dondurucu soğuğu; batan güneşin, donuk ışınlarını baştan başa kar kaplı kırdaki bir başına yürüyen yolcunun üzerine düşürmesini anlamak pek güçtü. Vera İosifovna'nın okuduğu roman, köyünde okullar, hastaneler, kitaplıklar yaptıran genç bir kontesin, gezgin bir sanatçıya tutulmasının öyküsüydü. Gerçekte hiç olmamış ve olamayacak şeylerdi bunlar ya, dinlemesi yine de hoştu. Kişinin içi bir rahatlıyor, aklına nedense iyi şeyler geliyor, kalkmayı çekmiyordu canı...

İvan Petroviç, fısıltıyla,

1. (Fr.) Söyleyiver de çay getirsinler bize. (Çev.)

76

— Kötü değil... dedi.

Dinlerken düşünceleriyle çok uzaklara giden bir konuk, duyulur duyulmaz bir sesle yanıtladı onu:

— Doğru... gerçekten de öyle...

Aradan iki saat geçti. Yakındaki kent parkında bir orkestra çalıyor, koro şarkılar söylüyordu. Vera İosifovna defterini kapatınca herkes beş dakika susarak o sırada koronun söylediği 'Luçinuşka'yı dinledi. Romanda olmayanı, yani gerçeği söylüyordu bu ezgi.

Startsev,

— Yapıtlarınızı dergilerde yayınlıyor musunuz? diye sordu Vera İosifovna'ya.

— Hayır, dedi öteki, yayınlamıyorum. Yazıp dolabıma kilitliyorum. Yayınlamam için bir neden yok ki, yeterince paramız var.

Oradakiler nedense iç geçirdiler. İvan Petroviç, kızına döndü:

— Kotik, şimdi de sen birşeyler çal bize.

Piyanonun kapağını kaldırdılar, hemen oracıkta hazır bekleyen notaları açtılar. Katerina İvanovna, oturur oturmaz on parmağını birden vargücüsüyle tuşlara indirdi. Hemen arkasından bir daha, .bir daha... Omuz ve göğüsleri titriyor, inatla hep aynı yere indiriyordu on parmağını birden. Tuşları piyanonun içine gömünceye dek böyle vuracağı benziyordu. Salon korkunç bir gürültüyle uğulduyordu. Tavan, döşeme, eşyalar, her şey gümbürdeyip duruyordu... Katerina İvanovna, güç, ilginçliğini güçlüğünden alan, uzun, tekdüze bir parça çalıyordu. Dinlerken, yüksek bir dağdan yuvarlanan kocaman kocaman taşlar dolduruyordu Startsev'in hayâlini. Taşlar durmadan peş peşe yuvarlanıyor, hiç duracağı benzemiyorlardı. Startsev, bu korkunç yuvarlanışın bir an önce durmasını istiyor, öte yandan aşırı çabadan yüzü al al olmuş, güçlü, enerjik, perçemi alınına düşmüş Katerina İvanovna'yı çalarken seyretmek de pek hoşuna gidiyordu.

Dyalij'de hastalar ve köylüler arasında geçirilen uzun bir kıştan sonra böy-

77

le zengin döşeli bir konuk salonunda oturup albenili, tertemiz, genç bir kıızı seyretmek; çaldığı gürültülü, can sıkıcı da olsa, önemli müziği dinlemek pek hoş, pek yeniydi onun için...

Kızı çalmayı bitirip piyanonun önünden kalkınca İvan Petroviç, gözleri yaşlı,

— Kotik'çiğim, dedi, bu akşam her zamankinden bir başka çaldın. Ölesiye doyurdun bizi müziğe.

Herkes Katerina İvanovna'nın çevresini almış, onu kutluyor, iç çekiyor, çoktandır bu kadar tatlı müzik dinlemediklerine birbirlerini inandırmaya çalışıyorlardı. Genç kız ortalarında hiç konuşmadan, hafif gülümseyerek duruyordu. Her halinde bir büyüklük, zafer sarhoşluğu vardı.

— Çok güzel!

Genel heyecana kapılan Startsev de söze karıştı:

— Çok güzel!

Sonra Katerina İvanovna'ya dönerek,

— Müzik öğreniminizi nerede yaptınız? diye sordu. Kon-servatuvarda mı?

— Hayır, konservatuvaya yeni gireceğim. Bu kadarını evde, Bayan Zavkonvska'dan öğrendim.

— Liseyi bitirdiniz mi?

Kızının yerine Vera İosifovna karşılık verdi:

— Hayır! Öğretmenleri eve getirttik. Siz de bilirsiniz ki, lise ya da enstitülerde çocuk, birtakım kötülüklerin etkisi altındadır. Özellikle kız çocuğu, büyüme çağında yalnızca annesinin etkisi altında kalmalıdır.

— Ama yine de konservatuvaya gireceğim, diye atıldı Katerina İvanovna.

— Hayır, Kotik anneciğini sever. Annesiyle babasını üzmeyecek.

Katerina İvanovna, yan şaka yarı ciddi, ayaklarını yere vurarak, nazlı bir sesle,

— Olmaz, dedi. Gideceğim! Gideceğim!

Yemekten sonra ise İvan Petroviç gösterdi hünerlerini.

78

Sadece gözleriyle gülerek birçok fıkralar anlattı, şakalar yaptı, gülünç bilmeceler sordu. Sorduklarını kimseler bilemeyince de yine kendisi çözüverdi. Kendine özgü, şakacı, uzun çalışmalar sonunda elde edilmiş, çoktan beri günlük konuşmasına girdiği açıkça anlaşılan bir dille konuşuyordu: büyücek, kötü değil, kırdım sizi bağışlayın...

Evdeki olağanüstülüklerin hepsi bu kadar da değildi. Karınlarını tıkabasa doyurmuş, geçirdikleri birkaç saatten son derece memnun konuklar, antrede birikip pardösülerini, bastonlarını seçerlerken ortalıkta bir o yana bir bu yana koşup duran on üç on dört yaşlarında, kafası üç numaraya vurdurulmuş, tombul yanaklı uşak Pavluşka'ya, ya da evdeki adıyla Pava'ya, İvan Petroviç,

— Hadi, Fava, diye seslendi. Yap numaranı.

Pava, olduğu yerde put gibi durdu, ellerini yukarı kaldırıp son derece acıklı bir sesle:

— Ölesiye mutsuz kız! dedi.

Herkes kahkahayla gülmeye başlamıştı.

Startsev, sokağa çıktığında, 'Sıkılmadık,' diye geçirdi

içinden.

Bir meyhaneye girip şarap içti, sonra yine yayan, Dya-lij'e yollandı. Yolda hep şu şarkıyı mırıldandı kendi kendine:

"Senin o sesin bana hem tatlıdır, hem acı..." Dyalij'e kadar olan on verst yürüdüktan sonra yatağına girdiğinde en ufak bir yorgunluk bile hissetmiyordu. Yirmi verst daha seve seve yürüyebilirdi.

Tam uykuya dalarken 'Kötü değil' sözü geldi aklına, hafifçe gülümsedi.

Startsev, Turkin'lere gitmeyi pek istiyordu ya, hastanedeki işlerinden fırsat bulamıyordu. Özel işlerine bir saat bile ayıramıyordu. Böyle sıkı çalışmayla yalnızlık içinde bir yıl geçti. Bir gün mavi zarflı bir mektup getirdiler Startsev'e...

Vera İosifovna, uzun zamandan beri migrenden dertliy-

79

di. Hele, Kotik'in her gün "Konservatuvara gideceğim," diye tutturduğu son zamanlarda baş ağrısı dayanılmaz bir hal almış, nöbetler sıklaşmıştı. Kentin bütün doktorları hastanın acılarını dindirmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Öyle ki, sonunda sıra köy hekimine gelmişti. Vera İosifovna, duygulu bir mektup yazmış, bir an önce gelip acılarını dindirmesi için yalvanyordu ona.

Startsev, istenildiği gibi en kısa zamanda gelmiş; o günden sonra da sık sık gidip gelmeye başlamıştı Turkin'lere. Gerçekten de önceleri hafifletmişti Vera İosifovna'nın acısını. Hasta, her önüne gelene onun bulunmaz, olağanüstü bir doktor olduğunu söyleyip duruyordu. Ama artık Startsev'in Turkin'lere bu kadar sık gidip gelmesinin gerçek nedeni Vera İosifovna'nın baş ağrısı değildi...

Gene bir tatil günüydü. Katerina İvanovna piyanoda uzun, yorucu parçalarını bitirdikten sonra hep birlikte yemek salonunda oturmuşlar, çay içmişler, İvan Petroviç'in anlattığı fıkralara gülüşüyorlardı. Birdenbire dış kapının zili çaldı. Kalkıp kapıya gitmek, gelen konuğu karşılamak gerekiyordu. Bir anlık kargaşadan yararlanan Startsev, Katerina İvanovna'nın kulağına eğilerek:

— Allahaşkına, yalvarırım, acıyın bana, bahçeye çıkalım! diye fısıldadı.

Heyecandan kalbi duracakmış gibi çarpıyordu.

Kız, Startsev'in ona ne söylemek istediğini anlayamamış, bu önerisine şaşmış gibi omuzlarını kaldırmıştı, ama yine de yerinden kalkıp bahçeye çıktı. Arkası sıra yürüyen Startsev,

— Üç dört saat piyano çalıyorsunuz, diyordu, sonra da annenizin yanına oturuyor, hiç kalkmıyorsunuz oradan. Konuşmak için fırsat bulamıyorum sizinle. Elinizi, ayağınızı öpeyim, on beş dakikacık da bana ayırın.

Güz yakındı. Bahçe anlamlı bir sessizliğe, bir hüzne bürünmüştü. İki yanı ağaçlı yollar solgun yapraklarla örtülüydü. Artık hava da erken kararıyordu. Startsev devam etti:

80

1

— Bir haftadır göremiyorum sizi, bunun ne dayanılmaz bir acı olduğunu bilemezsiniz! Oturalım. Birazcık beni dinleyin.

Bahçede ikisinin de sevdiği bir yer vardı: kalın bedenli, yaşlı akçaağacın dibindeki bank. Gene o banka oturdular. Katerina İvanovna, kuru, bir işadama tavrıyla:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

— Bir haftadır göremiyorum sizi diyordum. Böylesine uzun bir zaman sesinizi işitmedim. Sesinize tutkunum ben, onsuz yapamam. Konuşun...

Katerina İvanovna'nın tazeliğine, gözleriyle yanaklarının saf, temiz anlatımına vurulmuştu. Giysisinin bedenine oturduğunda bile olağanüstü sevimli, saf ve içten inceliğiyle dokunaklı birşeyler buluyordu. Bu saflığa karşın, pek akıllı, yaşına göre pek olgun da geliyordu ona. Oturup edebiyat üzerine, sanat üzerine, istediği her konuda rahat rahat konuşabilirdi onunla. Ciddi bir konuşma sırasında bazan olmadık yerde birdenbire kahkahayı koyverdiği, koşarak eve girdiği . oluyorsa da, hayattan, insanlardan yakınabilirdi ona yine de. Bütün öteki S. kızları gibi o da çok okuyordu. (S.'de okumayı sevmeyizlerdi genellikle. Hatta kitaplık memuru, burayı ka-patsalar kızlarla genç Yahudilerden başka kimsenin ruhu duymaz, derdi). Katerina İvanovna'nın okuma sevgisi pek hoşuna gidiyordu Startsev'in. Her görüştüklerinde heyecanlı bir ilgiyle en son ne okuduğunu sorar, kendinden geçerek Katerina İvanovna'nın yanıtını dinlerdi.

Bahçede sevgili banklarında otururlarken,

— Görüşmediğimiz son haftada ne okudunuz? diye sordu yine. Yalvarırım, anlatın bana.

— Pisemskiy'i.

— Neyini?

— 'Bin Run'unu. Pisemskiy'in ne acayip bir soyadı varmış: Aleksey Feofilaktiç!

— Nereye gidiyorsunuz? diye haykırdı Startsev alçak,

acıklı bir sesle.

Besleme

81/6

Kotik kalkmış, eve gidiyordu. Startsev seslendi arkasından:

— Sizinle konuşmalıyım, birşeyler açıklamalıyım size... Bari beş dakikacık daha kalın! Elinizi ayağınızı öpeyim!

Katerina İvanovna bir şey söylemek istiyormuş gibi durdu, sıkılgan bir tavırla Startsev'in eline bir kâğıt sıkıştırıp koştu, eve gitti, yine piyanosunun başına oturdu.

"Bu gece saat on birde mezarlıkta, Demetti Anıtının yanında olun" yazıyordu kâğıtta.

Otele giderken Startsev, "Bu, akıllıca bir buluş değil işte," diye düşünüyordu. "Böyle bir iş için mezarlık da nereden çıktı? Nereden?"

Bunda anlaşılamayacak bir yan yoktu oysa: kötü bir şaka yapıyordu Kotik. Sokak, park dururken kentin dışındaki mezarlıkta, hem de gece vakti, randevu vermek garipliği başka neye yorumlanabilirdi ki? Hem, ah vah etmek, kızlardan mektup almak, mezarlıklarda sürtmek, bu dönemde bir lise öğrencisinin bile güldüğü çocukluklar yapmak onun gibi akıllı başında, çevresinde saygı gören bu taşra hekimine yakışır mıydı hiç? Bu serüven nereye götürecekti onu? Ne işler açacaktı başına? Arkadaşları duyunca ne diyeceklerdi? Otelin oturma salonundaki masalar arasında bir aşağı, bir yukarı dolaşırken böyle düşünüyordu işte Startsev. Ama saat on buçukta birdenbire karar değiştirip arabasını acele hazırlattı, mezarlığa yollandı.

Artık bir çift atıyla, kadife yelekli, Panteleymon adında bir de arabacısı vardı. Yıldızlı gökyüzünde süzülen dolunayın ısıttığı kent derin bir sessizliğe gömülmüştü. Bir sonbahar serinliği vardı. Kentin dış mahallelerinden, mezbananın bulunduğu yandan köpek ulumaları iştiliyordu. Startsev, arabasını kentin bilimindeki ara sokaklardan birinde bırakarak, mezarlığa doğru yürümeye başladı. "Herkesin garip bir yanı olur," diye düşünüyordu. "Kotik'in de var bazı gariplikleri. Kimbilir? Belki de şaka yapıyordur. Gelecek." Kendisini bu tatlı, ama boş umuda bırakmış; hazdan başı dönüyordu.

82

Tarlalar arasından geçen yolda bir buçuk saat kadar yürüdü. Mezarlık uzakta bir orman, ya da geniş bir bahçe gibi simsiyah uzanıyordu. Biraz sonra, beyaz taşla örülü alçak duvarı, kapısı görüldü. Ayışığında kapının üzerindeki yazı okunabiliyordu: "Vadesi gelecek, o da..."

Startsev parmaklıklı kapıdan geçip içeri girdi. İlk gördüğü, beyaz haçlarla mezar taşları ve servilerle mezar taşlarının ayışığında iki yanı ağaçlı yollara düşen kara gölgeleri oldu. Siyah ve beyazdan başka bir şey görünmüyordu çevrede. Uykulu ağaçlar dallarını beyazlıkların üstüne sarkıtmışlardı. Tarlalardan daha bir aydınlıktı burası sanki. Vahşi hayvan pençesini andıran akçaağaç yaprakları yerdeki gri kumda, mermer mezarlar üzerinde kara karaydılar. Mezar taşların-daki yazıtlar rahatlıkla okunuyordu. Hayatında ilk kez gördüğü, belki de bir daha hiç göremeyeceği bir şey şaşırtmıştı Startsev'i ilk anda: başka hiçbir şeye benzemeyen değişik bir dünya vardı karşısında; ayışığının, beşiğindeymiş gibi yumuşak, candan olduğu; yaşantının bulunmadığı, bulunamayacağı, ama her karanlık servisinde, her mezarında sakın, hoş, sonsuz bir yaşantı vaat eden içe kapanıklığın, bilinmezliğin gizlendiği bir: dünya... Mezar taşlarından, solgun çiçeklerden yapraklara sinen- sonbahar havasından bir veda, hüznün ve sükun kokusu esiyordu.

Her yer, her şey susmuştu. Yıldızlar, dostça bir uzlaşma içinde gökyüzünden aşağıyı seyreliyorlardı.

Startsev'in bu sessizlikte çınlayan ayak sesleri öyle yersiz ve zamansızdı ki... Uzaklarda kilisenin saati geceyarısını vurmaya başladığında Startsev kendisini ölü, bu mezarlığa gömülü sandı bir an nedense. Ansızın birisi onu gözetliyormuş gibi geldi. Burada sükun, sessizlik değil; yokluğun derin elemiyle içe atılmış umutsuzluğun bulunduğunu düşündü...

Demetti'nin anıtı, tepesinde melek tasviri olan haç biçiminde küçük bir yapıydı. Yıllar önce bir İtalyan operası S.'ye de uğramış, kadın sanatçılarından biri temsil sırasında ölünce buraya gömmüşler, bu anıtı da yaptırmışlardı. Bu

83

olay çoktan unutulmuştu kentte. Bakımsız anıtın girişi üzerindeki lâmba ayışığını yansıtıyor, yanıyormuş gibi parlıyordu.

Görünürlerde kimsecikler yoktu. Geceyarısı kim gelirdi buralara zaten! Ama yine de bekliyordu Startsev. Ayışığı iç ateşini kızıştırıyormuşçasına, hırsla bekliyor, öpüşmeler, kucaklaşmalar canlandırıyordu hayâlinde. Yarım saat kadar anıtın dibinde oturdu, sonra kalkıp şapkası elinde, dolaşmaya başladı. Bir yandan yolları gözetliyor, bir yandan da "Bir zamanlar güzel, albenili, seven, geceleri tutku ateşiyle içleri kavrulan, kendilerini yumuşak okşamalara bırakan kaç kadın ve kız yatıyordur burada acaba?" diye düşünüyordu. Doğa ana ne kötü alay ediyordu insanoğluya! Ne acı bir gerçektir bu! Startsev'in aklından geçen bunlardı ya, yine de birşeyler istediğini, ne pahasına olursa olsun aşk aradığını haykırmak geliyordu içinden. Mermer taşlar yerine, utanarak ağaç gölgelerine saklanmaya çalışan biçimli, pek hoş kadın hayâlleri görüyordu şimdi. İçine bir sıcaklık doluyor, ciğerleri kavrulu-yormuş gibi geliyordu ona...

Biraz sonra perde inmiş gibi her şey kayboldu birdenbire; ay bulutların arkasına kaymış, çevre zifiri bir karanlığa bürünmüştü. Startsev kapıyı güçlükle buldu. Arabasını bıraktığı ara sokağı bir buçuk saat aradı.

— Çok yorulduğum, dedi Panteleymon'a, ayaklarım taşıyor beni.

Büyük bir hazla arabasına otururken şöyle geçirdi içinden: "Of, fazla şişmanlık hiç iyi değil!"

Ertesi gün akşamüzeri evlenme önerisinde bulunmak üzere Turkin'lere gitti Startsev. Ama yine şansı yoktu, Katerina İvanovna'ya kadın berberi gelmiş, odasında saçlarını yapıyordu. Kulüpte danslı bir eğlence vardı, oraya gidecekti.

Uzun süre yemek salonunda oturup çay içmesi gerekti. Konuğunun düşünceli ve pek keyifsiz olduğunu sezen İvan Petroviç, Alman çiftlik kâhyasının köyde gizlilikle utanmanın ortadan kalktığını haber veren gülünç mektubunu çıkarıp

84

okudu ona.

Startsev, dalgın dalgın dinlerken, "Oldukça yüklü bir drahome verirler herhalde," diye düşünüyordu.

Gece hiç uyuyamadığı için tatlı, uyuşturucu bir içki içmiş gibi bir sersemlik vardı üzerinde. Yüreği mutluluk, sıcaklıkla doluydu. Öte yandan kafasındaki garip bir soğuklukla ağır bir taş uyarmaya çalışıyorlardı onu:

"Vakit henüz geç değilken vazgeç bu çılgınlıktan!" diyorlardı. "Senin dengin mi o? Şımartılmış, kaprisli bir

kız. Saat ikiye kadar uyuyor. Sen bir köy papazının oğlu, bir taşra hekimisin..."

"Ne olacak sanki?" diye geçiriyordu içinden. "Olsun varsın."

Taş parçası bırakmıyordu: "Hem onunla evlensen bile kızın ailesi taşra hekimliğini bırakıp kente yerleşmeni isteyecek."

"Ne olur kente yerleşirsem? Kentte istiyorlarsa kentte yaşarız biz de. Nasıl olsa drahome verecekler, onunla bir iş tutmaya çalışırım..."

Sonunda göründü Katerina İvanovna. Omuzlarını açıkta bırakan balo giysisi içinde daha bir cici, tertemizdi. Startsev onu görünce öyle heyecanlanmıştı ki, tek söz söyleyemeden yüzüne bakıyor, sadece gülümsüyordu.

Katerina İvanovna, salondakilere allahaısmarladık derken Startsev gitme zamanının geldiğini, hastalarının beklediğini söyleyerek kalktı; orada kalmasını gerektiren bir neden

yoktu artık.

— Elden ne gelir, dedi İvan Petroviç. Gidiniz bari. Geçerken Kotik'i de kulübe bırakırsınız hem.

Dışarıda yağmur çiseliyordu, zifiri bir karanlık vardı. Arabanın ne yanda olduğunu ancak Panteleymon'un kısık öksürük sesinden anlayabildiler. Tenteyi açmıştı Panteleymon.

İvan Petroviç, kızını arabaya yerleştirirken,

— Bu havada dışarı çıkmak akıl kârı değil ya! dedi. Hadi sür bakalım arabacı. Güle güle gidiniz, lütfen!

85

Araba karanlığın içine daldı.

— Dün gittim mezarlığa, diye başladı Startsev. Soyluluğunuz ve iyi yürekliliğinizle bağdaşmıyor bu davranışınız...

— Mezarlığa mı gittiniz?

— Evet, gittim ve saat ikiye dek bekledim orada. Çok üzüldüm.

— Şakadan anlamıyorsanız üzülün, yeridir.

Ona tutulan bir erkeğe böylesine kurnazca bir şaka yapabildiğinden kıvanç duyan Katerina İvanovna, böyle aşırı bir tutkuyla sevildiği için de son derece mutluydu. Kahkahayla gülmeye başlamışken birdenbire korkuyla haykırdı: Araba kulübün girişine dönüş yaptığı için hafif yana yatmıştı. Startsev fırsatı değerlendirerek hemen beline sarıldı. Beriki de korkudan iyice yaklaşmıştı ona. Startsev kendini tutamayıp Katerina İvanovna'yı dudaklarından, boynundan öperken, daha da çekti onu kendine.

— Yeter, dedi Katerina İvanovna, soğuk bir sesle.

Birkaç saniye sonra arabadan inmişti bile. Kulübün aydınlık girişindeki polis memuru iğrenç bir sesle bağırdı Pan-teleymon'a:

— Ne bekliyorsun, karga? Çek arabayı bakalım!

Startsev doğru otele gitti. Ama çabuk döndü. Birilerinden bulup buluşturduğu frakla ve yakanın içinden fırlamak istiyormuş gibi durmadan kabaran beyaz papyonuyla geceyarısı kulübün konuk odasında oturmuş, Katerina İvanovna'ya duygulu bir tavırla,

— Oh, hayatlarında hiç sevmeyenler, ne kadar da haber-sizlermiş dünyadan! diyordu. Bence, şimdiye dek kimse aşkı eksiksiz tammlayamamıştır. Bu ince, mutluluk ve iç sıkısı dolu duyguyu anlatmak pek öyle kolay değildir. Onu bir kez bile olsa tadanlar sözcüklerle anlatmaya kalkışmazlar. Önsözler, tanımlamalar neye yarar? Gereksiz güzel sözler de söylemeyeceğim. Aşkım sınırsızdır...

Sonunda dayanamadı:

— Yalvarırım, köleniz olurum, karım olunuz! dedi.

86

1

Katerina İvanovna bir an düşündükten sonra pek ciddi

bir sesle,

— Dmitriy İoniç, diye karşılık verdi, bana bağışladığınız onura çok çok teşekkür ederim, size saygım sonsuzdur, ama... -ayağa kalkarak sözlerine öyle devam etti:- ama kusura bakmayın, karınız, olamam. Ciddi konuşalım, biliyorsunuz ki, Dmitriy İoniç, sanatı her şeyin üstünde tutan bir insanım ben. Müziği pek, ama pek çok seviyorum. Kendimi ona adadım. Bir sanatçı olarak ün yapmak, başarıdan başarıya koşmak, özgür kalmak istiyorum. Siz ise bu kentte yaşamamı, artık dayanamayacağım bu boş, bir işe yaramaz yaşantımı sürdürmemi istiyorsunuz benden. Bir ev kadını olmak ha, bağışlayın, olamaz böyle bir şey! Kişi yüksek, aydınlık amaçlara yönelmelidir, aile yaşantısıysa hayatımın sonuna dek elimi kolumu bağlar benim. Dmitriy İoniç (hafifçe gülümsedi: 'Dmitriy İoniç', derken 'Aleksey Feofilaktiç'i hatırlamıştı), Dmitriy İoniç, siz iyi yürekli, zeki, üstün bir insansınız. Herkesten üstün bulurum sizi ben... -gözlerinde yaşlar parıldı-yordu- bütün kalbimle beğeniyorum sizi ya... anlayın beni

ne olur...

Ağlamamak için arkasını Startsev'e dönüp odadan çıktı. Startsev'in yüreği hızlı çarpmıyordu artık. Sokağa çıktığında ilk iş olarak papyonunu gevşetti, derin bir soluk aldı. Utanıyordu, gururu kırılmıştı. Önerisinin reddedilebileceğini hiç mi hiç getirmemişti aklına. Bütün o hayallerinin, sıkıntılarının, umutlarının, onu, tiyatrodaki küçük bir aşk oyununda olduğu gibi, böyle aptalca bir sona götürdüğüne inanamıyordu. Aşkına, duygularına acıyordu. Öyle ki, avazı çıktığıınca bağırarak, önünde oturan Panteleymon'un geniş sırtına şemsiyesinin sapını vargüciyle indirmek için zor tutuyordu kendini.

Üç gün elini bir işe değdiremedi. Uyumadı, bir şey yemedi. Ancak Katerina İvanovna'nın konservatuvara girmek için Moskova'ya gittiğini duyduktan sonra biraz kendine gelebildi, eski yaşayışına dönebildi.

87

Zamanla, mezarlıkta beklediğini, o akşam frak bulabilmek için kapı kapı dolaştığını daha seyrek hatırlıyordu. Aklına geldiğinde tembel tembel gerinerek,

— Hiç de üşenmemişim! diyordu.

Aradan dört yıl geçti. Kentte pek çok hastası vardı şimdi Startsev'in. Her akşam, Dyalij'deki hastalarının işlerini alelacele bitirdikten sonra hemen troykasıyla (artık çingraklı bir troykası vardı) kentteki hastalarına koşuyor, gece geç vakit dönüyordu eve. Şişmanlamış, iyice yağlanmıştı. Nefes darlığı olduğu için yaya yürüyemiyordu hiç. Panteleymon da hayli şişmanlamıştı. Enine verdikçe daha bir üzüntüyle solur olmuştu. Acı talihinden yakınıyordu hep: araba sürmek canına tak etmişti artık.

Startsev çok evlere girip çıkıyor, birçok insanla karşılaşüyor, ama kimseyle yakın ilişki kurmuyordu. İnsanlar hayat görüşleriyle, konuşmalarıyla, hatta dış görünüşleriyle nefret uyandırıyorlardı onda. Olaylar, oyun oynarken, yemek yerken uysal, soylu, hatta zeki görünen bir kişinin yemekle ilgili olmayan bir konuya, örneğin politika, ya da bilime sıra gelince öyle çıkmazlara girdiğini, insanın kolunu sallayıp hemen oradan uzaklaşmaktan başka bir şey yapamayacağı öyle ahmakça, bayağı, filozofça sözler ettiğini öğretmişlerdi ona. Aydın geçen bir kentliyle konuşmayı denediğinde, örneğin "Şükür, insanlık ilerliyor, az zaman sonra pasaport ve ölüm cezaları da kalkar bu gidişle," diyecek olsa, kentli kaşlarını çatarak kuşkulu kuşkulu gözlerinin içine bakıyor, "O zaman isteyen istediğini sokak ortasında yatıp kesmez mi?" diye soruyordu. Akşam toplantılarında yemekten sonra salonda otururlarken kişinin çalışmasının gerektiğini, çalışmadan yaşamının doğru olmadığını söyleyecek olsa, salondakiler bu sözleri kendilerine edilmiş hakaret sayıyor, hemen sinirli bir tartışmaya girişiyorlardı onunla. Gerçekten de ne bir iş yapıyor, ne de bir şeyle ilgileniyorlardı kentliler. Öyle ki, sohbet etmek için onları ilgilendiren bir konu bulmakta güçlük çeki-

88

yordu Startsev. İşte bunun için onlarla konuşmaya başlamaktan daima kaçınıyor, sadece yiyor ve briç oynuyordu. Bir eve eğlenceye çağrıldığında oturuyor, tabağından gözlerini kaldırmadan, bir söz bile etmeden yemeğini yiyordu. Masadakiler konuşuyordu hep tabii. Bayağı, haksız, aptalca şeyler söylüyorlardı. Startsev'in canı sıkılıyor, heyecanlanıyordu ya, yine de bir şey söylemiyordu. Daima kaşları çatık sustuğu, tabağına baktığı için bir ad da takmışlardı ona kentte, Lehlilikle hiç ilgisi olmadığı halde, 'Kızgın Leh' diyorlardı ona.

Tiyatro, konser gibi eğlencelerden kaçıyor, öte yandan saatlerce seve seve briç oynuyordu. Farkında olmadan etkisine kapıldığı bir eğlencesi daha vardı: gündüz kazandığı, ceplerini tıkabasa dolduran lavanta, sirke, vaftiz yağı kokulu sarı, yeşil banknotları çıkarıp tek tek sayıyor, sonra gizli bir yerde biriktiriyordu. Toplanan banknotlar birkaç yüzü bulunca hepsini birden bankaya yatırıyordu.

Katerina İvanovna'nın gidişinden bu yana geçen dört yılda ancak iki kere, o da hâlâ migren tedavisi gören Vera İosi-fovna'nın çağrısı üzerine gitmişti Turkin'lere. Katerina İvanovna her yaz annesini babasını görmeye geliyordu ya, olmamış, görememişti onu hiç.

Durgun, serin bir sabahı. Hastaneye bir mektup getirdiler Startsev'e. Vera İosifovna onu çok özlediğini, hemen gelip acılarını dindirmesini istediğini, hem bugün doğum günü olduğunu yazıyordu. Mektubun altında bir de şöyle dip notu vardı: "Annemin isteklerine ben de katılıyorum. K."

Startsev uzun uzun düşündükten sonra akşamüzeri kalkıp Turkin'lere gitti.

İvan Petroviç, yine yalnızca gözleriyle gülerek,

— Oo, buyurun lütfen! diye karşıladı onu.

Hayli çökmüş, saçları aklaşmış Vera İosifovna, Startsev'in elini sıkarken yapmacık soluyarak,

— Bana hiç kur yapmak istemiyorsunuz, doktor, dedi. Artık uğramıyorsunuz bize. Sizin için pek yaşlıym anlaşılan. Balon, genç biri geldi şimdi. Belki o biraz şanslı olur.

89

Kotik mi ne haldeydi? Zayıflamış, yüzü solmuş, daha bir güzelleşmiş, serpilmişti. Artık Kotik değil, Katerina İva-novna'ydı. Eski tazeliği, çocuksu saflığı yoktu üzerinde. Bakışlarında, davranışlarında ürkek, suçlu birşeyler vardı. Burada, babasının evinde kendi evinde değilmiş gibi çekingendi. Elini Startsev'e uzatırken,

— Kaç yaz, kaç kış geçti aradan! dedi.

Yüreğinin heyecanla çarptığı belliydi. Gözlerini kırpmadan, merakla Startsev'in yüzüne bakarken devam etti:

— Ne de çok şişmanlamasınız! Yanmış, daha bir olgunlaşmış, ama genel olarak pek az değişmişsiniz.

Startsev şimdi de hoşlanmıştı Katerina İvanovna'dan; hem pek hoşlanmıştı ya, bir yanı eksikmiş gibi geliyordu ona. Bir yanı fazla da olabilirdi, bu fazla ya da eksik olan şeyin ne olduğunu bilemiyordu yalnız, ama dört yıl önceki duyguları yine yaşamasına bir şey engel oluyordu. Uçuk benzini, şimdiki yüz anlatımını, hafiften gülümsemesini, sesini seve-memişti. Biraz sonra giysilerini, oturduğu koltuğu da beğenmez oldu. Onunla evlenmeyi istediği geçmişteki her şeyden nefret ediyordu. Dört yıl önce onu öylesine heyecanlandıran-aşkını, hayâllerini, umutlarını hatırladı, canı sıkılmaya başladı.

Tatlı börekle çay içtiler. Sonra Vera İosifovna son yazdığı romanını okudu. Gerçekte hiç olmamış, olamayacak şeylerdi yine okudukları. Startsev dinliyor, Vera İosifovna'nın ak düşmüş biçimli başına bakıyor, bir an önce bitirmesini bekliyordu.

"Roman yazmasını beceremeyen değil, yazıp da yetersizliğini gizleyemeyen yeteneksizdir," diye geçiriyordu içinden.

— Kötü değil, dedi İvan Petroviç.

Daha sonra Katerina İvanovna uzun, gürültülü bir parça çaldı. Bitirdiğinde uzun süre hayranlıklarını belirttiler, övdüler onu.

"İyi ki evlenmedim onunla," diye düşünüyordu Startsev.

Katerina İvanovna ona bakıyor, herhalde, bahçeye çık-

'90

malarını önermesini bekliyordu. Startsev'in ise onunla ilgilendiği yoktu.

Sonunda dayanamayıp yanına sokularak, — Gelin, biraz konuşalım sizinle, dedi Katerina İvanovna. Nasılsınız? İşleriniz ne âlemde? Neyiniz var? Hep sizi düşündüm -sesi titriyordu-. Mektup yazmak, hatta Dyalij'e gelmek istedim. Bir keresinde kararımı iyice vermiştim, ama sonra vazgeçtim. Niçin böyle

davranıyorsunuz bana? Bugün öyle bir heyecanla bekliyordum ki sizi... Allahaşkına bahçeye çıkalım.

Bahçeye çıkıp dört yıl önceki gibi yine akçaağacın dibindeki banka oturdular. Bahçe yarı karanlıktı.

— Nasılsınız? diye sordu Katerina İvanovna.

— Şöyle böyle.

Startsev'in aklına bir şey gelmiyordu. Bir süre sustular. Katerina İvanovna elleriyle yüzünü kapayarak,

— Çok heyecanlıyım, dedi. Ama sizin umursadığımız yok. Moskova'dan döndüğüme seviniyorum. Ama bir türlü alışamıyorum da.

Katerina İvanovna'nın yüzünü daha yakından görüyordu şimdi Startsev. Yarı karanlıkta odadakinden daha da genç görünüyordu. Eski çocuksu anlatımı bile gelmişti yüzüne sanki. Katerina İvanovna da, bir zamanlar onu öylesine tutkuyla, içten, ama mutsuz seven bu erkeği daha yakından görmek istiyormuş gibi katıksız bir merakla Startsev'in yüzüne bakıyor; gözleri bu aşk için ona sonsuz minnettarlıklar anlatıyordu. Startsev de hatırladı geçmişi: mezarlıkta bekleyişini, gün ağarırken yorgun argın eve dönüşünü... Ve birdenbire bir sıkıntı düştü içine, acı bir pişmanlık duydu yaptıklarına. İçinde bir ateş yavaş yavaş yanmaya başlamıştı.

— Sizi kulübe götürdüğüm akşamı hatırlıyor musunuz? dedi. Yağmur yağıyordu...

İçindeki ateş tutuşmuştu artık. Hep konuşmak, dünyadan, insanlardan yakınmak istiyordu... Göğüs geçirdikten sonra,

91

— Eh! dedi. Nasıl olduğumu soruyorsunuz. Nasıl olabilirim? Yaşlanıp şişmanlamak, kendimizi koyvermekten başka ne yapabiliriz? Günler birbirini kovalıyor, ömrümüz tükeniyor; biz de sıkıcı, anısız ve düşüncesiz yaşantımızı sürdürüp gidiyoruz... Gündüzleri hastalarımı uğraşıyorum, akşamları kulüpte nefret ettiğim kumarbazların, alkoliklerin, mıymıntılardan arasında vakit geçiriyorum. Anlayacağınız dayanılmaz bir hayatım var.

— Oysa soylu bir mesleğiniz var. Eskiden hastanenizden konuşmayı pek severdiniz. O zamanlar ben de bir gariptim ki sormayın. Kendimi büyük bir piyanist sanıyordum. Her genç kızın piyano çalabileceğim düşünemiyordum. Ben de başkaları kadar çalışıyordum ve ötekilerden üstün yanımdı yoktu. Annemin yazar olduğu kadar ben de piyanistim işte. Kuşkusuz, o zamanlar anlayamıyordum sizi, ama Moskova'da hep sizi düşündüm. Sadece sizi düşünüyordum da diyebilirim. Bir taşra hekimi olmak, acı çekenlere, halka yardım edebilmek ne büyük mutluluktur! Moskova'da sizi düşündüğümde üstün, ülküsel bir kişiydiniz benim için...

Startsev akşamları sonsuz bir hırsla ceplerinden çıkarıp saydığı banknotları hatırladı; içinde biraz önce tutuşan ateş hemencecik sönmüştü.

Eve gitmek için ayağa kalktı. Katerina İvanovna koluna girerek konuşmasına devam etti:

— Ömrümde tanıdığım insanların en iyisisiniz. Sık sık görüşüp dertleşeceğiz, değil mi? Söz verin bana. Artık bir piyanist değilim ben, kendimi buldum. Yanınızda ne çalacağım, ne de müzikten söz edeceğim.

İçeri girdiklerinde Startsev aydınlıkta Katerina İvanovna'nın yüzünü, elem dolu, minnetle kendisini süzüp birşeyler arayan gözlerini görünce yine huzuru kaçtı, "İyi ki evlenmedim onunla," diye geçirdi içinden yine. Hemen gitmeye hazırlandı.

Onu geçirirken İvan Petroviç,

— Akşam yemeğini yemeden gitmeniz Roma hukukuna

92

aykırıdır, dedi. Pek sert bir davranış oldu bu. Sonra Pava'ya dönerek ekledi:

— Hadi bakayım, Pava, yap numaram.

Artık çocukluktan çıkıp bıyıklı bir delikanlı olan Pava yine put gibi durarak kollarını havaya kaldırdı, acıklı sesiyle:

— Ölesiye mutsuz kız! dedi.

Bütün bunlar sıkıyordu Startsev'i. Yaylı troykasına binince, bir zamanlar onun için pek değerli olan karanlık eve, bahçeye bakarken birdenbire Vera İosifovna'nın romanlarını, Kotik'in piyano çalışını, İvan Petroviç'in zekice sözlerini ve Pava'nın acıklı sesini hatırladı. "Kentte en yetenekli kişiler bunlarsa gerisi de öyle olur tabii," diye geçirdi içinden.

Üç gün sonra Pava, Katerina İvanovna'dan bir mektup

getirdi ona.

"Hiç bize gelmiyorsunuz, niçin?" diye yazıyordu. "Bize karşı değişmiş olabileceğinizden korkuyorum. Bunu düşünmek bile tüylerimi ürpertmeye yetiyor. İçimi rahatlatın, gelip her şeyin eskisi gibi olduğunu söylevin bana. Sizinle konuşmaya çok ihtiyacım var. Katerina'nız."

Mektubu okuduktan sonra bir an düşünüp Pava'ya: — Bugün .çok. işimin, olduğunu, gelemeyeceğimi söyle, canım, dedi Startsev. Üç gün sonra gelebilirim belki.

Ama, aradan üç gün, bir hafta, iki hafta geçti, yine de gitmedi Turkin'lere. Bir keresinde evlerinin yakınından geçerken bir uğramasının iyi olacağını geçirdi aklından, ama çabuk vazgeçti. Yoluna devam etti.

Ondan sonra da bir daha görmedi Turkin'leri.

Aradan birkaç yıl daha geçti. Startsev iyice şişmanlamış, yağlanmıştı. Sık sık soluyor, yürürken başım geriye atıyordu. Tombul, kırmızı yanaklarıyla yine onun gibi şişko, kırmızı yanaklı, kalın enseli Panteleymon'un sürücü yerine oturup kollarını değnek gibi dümdüz öne uzatarak, karşıdan gelen arabacılara "Sağdan gel!" diye bağırarak sürdüğü çingir-

93

raklı troykasıyla sokaklardan geçerken duygulu bir görünüm belirirdi. Sanki geçen insan değil de, bir Olimpos tanrısıydı. Hasta sayısı pek kabarıktı. Soluk alacak boş zamanı yoktu. Artık büyükçe bir çiftlik

ve kentte iki ev sahibiydi. Şimdi de bir üçüncüyü almaya hazırlanıyordu. Bankada satılacak bir evden söz etseler ona, hemen kalkıyor, hiç sıkılmadan, doğruca sözü edilen eve gidiyor, korku ve şaşkınlıkla yüzüne bakan yarı çıplak kadınlara, çocuklara aldırış etmeden bütün odaları dolaşıyor, bastonuyla kapılara vurarak,

— Bu çalışma odası mı? Burası yatak odası mı? Peki burası ne? diye soruyordu.

Bir yandan da sık sık soluyor, alnında biriken terleri mendiliyle siliyordu.

İşi çoktu ya, hekimliği yine de bırakmamıştı. Para hırsı sarmıştı benliğini bir kere, hem oraya hem buraya yetişmeye çalışıyordu. Dyaliş'de de kentte de sadece İoniş diye çağırıyorlardı onu. "İoniş nereye gidiyor?" ya da "İoniş'ı çağırırsak mı dersiniz?"

Gırtlak yağ bağladığı için daraldığından olacak, sesi incelmış, tizleşmişti. Kişiliği de değişmişti bu arada: daha bir çekilmez, huysuz olmuştu. Hastalarını muayene ederken ufak bir şeyden sinirleniveriyor, bastonunu sabırsızca yerlere vurarak o kulak tırmalayan sesiyle bağırıyordu.

— Lütfen, yalnız sorularıma yanıt veriniz. Boş şeyler söylemeyin!

Tekbaşına oturuyordu. Sıkıcı bir yaşayış sürdürüyor, hiçbir şeyle ilgilenmiyordu.

Dyaliş'deyken Kotik'e olan tutkusu tek ve herhalde, son mutluluğuydu. Akşamları kulüpte briç oynuyor, sonra masaya yalnız başına oturup yemeğini yiyordu. Hizmetini oranın en eski garsonu İvan görüyor, daima 17 numaralı yeri ayırıyordu ona. Kulüpteki bütün görevliler; aşçısı, garsonları... neleri sevdiğini neleri sevmediğini biliyor, ellerinden geldiğince sevdiği şeyleri yapmaya çalışıyorlardı. Yoksa, Tanrı korusun, hemen kızar, bastonuyla döşemeyi dövmeye başlardı..

94

Yemek sırasında başını kaldırıp genel söyleşilere katıldığı pek seyrek oluyordu:

— Neden söz ediyorsunuz? Ha? Kimi?

Yan masalardan birinden Turkin'lerin adını duysa:

— Turkin'lerden mi konuşuyorsunuz? diye soruyordu. Hani şu, kızları piyano çalıyor?

Onun hakkında söyleyebileceğimiz bu kadar işte.

Turkin'lere gelince: İvan Petroviş hiç yaşlanmadı; yine eskisi gibi şakalar yapıyor, fıkralar anlatıyor. Vera İosifovna yazdığı romanları seve seve, içtenlikle okuyor konuklarına. Kotik her gün üç dört saat piyano çalıyor. Belli belirsiz yaşlanmış. Hasta olsa gerek, her yaz annesiyle Kırım'a gidiyor. Onları yolcu ederken İvan Petroviş tren hareket ettiğinde gözyaşlarını silerken,

— Güle güle gidiniz, lütfen! diye sesleniyor arkalarından.

Ve mendilini sallıyor. .

1898

KABUĞUNA SİNMIŞ ADAM

Geç kalan avcılar, Muhtar Prokofiy'in Mironositskiy Köyünün ucundaki samanlığında gecelemeğe hazırlanıyorlardı. İki kişiydiler: Veteriner İvan İvaniç ile lise öğretmeni Bur-kin. İvan İvaniç'in 'Çişma Himalayskiy' diye kendisine hiç de yaraşmayan iki isimden oluşan pek acayip bir soyadı vardı. Bu yüzden çevrede herkes yalnız küçük adıyla çağırırdı onu. Kent dışındaki harada kalırdı. Temiz hava almak için arasıra böyle ava çıktığı olurdu. Öğretmen Burkin, yaz aylarını Kont P.'lerden geçirirdi. Buralarda tanımayan yoktu onu.

İkisinin de uykusu yoktu. Uzun boylu, zayıf, sivri bıyıklı bir ihtiyar olan İvan İvaniç, kapının dışında oturmuş piposunu tütürüyor, ay yüzünü aydınlatıyordu. İçeride, samanların üzerinde uzanan Burkin ise karanlıkta kaldığı için gözükmiyordu.

Şuradan buradan konuşuyorlardı. Söz döndü dolaştı, muhtarın karısı Marva'ya geldi: Kafası işleyen, sağlam bir kadın olduğu halde, ömründe bir kere bile doğup büyüdüğü köyden dışarı çıkmayışından ne kenti, ne demiryolunu gördüğünden, on yıldır gündüzleri sobanın arkasında pinekleyip geceleri ıssız yollarda yalnız başına dolaştığından söz ediyorlardı.

— Bunda şaşılacak bir yan yok! dedi Burkin. Salyangoz gibi kendi kabuğuna sinmek eğiliminde az insan vardır yeryüzünde. Kimbilir, bu belki ataerkil yapının yasaları uyarınca eskiye, daha toplumsal yaşayışa geçmemiş, mağarasında bir başına yaşayan ilk insana bir dönüş, belki de insan yaratılışının her zaman görülebilen yasadışı bir örneğidir. Doğa-bilim-ci olmadığım için bu konuda söyleyecek fazla şeyim yok. Ama şu kadarım biliyorum ki, Mavra gibileri az değildir yer-

96

yüzünde. Uzağa gitmeye ne gerek, daha iki ay önce Belikov adında bir arkadaşım öldü. Bizim lisenin Latince öğretmeni idi. Hakkında anlatılanlardan bir kısmını sanırım siz de duymuşsunuzdur. Çok sıcak havalarda bile çizmelerini ve pamuk astarlı paltosunu çıkarmaması, şemsiyesini bir an bile elinden bırakmaması yüzünden kentte herkes tanırırdı onu. Şemsiyesi de, saati de, yalnız kalem açmak için çıkardığı çakısı da birer kılıf içindeydiler daima. Palto yakaları her zaman kalkık durduğu için yüzü bile kılıflı gibiydi. Siyah gözlük takar, siyah gömlek giyer, kulaklarını pamukla tıkardı. Faytona bindiğinde ilk işi sürücüye tenteyi çekmesini söylemek olurdu. Sözün kısası, varlığını bir örtüyle gizlemek ve çevresinde kendisini dış etkenlerden koruyup yalnız kalmasını sağlayacak bir kılıf yaratmak eğilimi vardı. Bu oldukça güçlü bir duyuydu onda. Gerçekler sinirini bozuyor, ürkütüyordu onu. Belki de bu korkusunu, yaşadığı zamandan tiksintisini haklı gösterebilmek çabası içinde daima geçmişi, hiç var olmayan şeyleri över dururdu. Gerçeklerden gizlenmesine yarayan şemsiyesi, çizmeleri ile öğretmeye çalıştığı Latince aynı şeydi onun için. Gözleri parlayarak,

"— Ah! derdi. Ne hoş ve gür bir dildir şu Latince. "Ve sözlerinin doru olduğu kanıtlamak ister gibi, gözlerini kısarak, parmağını sallayarak eklerdi: "— Antropos!

"Belikov'un, düşüncelerini de kılıfta saklamaya çalışır bir hali vardı. Bazı hareketleri yasaklayan genelge ve gazete yazılarından başka bir şeye güvenle inanamazdı. Bir genelge öğrencilerin akşam saat ondan sonra sokağa çıkmalarını ya da bir gazete yazısı cinsel ilişkileri yasaklıyorsa, artık bunu başka bir şekline düşünemezdi. Yasak yasaktı onun için: İzinlerde ise her zaman kuşkulu, açık söylenilmemiş, bulanık bir yan arardı. Kentte bir tiyatro, okuma ya da çay salonu açılmasına izin çıksa başını salları, alçak bir sesle,

"— Tabii haklılar, derdi. Bütün bunlar iyi ya, altından bir çapanoğlu çıkmasa.

Besleme.

97/7

"Kendisiyle hiç ilişiği yokmuş gibi görünen en küçük bir yasadışı hareket son derece  zer, umutsuzluğa düşürürdü onu. Arkadaşlarından biri kiliseye geç kalsa, öğrencilerden birinin yaramazlığı duyulsa ya da memurelerden biri gece geç vakit bir subayla dışarıda görülse hemen heyecanlanır,

"— Altından bir  apanoğlu çıkmasa bari, derdi.

" ocuk eğitimi konusunda ileri sürdüğü fikirlerdeki aşını  rkeklik ve kuşkuculuğuyla, gerçekten kılıflı iddialarıyla ne kadar da umutsuzluğa düşürürdü bizleri! Kız ve erkek liselerinde gençliğin gemi azıya aldığını, sınıflarda çok gürültü olduğunu, bunları yukarınn duymasından, altından bir  apanoğlu çıkacağından korktuğunu, ikinci sınıftan Petrov, dördüncü sınıftan Yegor atılsa çok iyi olacağını söyler dururdu. Sonunda ne oldu biliyor musunuz?     ekmeleriyle, acınma-larıyla, renksiz, küçücük yüzünün ortasındaki -gerçekten ko-karcanınki gibi k   c kt  yüzü- siyah gözlükleriyle sonunda hepimizi yendi. Yenilgiyi ister istemez kabullenmiştik:  nce 'hal ve gidiş'ten Petrov ile Yegor'un birer notunu kırdık, bir zaman sonra cezayı daha ağırlaştırarak izinsiz bıraktık ve sonunda okuldan attık onları...

"Belikov'un pek yadırganan bir huyu daha vardı:  ğret'? men arkadaşlara konukluğa giderdi. Girer oturur denetlemeye gelmiş gibi hiç konuşmadan duvarlara, eşyalara bakardı. Bir iki saat böylece oturduktan sonra kalkıp giderdi. Bunun adına da 'Arkadaşlarla iyi ilişkileri sürdürmek,' derdi. Bu ziyaretlerin ona pek sıkıcı ve ağır geldiği açıktı ya, bir arkadaşlık görevi sayıyordu bunu kendince. Biz  ğretmenler son derece çekinirdik ondan. Müdür bile korkardı, inanm. Öğretmenler az çok mürekkep yalamış, Turgenyev'i, S edrin'i okumuş, kafası işleyen insanlardır, değil mi? Ama gelin görün ki, çizme ve şemsiye ile dolaşan bu adam tam on beş yıl okulu avucunun içinde tuttu! Yalnız okulu mu? Bütün kenti! Aman belki o duyar gibi eşlerimiz cumartesi akşamları toplanıp şöyle bir eğlenemezler, oruç ayında din adamları onun yanında et yemekten, iskambil oynamaktan  ekinirlerdi. Son

98

on-on beş yıldan beri onun etkisiyle kentte herkes, her şeyden korkar olmuştu. Yüksek sesle konuşmaktan, mektup yazmaktan, uygunsuz kaçabilecek bir dostluğa başlamaktan, kitap okumaktan, yoksullara yardım etmekten, onları okutmaktan çekmiyorlardı..."

 van  vam  bir şey söylemek istiyor gibi öksürdü, piposundan bir çekti, ayl a baktı ve tane tane konuşarak:

— Evet, dedi. Kafası işleyen, Turgenyev'i de, S edrin'i. de, daha birçoklarını da okumuş öğretmenler boyun eğdiler... Böyle işte.

Burkin hik yesine devam etti:

"Belikov ile aynı apartmanda oturuyorduk. Dairelerimiz aynı katta, kapılarımız karşı karşıyaydı. Sık sık görüşürdük. Evdeki yaşantısını da biliyordum. Orada da aynı durum vardı: pijama, külah, panjurlar, kapı sürmeleri, bir sürü yasaklar ve 'altından bir  apanoğlu çıkmasa!'lar... Oruç ayında hamur işi yese mideye zarar, et yese olmaz: birisi duyar ya da görür de 'Belikov oruç tutmuyor,' diye söz ederler sonra... Bunun da bir yolunu bulmuştu, tereyağında alabalık kızarttırıp yerd . Bu belki oruç yemeği değildi, ama orucu bozacağını da kimse iddia edemezdi ya... Birinin aklına kötü bir şey gelir diye evine kadın hizmetçi sokmazdı. Afanasiy adında beceriksiz, yarım akıllı, askerliğinde emirerliği yapmış, şöyle böyle yemek pişirebilen, altmış yaşlarında bir adamı aşçı olarak tutmuştu. Afanasiy, ellerini göğsünde bağlar, kapıda dikilir, derin derin soluyarak durmadan aynı şeyi mırıldanırdı: "— Eskiden böyle miydi ya!..

"Belikov'un yatak odası kutu gibi k   c kt . Karyolasını koyu bir cibinlik kuşatırdı. Yatağa girer girmez başını yorganın altına sokar, kalkıncaya kadar bir daha dışarı çıkarmazdı onu.  eride daima sıkıcı,

boğucu bir hava olurdu. Rüzgâr, kapalı pancurları, kapıları tıkırdatır, sobada ısıklıklar, mutfaktan Afanasiy'in öfkeli solumaları işitilirdi...

"Yorganın altında boğulacak gibi olurdu. Kötü birşeyler olacağını, Afanasiy'in onu kesmek istediğini, hırsızların eve

99

girmeye hazırlandıklarını kurar kurar, sonra sabahlara kadar kötü kötü düşler görürdü. Ve sabahleyin birlikte okula giderken hep solgun yüzlü, sıkıntılı görürdüm onu. Gitmekte olduğu kalabalık, gürültülü liseden ürktüğü, çekindiği belli olurdu hareketlerinden. Benimle yürümekten bile sıkılırdı. Ve bu can sıkıntısını gizleyebilmek için,

"— Son zamanlarda çocuklar sınıflarda çok gürültü ediyorlar, derdi. Bu kadarı hiç olmamıştı.

"Ve bu Latince öğretmeni, bu kabuğuna çekilmiş insan, inanır mısınız, az kalsın evleniyordu."

İvan İvaniç, birden dönüp içeri baktı:

— Şaka ediyorsunuz!

— Hayır, ciddi söylüyorum, inanılacak şey değil, ama ramak kalmıştı evlenmesine. Kovalenko, Mihail Şavviç Kova-lenko adında Ukraynalı bir tarih-coğrafya öğretmeni atanmıştı bize. Ablası Varenka ile geldi. Uzun boylu, esmer, iri-yan, kocaman elli, kalın sesli bir gençti bu. Sıtma görmemiş bir sesi vardı, konuşurken gümbür gümbür ederdi... Ablası ise genç kızlık çağını arkada bırakmış, otuz yaşlarında, kara kaşlı, kara gözlü, al yanaklı, kardeşi gibi iriyarı ve uzun boylu bir kızdı. Kız dedim ya, eni konu geçkin bir şey olduğunu kestirmişsinizdir. Öyle canlı, neşeli, gürültücü halleri vardı ki... Durmadan Ukrayna halk şarkıları söyler, kahkahayla gülerdi. En küçük bir şey olsa ha, ha, ha! diye yüksek perdeden kahkahayı koyverirdi. Hatırlıyorum, Kovalenko'larla müdürün yaş günü partisinde tanışmıştık. Her zaman ciddi, ciddi oldukları kadar da sıkıcı, yaş günü partilerine bile zoraki giden öğretmenler arasına köpüklerin içinden birdenbire bir Afrodit doğuyor: ellerini beline koymuş ortalarda dolaşüyor, neşeli kahkahalar atıyor, şarkı söylüyor, oynuyor... Önce duygulu bir sesle 'Rüzgâr esiyor' şarkısını söylemişti. Peşinden bir iki halk şarkısı daha söyledi. Hepimiz mest olmuştuk. Be-likov bile hayran hayran dinliyordu onu. Şarkılar bitince gidip yanına oturmuş, tatlı tatlı gülümseyerek,

"— Ukrayna dili de Latince gibi kulağı okşayıcı ve gür

100

sesli bir dil, demişti.

"Bu yakınlık kızın hoşuna gitmiş olacak ki, heyecanlı heyecanlı yurdunu, Gadyaçeski ilindeki çiftliğini anlatmaya başlamıştı. Annesi çiftlikte kalıyormuş, öyle armutlar, öyle kavunlar, kabaklar yetişmiş ki orada... O kadar lezzetli, o kadar lezzetli borsç çorbası yapılmış ki, tadına doyum olmazmış!..

"Ağzımız açık onlara bakıyorduk. Hepimiz aynı şeyi düşünüyorduk. Müdürün eşi kulağıma eğilerek,

"— Onları evlendirirsek mi, ne dersiniz? diye fısıldadı. "Nedense hepimiz aynı anda Belikov'un bekâr olduğunu hatırlamıştık. Bir arkadaşımızın yaşantısındaki böyle önemli bir ayrıntının şimdiye dek dikkatimizi çekmemiş olmasına şaşıyorduk. Acaba kadınlar hakkında ne düşünüyordu? Bu önemli konudaki sorunlarını nasıl çözümlüyordu? Bu sorularla daha önceleri hiç ilgilenmemiştik. Belki de, sıcak yaz

günlerinde bile çizmeyle gezen, cibinliksiz uyuyamayan bu adamın, birini sevebileceğine olasılık vermiyorduk. Müdürün eşi, kulağıma fısıldamaya devam ediyordu:

"— Kırk yaşını geceli hayli oluyor, kız da otuzunda... Varenka'nın bu işe hayır diyeceğini sanmam.

"Can sıkıntısından neler yapılmaz ki taşrada! En akla hayâle gelmeyecek saçmalıklar, delilikler! Bu durum, yapılması gereken şeylerin yapılmayıp da boş şeylerle uğraşılmasından ileri geliyor bence. İşte bu avarelikten olacak, evli halini düşünemediğimiz bir adamı evlendirmeyi koymuştuk aklımıza. Müdürün, müfettişin ve öteki öğretmenlerin eşleri, hayatın amacını görmüş, anlamış gibi birdenbire kendilerini bulmuşlardı. Bir akşam müdürün eşi, tiyatrodan bir loca kiralyor. Bir de ne görüyoruz, elinde süslü püslü bir yelpazeyle Varenka da sağ yanında oturmuyor mu? Mutlu mu mutlu, gözleri pırıl pırıl... Yanında da Belikov süklüm püklüm... Evden kerpetenle sökülüp alınmış gibi bir hali var. Bir akşam yemeği verecek oluyorum, kadınlar Belikov ile Varenka'yı buyur etmem koşuluyla kabul ediyorlar. Anlayacağınız, ka-

101

zan durmadan kaynıyordu. Sonunda Varenka'nın bu evliliğe seve seve atılacağı çıktı ortaya. Kardeşiyle aralan pek iyi değildi zaten. Her gün kavga gürültü vardı aralarında. Örnek mi istiyorsunuz? Buyrun: Bir keresinde sokakta bağırışmışlar-dı. Eve dönüyorlardı, önde iriyarı, insan azmanı Kovalenko, sol elinde bir paket kitap, ötekinde kocaman budaklı bir sopa, kasketinin altından saçları alınmış, üzerinde yamalı bir gömlek, yürüyordu. Kolları yine kitap dolu ablası iki adım arkasından söylene söylene geliyordu:

"— O kitabı okumadın sen, Mihail! Yemin ederim ki okumadın! diyordu.

"Kovalenko elindeki sopayı parke taşlarına hırsla vurarak,

"— Okudum! diye bağırıyordu. Kaç kere söyleyeceğim, okudum işte!

"— Hey Allahım! Niçin kızyorsun, canım? Güzel güzel konuşamaz mısın sen?

"Kovalenko, bu kez daha da yüksek sesle bağırıyordu:

"— Okudum diyorum sana! Kes artık!..

"Evde de aynı hır gür vardı. Birbirini yer dururlardı. Böyle bir yaşantı tabii ki bıktırılmış olmalıydı kızı. Kendi evce-ğizi olsun isterdi. Yaşını da hesaba katıyor olmalıydı. Böyle durumlarda insan evlenmek için adam seçmez, kim çıkarsa karşısına evlenir gider. Evleneceği erkek bir Latince öğretmeni olsa bile... Hem, bizim kızlarımız için, evlenecekleri kimse değil, evlenmek önemlidir. Her ne hal ise, Varenka, Belikov'a açıktan açığa aşırı ilgi gösteriyordu.

"Ya Belikov? Bizlerin ziyaretimize geldiği gibi Kovalen-ko'lara da gidiyordu. Girip oturuyor ve bir sözcük bile söylemeden yine duvarları seyrediyordu. O sustukça Varenka ya 'Rüzgâr esiyor'u söylüyor, ya dalgın dalgın ona bakıyor, ya da birdenbire kahkahayı basıyordu: "—Ha, ha, ha!..

"Aşkta, özellikle evlenme konusunda telkinin çok büyük rolü vardır. Hepimiz, -arkadaşlar ve hanımlarımız- Beli-

102

kov'un, artık hayatta onun için yapılacak tek akıllıca işin evlenmek olduğuna inandırmaya, ayartmaya çalışıyorduk. 'Nikâh pek ciddi bir adımdır', 'Varenka güzel ve ilginç bir kızdır', 'Öyle basit bir kimse olduğu sanılmasın sakın, babası kolbaşıydı', 'Hem çiftliği de var', 'Size ilgi gösteren, içten olan tek kızdır' gibi bir sürü ipe sapa gelmez sözleri büyük bir ciddiyetle söyleyerek adamcağzın başını döndürdük. Ve sonunda evlenmesinin gerektiğine kendisi de inanır oldu." İvan İvanıç araya girdi:

— Önce çizme ve şemsiyesini attırsaydınız bari.

— Uğraştık, ama başaramadık bir türlü. Varenka'nın bir resmini masasının üstüne koymuştu. İkide bir bana geliyor, Varenka'dan, aile mutluluğundan, nikâhın ciddi bir adım olduğundan, Kovalenko'lara gittiğinden dem vuruyordu. Öte yandan, yaşayışını hiç mi hiç değiştirmemişti. Aksine, evlenme düşüncesi, kabuğunun daha da derinlerine çekilmesine yol açmıştı. Zayıflamış, rengi iyiden iyiye uçmuştu. Bir keresinde cansız cansız gülümseyerek,

"— Varvara Savvişna'dan hoşlanıyorum, demişti bana. Her insanın bir yuva kurmak zorunda olduğunu biliyorum, ama... Her şey o kadar birdenbire oldu ki... Çok düşünmek gerek.

"— Düşünecek ne var? dedim. Evlenin, olsun bitsin.

"— Olmaz, evlenme öyle basit bir şey değildir. İnsan önce, üzerine almaya hazırlandığı tüm sorumluluk ve zorunlulukları taşıyabileceğinden iyice emin olmalıdır... Sonra altından bir çapanoğlu çıkar. Çok kaygılandırıyor beni bu. Gece sabahlara kadar uyuyamıyorum. Niçin gizleyecektim, korkuyorum: kardeşinin de onun da öyle garip fikirleri var ki, bizden çok başka türlü düşünüyorlar. Yaratılışı da çok hareketli. Evlenirsin, bir zaman sonra, Allah saklasın, tatsız bir durum çıkar ortaya... O zaman da ayıkla pirincin taşını bakalım...

"Evlenme önerisini bir türlü yapamıyordu. Her gün erteliyordu niyetini. Bu durum müdürün eşiyle öteki hanımları

103

son derece üzüyordu tabii. Sorumluluk ve zorunlulukları gözünde büyütüyor, ama öte yandan her gün Varenka ile dolaşıyordu. Bunun normal olduğunu, durumunun öyle davranmasını gerektirdiğini sanıyor olmalıydı. Aile mutluluğu üzerine konuşmak için hemen her günü bize geliyordu. Her şeye karşı, hiç beklenilmedik büyük bir skandal patlak vermeseydi, avarelik ve sıkıntıdan taşrada öneyak olunan gereksiz ve saçma evliliklerden biri daha birleşme ile sonuçlanacaktı. Şunu da söyleyeyim ki, Varenka'nın kardeşi Kovalenko, ilk görüştükleri günden beri Belikov'dan nefret ediyordu. Görececek gözü yoktu onu. Omuzlarını kaldırarak,

"— Bir türlü akıl erdiremiyorum, derdi. Herkesin işine burnunu sokan bu pis herife, iğrenç yüzüne nasıl dayanabiliyorsunuz? Böyle bir kentte nasıl yaşıyorsunuz, şaşıyorum. Havası insanı boğacak gibi oluyor. Sözümona öğretmensiniz. Ne gezer?... Kafalarımızın içi tın tın. Yasalara körü körüne bağlı, beyni küflenmiş bir polis memurundan farkınız yok. Bu böyle gitmez canım; sizin gibi insanlarla bir arada yaşayamam. Hemen Ukrayna'ya, çiftliğime dönüp istakoz avlar, köylü çocuklarına birşeyler öğretmeye çalışırım daha iyi. Sizi yalancı peygamberinizle baş başa bırakacağım, ne haliniz varsa görün.

"Bazan gözlerinden yaş gelen dek o gürültülü sesini bir inceltip bir kalınlaştırarak kahkahayla güler, sonra kollarını iki yana açarak,

"— Bizim eve de niçin gelir bilmem, dediği olurdu. Ne istiyor bizden? Gelip oturuyor, duvarlara bakıp

bakıp bir şey konuşmadan çekip gidiyor.

"Belikov'a bir ad bile takmıştı: 'Örümcek' diyordu ona. Ablası Varenka'nın 'Örümcek'le evlenmeye hazırlandığını hiçbirimiz söyleyemiyorduk ona tabii. Müdürün eşi, bir keresinde, ablasının herkesçe sevilen ve sayılan Belikov gibi ciddi birisiyle evlenmesinin pek iyi olacağını ima yoluyla cıltlatma- , ya cesaret ettiğinde kaşlarını çatmış,

"— Böyle şeylere ben karışmam, diye homurdanmıştı.

104

Cam isterse o iğrenç herifle bile evlenebilir. Başkalarının işine burnumu sokmak âdetim değildir.

"Bakın sonra ne oldu. Yaramaz öğrencinin biri bir karikatür çizmiş: Belikov ayağında çizmeleri, şemsiyesini açmış, pantolonunun paçalarını sıvamış gidiyor; kolunda da Varenka... Altında şöyle bir yazı: 'Âşık antropos'. Siz de kabul edersiniz ki başarılı bir buluş... Sanatçının birkaç gece sabahlara kadar çalışması gerekmiş sonradan. Çünkü kız ve erkek liselerinin, papaz okulunun bütün öğretmenleri, memurlar, birer tane istemişlerdi aynı karikatürden. Belikov bile almıştı bir tane. Karikatürün çok ağır bir etkisi olmuştu üzerinde.

"Mayısın biri pazardı. Öğretmen ve öğrenciler okulun önünde buluşup yürüyerek kent dışındaki koruluğa gidecektik. Evden Belikov'la birlikte çıkmış, okula doğru yürüyorduk. Yüzü yemyeşildi. Dudakları titreyerek, "— Ne kötü insanlar var! dedi.

"Nedense, acımıştım ona. Okula yaklaşmıştık ki, birden ne görsek beğenirsiniz? Kovalenko, bisikletle gelmiyor mu... Arkasından, yüzü al al olmuş, yorgun, ama yine de neşeli, mutlu ablası başka bir bisiklette, ona yetişmeye çalışırken bir yandan da bağırıyor:

"— Biz önden gidiyoruz! Hava o kadar güzel, o kadar

güzel ki!

"Ve bir dakika geçmeden ikisi de gözden kayboldular. Bizim Belikov'un yüzü yeşilden beyaza dönmüştü. Dili tutulmuştu sanki, durmuş, anlamsız anlamsız yüzüne bakıyordu...

"— Affedersiniz ama, dedi, bu da nesi? Yoksa gözlerim mi yanılttı beni? Lise öğretmenleri ile kadınların bisiklete binmesi yakışık alır mı hiç?

"— Bunda yakışık almayacak ne var? dedim. Binebiliyor-larsa ve sağlıkları da elveriyorsa varsın istedikleri kadar binsinler, bize ne?

"Benim bu umursamazlığım daha da şaşırtmıştı onu: "— Öyle mi? dedi. Demek öyle ha?

105

"Çok bozulmuştu. Bizimle gelmekten vazgeçip eve döndü.

"Ertesi gün okulda hiç durmadan sinirli sinirli ellerini ovuşturuyor, zangır zangır titriyordu. Sağlık durumunun pek iyi olmadığı açıktı. Ve ömründe ilk kez dersleri yarıda bırakarak evine gitti. Öğle yemeğini bile yememişti. Akşama doğru, dışarıda hava oldukça sıcak olduğu halde, sıkı sıkıya giyinip tıs tıs Kovalenko'lara gitmiş. Varenka evde yokmuş, Kovalenko kaşlarını çatarak soğuk bir tavırla buyur etmiş

onu. Öğle uykusundan yeni kalktığı için keyfi pek yerinde değilmiş:

"— Rica ederim, oturun, demiş.

"Belikov on dakika hiç konuşmadan oturmuş ve sonra başlamış:

"— Üzüntülermi size açmak için geldim, demiş. Canım çok sıkılıyor. İftiracı alçağın biri, benim ve ikimize de çok yakın bir bayanın gülünç bir resmini yapmış. Şuna inanmanızı istiyorum ki, bunda benim hiçbir suçum yoktur... Böyle bir alaya yol açabilecek en küçük bir düşüncesiz hareketim olmamıştır. Tam tersine, daima son derece dürüst ve ciddi davrandım.

"Kovalenko, önüne bakıyor, bir şey söylemiyormuş. Belikov sesini alçaltarak devam etmiş:

"— Bir şey daha söylemek istiyorum size. Uzun yıllardan beri öğretmenlik yapıyorum, siz ise daha yeni atıldınız mesleğe. Bir ağabey olarak sizi uyarmak görevimdir. Bisiklete bindiğinizi gördüm dün. Oysa bu, görevi gençliği eğitmek olan bir kimseye yakışmaz.

"Kovalenko bas sesiyle sormuş:

"— Niçin?

"— Bunun anlaşılamayacak ne yanı var, Mihail Savviç? Düşünemiyor musunuz ki, öğretmenleri bisiklete binerse, öğrencilere binecek bir şey kalmaz! Başlarının üzerinde mi yürüsünler onlar da? Yönetmelikte böyle bir izin olmadığına göre binemezsiniz demektir. Dün görünce şaşıtm kaldım

106

doğrusu! Ablanızı da arkanızdan başka bir bisikletle sizi izlerken görünce gözlerime inanamadım. Bir kızın ya da kadının bisiklete binmesi ne korkunç şeydir!

"— Asıl istediğiniz nedir, sizin? Onu söyleyin. "— Sadece sizi uyarmak istiyorum, Mihail Savviç, o kadar. Gençsiniz daha, önünüzde uzun bir çalışma, çabalama dönemi var. Çok çok dikkatli olmalısınız. Ama siz öyle tehlikeli hareketler yapıyorsunuz ki!.. Yamalı gömlekle, elinizde kitapla dolaşıyorsunuz sokakta, şimdi de bisiklet çıktı. Yukarının haberi olursa... İster misiniz yani, öyle bir şey olsun? Kovalenko yavaş yavaş kızmaya başlamış: "— Benim de, ablamın da bisiklete binmemiz kimseyi ilgilendirmez! diye bağırmış. Aile işlerine burnunu sokacak olanları cehennemin dibine yollarım.

"Belikov'un yüzü bembeyaz kesilmiş bir anda. Kalkıp, "— Bana karşı böyle davranırsanız sizinle konuşamam artık, demiş. Rica ederim yanımda üstlerimden bir daha böyle söz etmeyin. Büyüklerimize saygılı olmak zorundasınız. "Kovalenko'nün tepesi atmış artık, öfkeli öfkeli bakmış

karşısındakine:

"— Kimseye saygısızlık ettiğim yok! Beni rahat bırakın, lütfen. Sizin gibi dalkavuk herifle konuşamam ben. Üstelik iftiracıardan da nefret ederim.

"Belikov, pabucun pahalı olduğunu anlamış ve gitmek için aceleyle hazırlanmaya başlamış. Ömründe ilk kez böyle kaba sözler işitiyormuş. Odadan merdiven başına çıkarken,

"— Şimdi istediğiniz gibi konuşabilirsiniz, demiş. Yalnız şunu bilin ki, konuşmamızı birinin duymuş olabileceğini hesaba katarak, yanlış anlamaya meydan vermemek için tartışmamızın özetini müdür beye

iletmek zorundayım. Bunu yapmam gerek.

"— İletecek misin? Bas git, ilet, cehennemin dibine kadar yolun var!

"Kovalenko, artık kendinde değilmiş. Belikov'u yakasının arkasından yakaladığı gibi itmiş. Beriki, çizmeleri basa-

107

maklarda gürültü çıkara çıkara merdivenden aşağı yuvarlanmış. Merdiven hayli yüksek ve diktir, ama Belikov dibe kadar sağ salım varabilmiş. Ayağa kalkmış, gözlükleri sağlam mı öğrenmek için burnunun üstünü yoklamış. Tam o merdivenlerden yuvarlanırken giriş kapısından Varenka, yanında iki bayanla içeri girmiş. Üçü de durmuş. Belikov'u seyredi-yorlarmış. Onun için asıl acı olan da bu olmuş zaten. Keşke iki ayağı da boynu da kınlaydı, kadınların gözünde küçük düşmeseydi. Şimdi bu olayı şehirde duymayan kalmayacak, herkes onu konuşacaktı. Müdür bey duyacak, büyüklerin kulağına gidecek! Ah, bir çapanoğlu çıkmasaydı altından! O insafsız öğrenci yeni bir karikatür çizecek ve sonunda istifa etmesini isteyeceklerdi...

"Doğrulduktan sonra tanıyabilmiş onu Varenka ve gülünç yüzüne, buruş buruş olmuş paltosuna, çizmelerine bakarak, durumu kavrayamadan, Belikov'un yanlışlıkla düştüğünü sanarak kendini tutamamış, kakhahayı koyvermiş: "— Ha, ha, ha!..

"Ve bu şakrak 'ha, ha, ha' ile her şey bitti: Evlenme işi de, Belikov'un yeryüzündeki yaşantısı da. Varenka'yı ıstıtmıyordu artık, gözleri kararmıştı. Eve dönünce ilk işi Varenka'nın resmini masasının üstünden almak olmuş. Sonra yatmış... bir daha da kalkmadı.

"Bu olay üzerinden üç gün geçmişti ki bir sabah Afana-siy çaldı bizim kapılı. Beyinin çok hasta olduğunu söyledi ve doktor çağırma nasıl olur acaba diye sordu. Hemen Belikov'un yanına koştum. Gene cibinliğinin içindeydi. Yorgani çenesine kadar çekmiş, hiç konuşmadan yatıyordu. Sorularına evet ve hayırdan başka yanıt vermiyordu. Afanasiy üzölmüşe benziyordu. Derin derin soluyarak odada dolaşıyor, birşeyler yapmaya çabalıyordu. Votka fiçisi gibi keskin bir votka kokusu yayılıyordu ondan.

Bir ay sonra Belikov öldü. Cenaze törenine hepimiz, iki lisenin ve papaz okulunun öğretmenleri katıldık. Tabutta yatarken yüzünde cana yakın, hoş, hatta neşeli bir ifade vardı.

108

Sanki, bir daha hiç çıkmayacağı kabuğına girebildiğine seviniyordu. Evet, ölküsüne erişmişti Belikov! Ve bunun onuru-naymış gibi, cenaze günü yağmurlu, kötü bir hava vardı, hepimiz çizmeli ve şemsiyeliydik. Mezarlığa kadar Varenka da gelmişti. Tabut çukura indirilirken acı acı ağlıyordu. Ukraynalıların ya kakhaha attıklarını ya da ağladıklarını, ikisinin arasındaki ruhsal durumlarının pek bulunmadığını o gün anladım.

"Doğrusunu söyleyeyim, Belikov gibilerini toprağına bırakmak insana bir hafiflik veriyor. Mezarlıktan dönerken görevini yerine getirmiş insanların rahatlığı vardı içimizde. Ta çocukluğumuzda büyükler bizi evde yalnız bırakıp gittiklerinde bahçeye koşup sonsuz özgürlüğümüzün tadını çıkardığımızda duyduğumuz hafifliğe benzeyen bu rahatlığı nedense hepimiz içimizde gizlemeye, yanımızdakilere fark ettirmemeye çalışıyorduk. Ah, özgürlük, özgürlük, ne tatlısın sen! Bir parılın bile ruhlara kanat takmaya yetiyor!

"Anlayacağınız, herkes evine mutlu döndü. Ne var ki, aradan günler geçtiği halde, yönetmelik yasaklarıyla dolu, ama yine de yeterince özgür yaşantımız eskisi gibi sıkıntılı, sert ve anlamsız devam ediyordu. Hiçbir

şey değişmemişti. Belikov'u toprağa vermiştik, ama onun gibi kabuğuna çekilmiş daha niceleri vardı. Bu hep böyle de gidecek!" İvan İvanıç,

— Haklısınız, dedi..

Ve piposunu tütürmeye devam etti. Burkin,

— Böyle insanlar yeryüzünden hiçbir zaman eksik olmayacaktır!..

Biraz sonra lise öğretmeni samanlıktan çıktı. Kısa boylu, şişman, dazlak kafalıydı. Sakalları hemen hemen göbeğine kadar uzanıyordu. Onunla birlikte iki avcı köpeği de çıktı

dışarı.

Burkin yukarı bakarak,

— Ey mehtap, dedi, mehtap!

109

Geceyarısı olmuştu. Sağda, köy ve beş verst ilerisi gözüken uzun köy yolu, derin, sessiz bir uykuya dalmıştı. Ne bir ses, ne de bir hareket vardı. Doğanın bu denli sessiz olabileceğine inanası gelmiyordu insanın. Mehtaplı bir gecede iki yanında köy evleri, uyuyan söğüt ağaçları, ot yığınlarıyla geniş bir köy yolunu seyretmek kişinin içinde bir yumuşaklık verir. Gecenin, bu yarı karanlıkta işten, kaygı ve üzüntüden arınmış sessizliği içinde cana yakın, hüzünlü, hoş bir görünüşü vardır. Yıldızlar bile sevinçli bir duygululukla bakıyor gibidir. Artık yeryüzünde kötülük yokmuş, her şey yolundadır sanki.

Solda, köyün bitiminden sonra, ta ufka kadar süren bir düzlük başlıyordu. Ayın ısıttığı bu bozkırda çıt çıkmıyordu.

— Haklısınız, dedi İvan İvanıç.

— Kentteki boğucu, yaşantımız, karaladığımız bir sürü gereksiz kâğıt, oynadığımız briç de birer kabuk değil mi? Bütün ömrümüzü işsiz güçsüzlerin, karaborsacıların, aptalların, avare kadınların arasında, günlerimizi saçmasapan şeyler dinlemekle geçirmemiz de birer kabuk değil midirler? Canınızı sıkmazsam ilginç bir hikâye anlatabilirim size.

— İstemez, yatalım artık, dedi Burkin, hadi Allah rahatlık versin.

Birlikte içeri girip samanların üzerine uzandılar. İkisi de üstlerini örtüp uyumaya hazırlanıyorlardı ki, birden dışarıda ayak sesleri işitildi: tap, tap... Yoldan birisi geçiyordu. Yürürken birden duruyor, aradan iki dakika geçtikten sonra yeniden: tap, taplar başlıyordu. Köpekler hırlamaya başladılar.

Burkin:

— Mavra geçiyor, dedi.

Biraz sonra ayak sesleri işitilmez olmuştu. İvan İvanıç öte yana dönerken homurdandı:

— Başkalarının yalanlarını dinlemek ve bu yalanları yutmuş görüldüğün için seni aptal bellemelerine göz yummak, alçalmayı sineye çekmek, dürüst, özgür insanların yanında ol-

110

düğünü açık açık söyleyememek, üstelik yalan söylemek zorunda kalmak, gülümsemek... Hayır, hayır, beş para bile değeri olmayan bir lokma ekmek, bir sıcak köşe, bir mevki için çekilmez bütün bunlar. Böyle bir dünyada yaşanmaz! Burkin yarı uykulu bir sesle,

— Başka bir operaya geçtiniz, dostum, dedi. Hadi uyuyalım.

Biraz sonra derin bir uykuya dalmıştı. İvan İvanıç uzun süre bir o yana bir bu yana döndü durdu, ofladı, pofladı. Kalkıp dışarı çıktı, kapının eşiğine oturup piposunu yaktı...

1898